

KROK

2019 3
ročník 16.

Kulturní Revue
Olomouckého Kraje

TÉMA ČÍSLA:

TURISTIKA / TURISTICKÉ KLUBY

Z OBSAHU

ROZHOVOR S AUTOREM KNIHY
NA JESENÍKY! JIŘÍM GLONKEM

REPORTÁŽ ZE SLAVNÉ POUTNÍ
TRASY ZE SV. KOPEČKA NA
SV. HOSTÝN

DĚJINY MORAVSKOSLEZSKÉHO
SUDETSKÉHO HORSKÉHO SPOLKU
A CHATY JIŘÍHO NA ŠERÁKU

KOUZLO ZÁBŘEŽSKÉ VRCHOVINY
RUDOLFÍNSKÁ OLOMOUČ OČIMA
CIZINCŮ

ROZHOVOR S DOBRO-DRUHEM
LUKÁŠEM KVAPILEM

ZAPOMENUTÉ MÍSTO NA HANÉ
SVÁROV

O KOUZLU GEOCACHINGU

SKRYTÉ POSELSTVÍ KAŠNY
TRITONŮ

Pozdravy ze starých časů

Výstava olomouckých pohlednic z přelomu 19. a 20. století
Vlastivědné muzeum v Olomouci
Mánesova galerie
21. 6. - 13. 10. 2019

Design: © 2019 Pavel Kocourek

KROK Kulturní revue
Olomouckého kraje

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci
Ročník 16., číslo 3
vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktor:
Mgr. Tomáš Chalupa.

Odpovědná redaktorka:
Mgr. Michaela Heloňová

Redakční rada:
Mgr. Miloš Korhoň
Mgr. Michaela Heloňová
PhDr. Jindřich Garčic
RNDr. Lenka Prucková
Mgr. Hana Jakůbková
PhDr. Marie Dokoupilová
Mgr. Lubor Maloň

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci
Bezučova 3, 779 11 Olomouc
tel.: 585 205 311
fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz
internet: www.vkol.cz/krok
facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

IČO: 100625

Grafická úprava:
Jan Krátký

Předtisková příprava a tisk:
Martin Navrátil

ISSN:
1214-6420 (tištěná verze)
1214-648X (elektronická verze)

Registrace:
MK ČR E 6450

Uzávěrka čísla:
30. června 2019

OBSAH

Úvodník: Tomáš Chalupa 2

TÉMA ČÍSLA: TURISTIKA/TURISTICKÉ KLUBY

Lidé odpradávná hledají v horách klid a boha, říká autor připravované publikace Jiří Glonek (Tomáš Chalupa)	3
Apoštolové turismu v Jeseníkách (Jiří Glonek)	5
Jít a radovat se aneb Jak jsem šel na Hostýn (Tomáš Chalupa)	8
Moravskoslezský sudetský horský spolek a dějiny chaty Jiřího na Šeráku do roku 1945 (Matěj Matela)	11
Zábřežská vrchovina je dosud neobjeveným rájem aktivní rekreace (Miroslav Kobza) ..	16
Cizinci na rudolfinské Moravě a v Olomouci (Jiří Fiala)	23
Josef Loutocký, zakladatel turistiky na Uničovsku (Vlasta Hlůzová)	32
Jaroslav Vlach – vlastivědný pracovník, turista a značkař (Vlasta Hlůzová)	35
Projekt <i>Dobro-druh</i> je o přírodě, životní cestě a přátelství, říká Lukáš Kvapil	38
Krásá plechové turistiky Jeseníků (Květoslav Growka)	40
Svárov – „zapomenuté“ místo na Hané (Veronika Hrbáčková)	45
Základem je dobrá příprava a najít místa, kam nikdo nechodí, říká Martin Višňa	50
Bez mapy za malými krabičkami s poklady (Erik Gilk)	52

VARIA

Sladovna olomouckého měšťanského pivovaru na Bělidlech (Leoš Mlčák)	56
Významné osobnosti spojené s městy, městysy a obcemi okresu Prostějov (IX.)	
Mostkovický rodák „hanácké generál“ František Kravák (Lubomír Novotný)	62
Poselství kašny Tritonů (Jindřich Garčic)	64
Afgánistán, Mnichov, Hasan a Olomouc (Michal Urban)	67

KULTURNÍ ITINERÁŘ

Rukověť návštěvníka kulturních událostí (srpen 2019 – listopad 2019) .....

Téma čísla 4/2019: **Přelomový listopad 1989**

Obálka revue: Obálka knihy *Na Jeseníky!* Zdroj: archiv Jiřího Glonka.

Úvodník

Vážení a milí čtenáři revue KROK, prázdniny jsou z větší části za námi, ale pořád zbývá dost času vyrazit na nějaký ten výlet. A také se vsadím, že jste za poslední měsíc a půl našlapali určitě hezkou řádku kilometrů tu po zelené, jindy po žluté nebo modré. Turistika je spojená s objevováním, přírodou, zdravým pohybem a je zdrojem nepřeberných zážitků. My jsme si vybrali téma turistiky pro třetí číslo revue KROK.

Jako úvod do problematiky nám poslouží rozhovor s Jiřím Glonkem, který právě dokončuje obsáhlou publikaci s názvem *Na Jeseniky!* Jde o dílo vsutku unikátní, které se nejen dopodrobna zabývá vznikem turismu v těchto horách, ale popisuje také fenomén turismu v různých historických obdobích od antiky až po novověk. Jiří Glonek na knize pracoval několik let a my jsme proto byli opravdu rádi, že můžeme mluvit nejen s autorem díla, ale použít i úryvek z textu a také velmi pěknou obálku.

Další specialitou tohoto čísla je reportáž. Tento žánr nebyl doposud na stránkách našeho magazínu příliš častým jevem a téma turismus přímo vybízí k tomu, aby se autor osobně někam vypravil a podal o tom zprávu. Přinášíme vám proto reportáž o snaze jednoho troufalého šéfredaktora zdolat během jednoho dne poutní trasu Sv. Kopeček – Sv. Hostýn. Byla to vážně jízda.

Máme samozřejmě také mnoho textů o krásách našeho kraje. Zábřežskou vrchovinu jakožto neobjevený ráj rekreace představuje Miroslav Kobza, Veronika Hrbáčková zase přináší pojednání o lokalitě zvané Svárov. Tématem, které rozhodně nemůžeme opomenout, je Moravskoslezský sudetský horský spolek. Tato organizace měla zásadní vliv na turismus v Jeseníkách. Spolku se věnuje text Matěje Mately, který je také věnován historii chaty Jiřího na Šeráku. Stejně tak se téma spolku objevuje i v textu Květoslawa Growky, jenž pojednává o světě turistických odznaků.

Prostřednictvím dvou textů Vlasty Hlúzové se zase podíváme na dvě zajímavé osobnosti spjaté s turistikou –

Josef Loutocký byl zakladatelem turistiky na Uničovsku, Jaroslav Vlach byl zase vášnivý turista a značkař

Samozřejmě na stránkách našeho magazínu nemůže chybět ani profesor Fiala se svým hlubokým exkurzem do historie. Tentokrát se s ním podíváme na Olomouc viděnou očima cizinců z doby rudolfínské.

Pohled na současnou podobu turistiky přináší dva rozhovory. Martin Višňa z Univerzity Palackého už několik let organizuje tzv. *Větrání*, což jsou v podstatě skupinové výlety po Olomouckém kraji, ale i vzdálenějších oblastech. Vykládali jsme si nejen o tom, co obnáší příprava takových výletů a kam ho jeho větrací výpravy zavály, ale také proč vůbec s turistikou začal. Duchovnější a hloubavější rozměr pak dává turistice Lukáš Kvapil se svým projektem Dobro-druh. Ve výpravách do přírody vidí možnost k dialogu s druhým člověkem i přemýšlení sám o sobě. Fenomémem spjatým s turismem je také geocaching. Toto zábavné hledání malých krabiček s pokládky uvnitř představuje Erik Gilk, sám nadšený geokačer.

V KROKu samozřejmě nechybí ani sekce Varia. V ní se ještě vrátíme k pivovarnickému tématu v textu Leoše Mlčáka o sladovně olomouckého měšťanského pivovaru na Bělidlech. Lubomír Novotný pokračuje v seriálu o prostějovských rodácích osobností generála Františka Kraváka. Jindřich Garčic nás seznámí se skrytým poselstvím olomoucké kašny Tritonů. Michal Urban pak přichází s upoutávkou na knihu s názvem *Afghanistan, Mnichov, já*. V ní popisuje uprchlík Hasan Ali Djan nejen svou uprchlickou anabázi do Německa, ale také velmi úspěšnou integraci do tamní společnosti. S autorem knihy mluvil Michal Urban na olomouckém festivalu Olmützer Kulturge.

Jak vidíte, zajímavého čtení je na stránkách KROKu opravdu hodně. Možná je ten pravý čas přibalit si naši revue do baťohu a vydat se do přírody na nějakou tu pořádnou túru.

Přeji vám příjemné čtení a šťastnou cestu.

Tomáš Chalupa

Lidé odpradávná hledají v horách klid a boha, říká autor připravované publikace Jiří Glonek

Na Jeseníky! Tak zní název publikace Jiřího Glonka z Vědecké knihovny v Olomouci. Jak už název napovídá, je věnována Jeseníkům, respektive počátkům turistiky v tomto pohoří. Ovšem záběr knihy je mnohem širší a dá se říct, že osvětluje samotný fenomén turismu od antických časů až téměř po současnost.

Kdy vás poprvé napadlo, že byste napsal knihu věnovanou turistice v Jeseníkách a co vás k tomu vlastně vedlo?

Poprvé jsem o napsání knihy začal uvažovat, když jsem tady ve Vědecké knihovně v Olomouci našel zapomenutý výtisk vůbec nejstarší turistické mapy Jeseníků. Byl to opravdový unikát, ani v žádné odborné literatuře nebylo uvedeno, že se nachází tady v našem fondu. Já jsem navíc následně zjistil, že map a průvodců máme tady ve fondu více a mnohé další jsou také velmi vzácné. Dřívějším ředitelem knihovny byl totiž Willibald Müller, zapálený turista, který stál u založení Moravskoslezského sudetského horského spolku a vedl i zdejší olomouckou sekci. Byl mimo jiné také autorem vůbec prvního celojesenického turistického průvodce. Právě přes něj se sem dostala i ona první turistická mapa Jeseníků. Ale zpět k té myšlence napsat knihu. Nejdříve jsem si myslel pouze na výstavu doprovázenou katalogem o jeseníckých turistických mapách a průvodcích z fondů Vědecké knihovny. Ale pak jsem to začal přehodnocovat, chtěl jsem jít více do hloubky, a přitom jsem zjistil, že nikde vlastně ještě není popsán fenomén vzniku turismu v Jeseníkách. Tedy kdy sem začali lidé jezdit, co je k tomu vedlo a kdo byli ti průkopníci turistiky. V odborných publikacích se většinou začínalo až rokem 1881, dobou, kdy vznikl Moravskoslezský sudetský horský spolek. Ale co bylo před ním, o tom jste mohli vyčíst jen velmi kusé informace. Mě tedy začalo zajímat právě období před rokem 1881.

A také jsem chtěl čtenářům vysvětlit, jak se měnil mentální vztah lidí k horám. Musím říct, že v tomto tématu se také spojují tři moje největší životní záliby, a to jsou hory, mapy a historie. Navíc Jeseníky jsou pro mě, coby vandráka, hodně srdcová záležitost...

Zmiňujete vývoj vztahu člověka k horám, můžete nastítnit, jakými proměnami prošel?

Byl v tom vztahu obsažen určitý rozpor. V horách na jednu stranu měli sídlit bohové (konec konců vzpomeňme třeba i biblický Sinaj), ale současně byly hory vnímány jako šeredné, vyvolávající tíseň. Zkrátka místa svatosti i děsu. Takový byl pohled na hory jak v antice, tak většinou až hluboko do novověku. Od středověku ale vidíme určitou pomalou proměnu. Stačí vzpomenout sv. Františka z Assisi stoupajícího na hory a jeho lásku ke krajině motivovanou především hluboce náboženským prožitkem. Na druhou stranu nepřestával být les a hory místy, kde na člověka číhal ďábel, nadpřirozené bytosti, místy kam se uchýlovali vyvrhelové společnosti. Snad nejznámějším náznakem odlišného vnímání hor je Francesco Petrarca a jeho popis výstupu na Mont Ventoux v roce 1337. Samozřejmě je tam silně přítomné teologické hledisko, ale Petrarca ho vykonal ze zvědavosti, pro prosté potěšení z putování, výstupu, přírody, rozhledu. Právě fenomén rozhledu z výšin se objevuje i později a je v nás vlastně pořád. Proto stavíme všude rozhledny. I ti první „turisté“ hledali výhledy z horských vrcholů. Chtěli zde zažívat východ a západ slunce, pocit opuštěnosti a přitom hledali „vznešená a hrůzokrásná“ místa s vodopády, skalisky či stržemi. Dnes bychom řekli, že tam hledali adrenalin, protože je místa, kde mohli zažívat protikladné pocity strachu i slasti, fascinovala. A s nastupujícím romantismem se lidé začali dívat na hory úplně

jinýma očima. Ovlivnění anglickými estetiky jako byl hrabě Shaftesbury nebo William Gilpin, kteří v horské krajině spatřovali vznešenost a malebnost. Vznešená podle nich už nebyla obdělávaná zemědělská krajina, ale divočina. Velkým impulsem pro změnu vidění hor byl také Jean Jacques Rousseau. Byl to právě on, kdo rozšířil estetické vnímání přírody díky svým populárním dílům (*Julie aneb Nová Heloisa* či *Emil aneb O Výchově*) od elit do širokých vrstev společnosti, takže od konce 18. století nastává do slova úprk do přírody, do hor.

Je podle vás rozdíl mezi prvními turisty a těmi dnešními v tom, co vlastně v horách hledají?

Myslím, že ne, základ je stále stejný. Dobře je to vidět, když čtete Konráda Gessnera, což byl curyšský lékař a přírodovědec ze 16. století. On byl jeden z prvních turistů alpinistů, který záměrně lezl na různé horské štíty v Alpách a nacházel v tom potěšení. On tam chodil, protože mu to dělalo radost a hory mu připadaly krásné. Byl kvůli tomu tehdy považován tak trochu za blázná. V té době byl takový přístup k horám nemyslitelný, většina lidí hory pokládala za ošklivé a neužitečné. Ale už u těchto solitérů nacházíme styčné body s dneškem. U Gessnera vidíme, že tehdy jako dnes v horách hledáme jakýsi klid, majestátnost, blízkost něčeho vyššího, než jsme my sami, nádherné výhledy do krajiny nebo západy slunce.

Našel jste něco, co vás při psaní knihy překvapilo?

Člověk si uvědomil mnoho pozoruhodností. Už je ten fakt, že Jeseníky jsou všeobecně tak trochu podceňované, co se turismu týče. Když se mluví o počátcích turistiky nebo i lyžování u nás, tak i v odborných pracích jsou Jeseníky zmiňovány okrajově a logicky jsou tlačeny hlavně Krkonoše. Přitom Jeseníky byly neméně důležité, dokonce jsou s Krkonošemi srovnatelné a v některých ohledech je i překonávají. To se bohužel málo ví nejen mezi veřejností, ale i mezi odborníky. Taky jsem narazil na spoustu zajímavých drobností. Například že už za první republiky se hory potýkaly s neukázněností motoristů. Je doložené,

že na Jiřího chatu na Šeráku se k hrůze ostatních vypravili po turistické trase motocyklisté. Také je zajímavé, jak na tom byly tehdejší ženy turistiky, případně lyžařky s módou a oblékáním. Ještě na začátku 20. století bylo nepředstavitelné, aby žena lyžovala nebo slézala hory v kalhotách. První odvážlivky se na horách převlékaly či si kolem kalhot jen připínaly sukně, které si ve svobodomyšlnější společnosti na horách zase odepínaly. Takových různých detailů a zajímavostí je mnoho.

Je něco, co je pro rozvoj turistiky v Jeseníkách specifické?

Určitě bylo velmi významné lázeňství. Vždyť první vstupní branou do Jeseníků byla Karlova Studánka. Z ní se začalo chodit na Praděd, k vodopádům Bílé Opavy i na další místa. Výlety do okolí se staly vyhledávanou kratochvílí lázeňských hostů. Postupně do okolní krajiny začali chodit i lidé, které by to dřív asi ani nenapadlo. Také začali vycházet speciální průvodci, první turistické mapy apod. Takže Karlova Studánka v rozvoji turistiky v Jeseníkách sehrála stěžejní roli. Stejně jako od 30. let 19. století Priessnitzovy lázně na Gräfenberku. Ty proměnily zapadlý kout kdesi v horách v centrum společenského dění. Priessnitzův génius byl a je pro Jeseníky požehnáním. Do zapomenutého kraje najednou přitáhl lidi z celého světa a všech společenských stavů, včetně nejvyšší politiké a kulturní honorace. A ta začala oceňovat i překrásné okolní hory. Takže lázeňství mělo ohromný vliv na turismus v Jeseníku, to je nepochybné.

Tomáš Chalupa

Apoštolové turismu v Jeseníkách

Jiří Glonek

Začátkem října roku 1813 dorazila do Brna k rukám publicisty, vydavatele a pedagoga (mj. učitele Františka Palackého) Karla Josefa Jurendeho, rodáka z Leskovce nad Moravicí, poštovní zásilka. Jurende list rozlepil a jeho oči poněkud nedočkávě začaly hltat úvodní věty z dopisu od muže, jehož dobře znal. Onen dopis ho náležitě potěšil, dokonce rozradostnil. A navíc šlo o projev přátelství dobrého slezského přítele, který mu psal: „*Přece vše nejen pro svět, nýbrž pro oltář přátelství činěno jest.*“ Bylo mu hned jasné, že zasláný obsah bude skvělým příspěvkem do jím vydávaného periodika *Redlicher Verkündiger* (Poctivý posel). Konečně zasvěcené pojednání o oblasti mocnářství obecnému čtenářstvu neznámému a přitom ležícímu nedaleko. Zbývalo vymyslet jen náležitý úvod, neboť Jurende se rozhodl využít zasláný materiál coby hlavní článek do únorového čísla Poctivého posla. Vyřešil to tím, že sáhl po tom málu, co bylo dosud k dispozici. Krátký úvodník následně otiskl pod názvem *Der Vaterberg oder Altvater im Gesenke*. Na konec neopomenul zařadit údaj odkazující na zdroj, z něhož čerpal. Signování „*Topographie von Schlesien*“ a hlavně text prozrazoval zřejmou inspiraci Reginaldem Kneifelem.

Zarmucovala ho jen nechota autora zveřejnit pod zasláným textem své pravé jméno. Škoda. Přání přítele musel respektovat. Pojednání *Das Gesenke. Mährens nördliches äusserst merkwürdiges Hochgebirge* proto vyšlo pod pseudonymem *Der Veteran im Gesenke*, který byl nejen vtipný, ale i nadmíru výstižný. Onomu jeseníckému veteránovi přitom nechyběla skromnost, když na sebe prozradil: „*Jsem pouhý nezasvěcenec, který teprve ve svém vysokém věku holduje flóře a mineralogii. Nemám přitom žádných dalších úmyslů, než příznivce přírody a vlastivědy na významné, a přeci tak neznámé, skoro osiřelé Jeseníky upozornit [...].*“ Ale co na tom, že dotyčného láskyplná a patriotická vášeň k Jeseníkům, k regionu jeho srdce, plně

pohltila až v pokročilém věku. Jurendemu skvěle zapadala do tehdy obecně přijímané vlastenecké koncepce v duchu éry *biedermeieru* – čili čtenářstvo jednak poučit i pobavit, jednak ho upozornit na pestrost okolního světa, zvláště pak milované domoviny. Především pokud ta byla dosud v myslích vzdělanců a vědců zahalena rouškou tajemství.

Při publikování si Jurende stejně neodpustil přidat k článku malé povzdechnutí: „*Velké díky, vysoce srdečný veteráne! Za tento výtečný příspěvek k poznání téměř neznámé, a tak důležité průmyslové části naší krásné vlasti. Proč tě nemohu jmenovat? Proč nemohu otevřeně vyslovit jméno tak šlechetného přítele přírody a vlasti? Flora našich Jeseníků! Jakou velkou obět jste přinesl cestovatelům! A tento inventář pokladů spanilých bohatých bohyně v Jeseníkách, chceš nám ještě zatajovat? Proč? Ó nikoli!*“

Jurendeho až patetický apel sice změnu postoje svého přítele nepřivodil, leč ukrýval v sobě pravdivá slova, neboť onoho tajemného „veterána“ můžeme směle označit za skutečného průkopníka počínajícího turismu v Jeseníkách a jednoho z jejich apoštolů. Tím mužem, který se jako introvert plaché povahy vždy raději držel v ústraní, byl rodák z Dolní Červené Vody na Jesenícku Franz rytíř Mückusch z Buchbergu (1749–1837). Penzionovaný hejtman rakouské armády pobývajícím nejprve v Krnově a později v Opavě, kam přesídlil po smrti svého bratra Ernsta (zemřel 1814), aby jako poručník zastupoval jeho dceru.

Již předtím, po penzionování v roce 1802, se mohl začít plně věnovat své pravé životní vášni – vědě. Ostatně služba v armádě pro něj byla vždy pouze existenční nutností. Z Krnova se tedy začal pouštět za intenzivním poznáním krajiny Jeseníků, přičemž nejvíce propadl botanice a mineralogii. Zakrátko vytvořil obsáhlou sbírku rostlin a navázal styky s mnoha kolegy přírodovědci. Mezi nimi i s profesorem Augustem Kalužou, jejichž výzkumy a zájmy v Jese-

nikách se nejednou zajímavě protnul. Nepřekvapí tudíž, že právě Kalužovi daroval v roce 1805 svůj cenný herbář ve zlé předtuše, že by se nemusel vrátit ze svého posledního vojenského dobrodružství, k němuž byl povolán kvůli obraně vlasti před francouzským vpádem.

Vraťme se nicméně k Mückuschově oslavě Jeseníků, koncipované jako dopis, neboť právě oslavou zdejších hor a jejich obyvatel text zasláný Jurendemu byl. Začíná slovy: „*Před několika dny přáteli! – jsem se opět vrátil z mého výletu z vysokých partií Jeseníků. 24. září 1813 odpoledne kolem půl třetí jsem stál na vrcholu Pradědu - krále hor v Jeseníkách – a díval se na překrásné roviny Moravy [...]. Tentokrát přáteli! Putuji jen na Praděd, doraziv za přesnými poznatky.*“ Mückusch „*proplétajíc se mezi skalami Jeseníků*“ se totiž rozhodl poodhalit geologické poznatky o zdejším horstvu. Počasí mu sice nepřálo, ale přesto svého předsevzetí chtěl dosáhnout: „*Když jsem stál na terase Pradědu, tak mě těšilo povzbuzující slunce [a] příjemné výhledy. Netrvalo to však dlouho, neboť mě pronásledovala otrěsná vichřice ženoucí se před bouří z hřebenů dolů do hlubin Karlovy Studánky.*“

Obdobné zážitky z hor a vzpomínky na samotný Praděd ho následovaly „*všude na mojí pouti Jeseníky, neboť doufám a přeji si, aby toto nanejvýš podivuhodné, významné pohoří získalo na vážnosti.*“ A dodává: „*Co je slavný Harz proti moravským velehorám?*“ Vždyť „*naše milé, zcela neznámé Jeseníky [jsou] bohaté tak, jako leckterá proslulá pohoří.*“

Věděl, o čem mluví, neboť se stal na stará kolena opravdovým znalcem Jeseníků, zúročujíc letitou práci v terénu. Kromě velmi cenných botanických výzkumů podal i geologicko-mineralogický, a na svou dobu poměrně zevrubný, popis široké oblasti od Javorníku ve Slezsku až po někdejší sopku Velký Roudný. I přes pokročilý věk byl neúnavný: „*[...] v příštím roce, pokud mě ještě milostivý Bůh obdaruje jen trochou zdraví a dechem, tak chci tyto, jakož i mnohé jiné věci, které se týkají přírody a vlastivědy, dát v roce 1814 do pucu.*“

Jako člověka, kterého zdejší hory uhranuly, je vřele doporučoval i poutníkům: „*Také ryzí milovník přírody, přítel přírodních divů bude na pouti Jeseníky zažívat bohaté potě-*

Obálka knihy *Na Jeseníky!* Zdroj: archiv Jiřího Glonka.

šení a nebeskou rozkoš. Hřebený Pradědu, Keprníku [Königstein], Biskupské kupy [Bischofskoppe] skýtají rozhled, ovšem zaslouženě, neboť každé slezení hory a nápoj rozkoše pijí ti, kteří si ho zaslouží.“ Přitom dále mluví o Velkém Roudném, vodopádech Moravice ve Velkém kotli, o divoké Desné, o strmé pěšině na Šerák (zde mylně jako *Glaseberg*), jakož i o tom, že z Keprníku „*lze spatřit v hrůzném pohledu do hlubin na jedné straně město Frývaldov [dnes Jeseník] a na jiné městečko Kolštejn [dnes Branná].*“

Mückusch ve své otevřené zpovědi zároveň doufal, že se Jeseníky konečně vynoří „*z temnoty*“, neboť podle něj

měly světu díky svému přírodnímu bohatství vsutku co nabídnout. „*Snad požadují příliš mnoho a jsem neskromný, že bodláči, skvára a tříska, které jsem z Jeseníků sesbíral, mystejně přinášejí potěšení?*“ Ve svém zaujetí se neostýchal otřít ani o známé přírodovědce a autory oslavných děl věnovaných horám za jaké platila například ikonická báseň *Die Alpen*: „*Kde byl náš Haller, náš Matthisson, kteří opěvovali kdysi naše Alpy? Kde byl náš Hoser*“, že „*naše Jeseníky, tak krásné*“ nevyličil, tak jako Krkonoše?

Dopis sepsaný 1. října 1813 pak zakončuje zvoláním: „*Ó obyvatelé Jeseníků jsou nádherné, znamenité plémě! Žijte blaze!*“

Právě jste dočetli krácenou a upravenou kapitolu (bez poznámkového aparátu) z připravované knihy *Na Jeseníky! O putování jeseníckými horami, turistických bedekrech a mapách do roku 1945*.

Jiří Glonek (*1978 v Olomouci) Vystudoval historii na FF UP v Olomouci. Od roku 2003 je zaměstnancem Vědecké knihovny v Olomouci, kde pracuje v oddělení historických fondů. Zde se odborně věnuje zejména starým mapám a knižní vazbě. Kromě toho je aktivní ve spolku Lubavia.

jiri.glonek@vkol.cz

Karlova Studánka s osadou Hubertov odkud Franz Mückusch často vyrážel do hor. Litografie z roku 1864. Zdroj: VKOL, sign. 997.636.

Jít a radovat se aneb Jak jsem šel na Hostýn

Tomáš Chalupa

Nápad jít poutní trasu Sv. Kopeček – Sv. Hostýn přišel náhodou, když o této trase psal jeden člověk na Facebooku. „Šel jsem to bez přípravy. Prostě jenom jít a radovat se,“ napsal tam doslova a já jsem najednou věděl, že tuhle cestu prostě chci jít taky.

Nejsem žádný zdatný turista, vlastně na túry vůbec nechodím. Vzdálenost 45 kilometrů jsem nikdy neušel, nemám trénink, vybavení, prostě nejsem adept na podobnou výpravu. I proto jsem si v duchu dával maximálně 20procentní šanci, že na Hostýn skutečně dojdu. Načerpal jsem nějaké informace od Lukáše Kvapila, který tuto trasu ušel (rozhovor s ním si můžete přečíst na str. 38, pozn. red.). Z jeho slov jsem pochopil, že to bude drsné a asi to nebude moc velká zábava. Ale to byl přesně můj cíl. Tohle nemá být nějaká procházka ani propagace rekreační turistiky, tohle má být o hledání sebe sama, svých hranic a snaze překonat je. A to zkrátka musí bolet.

Vyrazil jsem na Kopeček autem 29. června v 5 hodin ráno. První jedenáctka mi totiž ujela, takže jsem na místo startu musel autem. S sebou jsem měl jen dvě lahve vody, několik balíčků hroznového cukru, něco málo jídla v podobě rohlíků a paštik, mobil a peněženku. A také itinerář cesty, který mi měl sloužit místo mapy. Můj mobil už bohužel nic nevydrží, musel jsem šetřit baterku na zavolání odvozu z Hostýna, takže jsem místo spoléhání se na online mapy používal tenhle papírek. Jak se ukázalo, fungoval naprosto perfektně. V autě jsem si uvědomil, že jsem zapomněl dvě věci – prášky proti alergii a krém proti slunci. Prášky jsem nepotřeboval, alergie nezaútočila, ale absence krému byla citelná ztráta.

Z Kopečku jsem vyrazil něco po čtvrt na šest a byla to nádhera. Bylo příjemně chladno, pocitově snad jen nějakých 18 stupňů, nikde ani noha, každou chvíli výhled na celou Hanou – prostě krása. Měl jsem pocit, že doslova

letím a moje nohy ukrajovaly kilometry, brzy jsem minul Bukovany i Velkou Bystrici. Společnost mi dělal horkovzdušný balón, který létal po nebi, a mohl jsem ho pozorovat dobré dvě hodiny, než kdesi zmizel. Viděl jsem také několik velkých dravců, spatřil jsem i srnu a zajíce. Okolní krajina se mi zdála být malebná. Ve vesnicích, kterými jsem procházel, jsem si poctivě četl informační tabule o jejich historii a zajímavostech. Ve Svěsedlicích zrovna startoval Memoriál Ludmily Zatloukalové-Coufalové, první to starostky obce na Moravě. Jedna z tras memoriálu vedla na Hostýn, tak jsem se pořadatelů ptal, jestli si mohu také vzít startovní číslo, ale bylo mi řečeno, že je to trasa jen pro cyklisty. Do soutěže jsem se tedy nezapojil a pádil dál.

Zajímavé bylo zjištění, co dělá cesta s mojí psychikou. Byl jsem doslova v euforickém stavu. Nadšený ze svého vlastního bytí, z existence, volnosti a svobody. Naprosto jsem si nepřipouštěl, že bych trasu nedokončil a svůj odhad jsem v duchu opravil na 90 procent. Samozřejmě, mohl jsem se zranit nebo něco podobného, ale jinak určitě na Hostýn dojdu, o tom jsem byl v tu chvíli skálopevně přesvědčen. Myslel jsem, že budu mít po cestě prostor přemýšlet o věcech, na které běžně není v každodenním shonu čas, ale mozek to odmítal. Prostě nebylo možné se přimět k těmto praktickým úvahám, mysl byla zaplavená jen úžasem a radostí. Ten mrak vypadá jako kuře kombinované s koněm, jsou tyhle bobule jedlé a kam asi vede tahle cesta? Hlava dokázala myslet jen na věci bezprostředně související s cestou a cokoliv jiného přestalo existovat. Tomuhle lidé říkají vyčistit si hlavu. Jít a radovat se, přesně tak to bylo.

Euforická část cesty trvala poměrně dlouho. Až k obci Sobišky šlo všechno víceméně výborně. U Sobišek jsem se ale poměrně nešťastně rozhodl nedržet se svého papírku,

protože už mě štvala cesta po silnici a nabízela se možnost jít po žluté. Výsledkem ovšem byla pořádná zacházka o dobré 3 kilometry. Výhledy po cestě byly pěkné, ale nemohl jsem se ubránit dojmu, že mě ty kilometry navíc možná budou mrzet. Když je řeč o výhledech, je potřeba říct, že samotný Hostýn je vidět velmi často a od velmi raných fází cesty. Nebyl jsem ani ve třetině, když jsem ho poprvé spatřil na obzoru. V tu chvíli mi nijak nevadilo, že je tak příšerně daleko, protože jsem byl plný sil a spíše mě posilovalo, že už mám svůj cíl na dohled. Později ovšem začal mít pohled na Hostýn přesně opačný účinek.

Po zacházce kolem Sobíšek, Radvanic a Buku jsem se dostal až do Prosenic a za nimi jsem přecházel most přes Bečvu. Spatřil jsem dole u řeky nějakého člověka. Zavolał jsem na něj, jestli se dá dostat dolů, a za malou chvíli už jsem se koupal v Bečvě. Rovnou řeknu, že to byl nejlepší zážitek z celého výletu. Slunce už pořádně hrálo, celé tělo začalo být tak nějak rozvrzané a pobyt ve vodě přinášel nepopsatelné blaho. Bylo to tak skvělé, že se mi dokonce do hlavy vkrádaly myšlenky zůstat tam. Jenže ty jsem rychle zaplašil, protože na obzoru na mě stále čekal můj vyzyvatel. Oblékl jsem se tedy a pokračoval dál.

Co se týče těchto přestávek, zjistil jsem zajímavou věc (zkušený chodci to jistě vědí, ale pro začátečníka to byl prostě objev). Člověk si při nich pochopitelně odpočinul a nabral nové síly, ale to se netýkalo nohou, ty naopak bolely více. Právě po Bečvě jsem se poprvé dostal do situace, že nohy prostě nechtěly jít, bolely a každý krok byl utrpení. Přitom při cestě k Bečvě se vše zdálo v pořádku a nohy zdaleka tolik nebolely. Při pozdějších zastávkách se tento jev stával stále markantnější.

Nohy se mi podařilo po chvíli rozchodit a nasadil jsem své obvyklé tempo. Čas jsem měl dobrý a stále jsem byl přesvědčen, že se bez problémů dostanu do cíle. Věci se ale začaly rychle měnit, když nastoupil na scénu generál Slunce. Už v Radslavicích začalo být nesnesitelné vedro. Jestliže jsem předtím pil jen málo, teď ve mně začala voda mizet v obrovském množství. Vše jsem samozřejmě okamžitě vypotil. Pojídal jsem neustále hroznový cukr, což

jsem považoval za dobrý nápad, protože mi dodával energii, ale současně jsem měl stále větší žízeň. Narazil jsem v Radslavicích na pumpu. Jak jsem byl oblečený, tak jsem si pod ní lehl a pumpoval vodu přímo na sebe. Byl jsem celý mokrý, ale to mi pochopitelně ani v nejmenším nevadilo. Bylo to příjemné a nanejvýš potřebné osvěžení. Ale dopustil jsem se chyby, když jsem si nenabral vodu s sebou. Měl jsem pocit, že své vody mám zatím dost, a navíc jsem si nebyl jistý, zda je voda ze studny pitná. Po této provizorní sprše jsem tedy pokračoval dál.

Pavlovice u Přerova, Hradčany a Nahošovice jsou obce, které jsou na mapě kousek od sebe a za normálních okolností by projít všemi třemi pro mě nebyla žádná velká výzva. Ovšem v parnu, které začínalo být extrémní, se cesta těmito vesnicemi stala doslova utrpením. Nikde nebylo ani

Koupání v Bečvě bylo příjemným osvěžením na cestě na Hostýn.
Foto: archiv autora.

živáčka, všechny vesnice byly vyčistěné, každý, kdo mohl, se schoval před vedrem doma. Vzduch se tetelil a vytvářel na cestě známý efekt fata morgány. Všechny potůčky a strouhy byly vyschlé, vše působilo nanejvýš mrtvolným dojmem, který mi na náladě rozhodně nepřidal. Už v Pavlovicích mi navíc došla voda, což byl zásadní problém. Uvědomil jsem si, že sice v každé dědině je nějaký obchůdek, ale byla sobota odpoledne a všechno včetně hospod bylo zavřené. Ploužil jsem se těmi vyprahlými vesnicemi jako nějaká zombie. Už jsem neletěl a moje nohy nepolykaly kilometry, teď už bylo tempo zřetelně pomalejší. Projevila se také absence opalovacího krému a obě moje ruce začaly být nebezpečně rudé a citlivé na dotek.

V itineráři jsem měl poznámku, že v Dřevohosticích je na konci vesnice benzínová pumpa. Tam bylo potřeba se dostat a budu zachráněn. Ploužil jsem se dál a se stále větším vztekem pozoroval Hostýn, který se zatím nijak významně nepřiblížil. Nebo vlastně ano, byl určitě blíž, než jak jsem ho viděl na počátku výpravy, ale pořád byl strašně daleko na to, aby to ve mně vzbuzovalo nějaký optimismus. Už jsem si přestal dělat nějaké kalkulace ohledně procentní šance, zda dojdu do cíle. Teď bylo potřeba dostat se hlavně k vodě, protože situace začínala být kritická. Před sluncem jsem se ukrýval v různých přístřešcích na zastávkách, ale tím se opět umocňoval efekt bolavých nohou. Bylo čím dál těžší ty dvě rozbolavělé hnáty přinutit k pohybu. A ztrácel se tím drahocenný čas. Stín totiž žízeň nehasí.

Mysl zatemněná vyčerpáním a žízní, oči zabořené do asfaltu, sunul jsem se dál. Přistihl jsem se, že stále častěji dělám různé vrčivé a mručivé neartikulované zvuky. Stávám se snad po cestě zvířetem? „*Je to peklo, už bych to nikdy nešel,*“ takhle slova Lukáše Kvapila mi vytanula na mysl a nemohl jsem než souhlasit. Bylo to peklo. Nicméně do Dřevohostic jsem se nakonec s vypětím všech sil dobelhal.

Nemusel jsem je ani projít celé, protože už někde v půlce obce jsem narazil na klasický malý obchůdek provozovaný Vietnamcem. Tihle pracovití lidé našťástí nevyznáva-

ji žádné soboty, ani neděle a mají otevřeno pořád. Vpadl jsem s výrazem šilence do krámku a jako smyslů zbavený jsem bral pod ruku všechno možné. Minerálky, piva, limonády, moje žízni zmučená mysl nebyla příliš schopná racionální úvahy. Vyděšenému prodáváči jsem dal peníze a vypadl se svým drahocenným nákladem ven. Sedl jsem do stínu na nejbližší lavičku, otevřel pivo a okamžitě ho celé vypil. Trvalo dalších deset minut, než jsem se vzpamatoval a začal racionálně uvažovat. Jsem blízko, do cíle zbývá deset kilometrů. Jsou tři hodiny, do sedmi nebo osmi bych se tam mohl dostat. Finální stoupání asi bude záhul, ale nepůjdu rychle a nějak se tam dovedu, přesvědčoval jsem sám sebe.

Postavil jsem se, zavravoral a zase spadl na lavičku. Nohama mi projížděla prudká bolest. Chodidla byla v jednom ohni, ale jehly bodaly také do šlach a do kolen. Druhý pokus dopadl líp v tom, že jsem se udržel na nohou, ale jen udělat dva kroky bylo nadlidské úsilí. Nohy už byly úplně v háji, navíc jakmile jsem se vybelhal ze svého stinného úkrytu, slunce mi začalo probodávat kůži na rukou a ta začala velmi nepříjemně pálit. Uvědomil jsem si, že je konec, dál prostě jít nemůžu.

Zavolał jsem telefonem bratrovi, a ten pro mě do hodiny přijel. Do auta jsem nebyl schopný ani sám nasednout, byl jsem už jen nemohoucí mátoha. Ani sebedešší regenerace ten den by situaci určitě nezlepšila. Zajeli jsme na Hostýn, jen abychom ho viděli. Restaurace bohužel zrovna zavřela, takže jsem se zase zhroutil do auta a jeli jsme domů.

Problémy s nohama trvaly i po příjezdu domů, normálně chodit jsem začal až za dva dny. Moje netréované tělo to nakonec prostě nezvládlo, i tak bylo oněch 35 kilometrů moje životní maximum. Možná kdybych lépe hospodařil s vodou a nezašel si tolik u Sobišek, že bych došel alespoň do Bystrice pod Hostýnem. Nebo kdyby nebylo tak vražedné vedro. Ale na to se nehraje, svůj pokus jsem promarnil. Na druhou stranu to nemusí být nutně výlet poslední, docela se mi to zalíbilo, zejména ta euforická část byla opravdu parádní, takže třeba se někdy pustím do dalšího dálkového pochodu. Jít a radovat se, je totiž krásné.

Moravskoslezský sudetský horský spolek a dějiny chaty Jiřího na Šeráku do roku 1945

Matěj Matela

Jednou z forem trávení volného času v 19. století se u našich předků staly krátkodobé vycházky do okolí i vzdálenějších krajů. Vznikla tak moderní turistika, zpočátku, až na solitérní výjimky typu Karla Hynka Máchy, čistě organizovaná. První turistický klub byl založen roku 1857 v Londýně (*Alpine Club*), od sedmdesátých let začali nadšenci německé národnosti zřizovat tyto typy spolků i v našich končinách (Českosaské Švýcarsko, Krušné Hory, Krkonoše).

Roku 1881 se svého prvního turistického sdružení dočkaly i nejvyšší moravské hory. Iniciativa vzešla od jistého Edmunda Rudolpha (1847–1929), olomouckého rodáka, jenž od roku 1878 působil jako notář v Jeseníku (něm. *Freiwaldau*). Svůj návrh přednesl Johannu Ripperovi, pokračovateli odkazu Vincenze Priessnitz a významné osobnosti města. Jestli se tak stalo při společné procházce obou mužů z Vřesové studánky na Šerák, nebo u Rippera doma, se zřejmě již nedozvíme, Priessnitzovu zeti se každopádně nápad zalíbil a ustanovení spolku si vzhledem k dostatku času i finančních prostředků vzal pod svoji patronaci. V únoru 1881 projekt schválily vídeňské úřady a 26. dubna 1881 byl v Hotelu Krone (dnešní Hotel Koruna) Moravsko-slezský sudetský horský spolek (něm. *Mährisch-Schlesischer Sudetengebirgsverein*, dále jen MSSGV) oficiálně založen. V představenstvu zasedly kromě dvou výše zmíněných významné osobnosti města i okolí, kupř. majitel lázni v Lipové Emanuel Schrott, vlastník první jesenické cukrárny Philipp Klein či řídící učitel Adolf Kettner, pozdější spoluzakladatel muzea a neúnavný kronikář činnosti spolku.

Již za tři měsíce vznikla první sekce MSSGV ve Starém Městě pod Sněžníkem, následoval Moravský Beroun, Bruntál, Vrbno a Zlaté Hory, v dalším roce se přidala Olomouc, Krnov a Opava, roku 1883 dokonce Vídeň. Spolek, jenž si do svého znaku vetkl slunce zářící nad zelenými

svahy Pradědu, byl tak od počátku silně vázán na města, jeho členy se stávali především příslušníci honorace a buržoazních vrstev, v drtivé většině pak muži. Přístup byl zároveň umožněn výhradně občanům německé národnosti. V roce 1882 vyšlo první číslo spolkového periodika, o tři léta později přejmenovaného na *Altwater*, jehož dlouholetým redaktorem byl A. Kettner a které s přestávkou v letech 1943–1949 vychází v Německu dodnes.

Počátky činnosti MSSGV se spíše než v duchu skutečné turistiky nesou ve znamení nenáročných, obvykle jednodenních výslapů, jež měly charakter společenských událostí, při nichž se mohli představitelé i řadoví členové různých sekcí setkat, pohovořit si a společně zakončit den v příjemném prostředí restauračního zařízení. Organizaci túr do vyšších poloh komplikovala absence turistických značení a map – odstranění tohoto handicapu se proto stalo jedním z primárních cílů spolku. Do roku 1887 vytvořili sportovně zdatnější členové úctyhodnou síť vysokohorských stezek propojujících zejména hlavní jesenický hřbet se sidly ležícími v údolích a označených typickými dvoubarevnými trojúhelníky ukazujícími směr. MSSGV dále pořádal společenské akce jako bály, karnevaly či přednášky, zřizoval pomníky, prameny. Jeho největší zásluha však tkví ve výstavbě rozhleden (Biskupská kupa 1898, Cvilín 1903, Praděd 1912 atd.) a samozřejmě turistických chat.

První vysokohorský objekt postavili němečtí turisté na severním úbočí Pradědu pod Tabulovými skalami v říjnu 1883. Ve více než prostém přístřešku z kamenů a dřeva, který dokonce neměl ani dveře, se však od počátku pro jeho neutěšený stav „nemohl zdržovat žádný slušný člověk“, pročež sudetští turisté zahájili jednání o výstavbě útulny, jež by MSSGV reprezentovala důstojněji. Jako ideální místo zvolili východní svah Šeráku (něm. *Hochschar*), odkud

Otcové zakladatelé Moravsko-slezského sudetského horského spolku J. Ripper a E. Rudolph, v pozadí pak typické zářící slunce, emblém sdružení. Zdroj: Státní okresní archiv Jeseník.

Zidealizované vyobrazení Jiřího chaty na dobové pohlednici z počátku minulého století. Vlevo nahoře podobizna symbolu objektu, „starého dobrého“ Franze Haucka. Zdroj: Státní okresní archiv Jeseník.

se naskýtal překrásný výhled na Jeseník a pruské nížiny. Původně zde chtěli vybudovat jen boudu stlučenou ze dřeva určenou pro poutníky toužící se schovat před špatným počasím. Avšak skutečnost, že v údolí v té době vznikalo prodloužení železnice ze Zábřehu přes pruské Ziegenhals (dnes polské Głucholazy) do Krnova, přiměla členy před-

stavenstva k tomu, aby si nechali vyprojektovat chatu bytelnější a reprezentativnější.

Žádost o povolení stavby zaslali jeseníčtí turisté v srpnu 1885 vratislavskému biskupovi Robertu Herzogovi, tehdy sídlícímu na Jánském Vrchu v Javorníku. Ten však byl na svých vysokohorských pozemcích ochoten akceptovat pouze skromný přístřešek bez možnosti přespání. Situace se změnila roku 1887, kdy papež Lev XIII. dosadil na vratislavský stolec Georga Koppa, jenž s výstavbou horské chaty s restaurací a noclehy souhlasil. Dohledem nad stavebními pracemi byl pověřen mistr Franz Gröger. Slavnostní otevření dřevěné budovy, jež se nápadně, a nikoliv náhodně, podobala jesenické radnici a kterou MSSGV z vděčnosti biskupovi nazval *Georgschutzhaus* (Jiřího chata), proběhlo za velké slávy 28. července 1888. Nájemcem objektu se stal dobrácký šedesátiletý domkář z osady Dittrichstein (součást Jeseníku) Franz Hauck s manželkou Karoline. Objekt si záhy získal nadregionální oblibu, v červnu 1892 jej dokonce poctil svou návštěvou velmistr Řádu německých rytířů arcivévoda Evžen Habsburský. Když toho roku 17. října starý Hauck chatu na půl roku zamykal (provoz horských útulen v období zimy je záležitostí až minulého století), netušil, že tak činí naposledy. Kolem šesté hodiny večerní 27. února 1893 spatřili obyvatelé Jeseníku na zasněženém svahu Šeráku plameny. Do rána chlouba jeseníckých turistů lehla popelem...

Druhého dne se na spáleniště dostavila vyšetřovací komise složená z místního c. k. četnictva, hostinského Franze Fröhlicha z Ramzové (něm. *Ramsau*) a lesníka Pohla. Kromě tří linií šlépějí skupinky turistů zde objevili čtvrté stopy, které se podezřele klikatily mimo hlavní stezku. Fröhlicha, který jediný měl s sebou sněžnice, dovedly až ke stromu, na němž visela kožená taška a pytel s dvěma ručníky, nějakým sklem, košilí, dvěma páry papučí apod. Stopy pak končily v pěšině mířící do Ramzové. Podezření ihned padlo na šestadvacetiletého tesaře Josefa Bauera, problémového jedince a vícekrát trestaného recidivistu, který si v létě přivydělával vynáškou piva na Šerák. Bauer zpočátku vše zapíral a vymýšlel si nejrůznější verze toho, co onoho dne

Snímek Jiřího chaty na sklonku 30. let zachycuje i nádherný výhled na Jeseník (tehdy ještě Frývaldov) a okolí.

Zdroj: Státní okresní archiv Jeseník.

Šerákem a Červenohorským sedlem konečně dočkala zimního značení v podobě vysokých dřevěných tyčí a objekt začal být provozován celoročně. Po smrti Hauckové v srpnu 1911 převzala správu chaty dcera Emilie, která však již v listopadu 1912 podlehla ve věku 54 let infarktu. Vystřídala ji její čtyřiatřicetiletá dcera Anna. Ani ta ale, stejně jako její babička a matka, hospodaření ve výšce 1 351 m n. m. finančně nezvládala. MSSGV dal proto přednost Eduardu Bergerovi z Moravské Ostravy, jenž nastoupil 1. ledna 1914. Půlroční idylu ukončilo vypuknutí války. V říjnu 1915 spolek z důvodů nízké návštěvnosti objekt uzavřel a Berger na sklonku války raději začal provozovat hospodu na jeseníckém nádraží.

Do nové, již prvorepublikové éry vkročila Jiřího chata pod vedením jistě Johanny Trampuschové, s níž však nebyli spokojeni ani turisté, ani vedení MSSGV. Proto byl roku 1923 vybrán nový nájemce, třiatřicetiletý Josef Nitsche, jenž několik let pracoval jako číšník na Červenohorském sedle. Rok nato si vzal dceru jeseníckého hostinského Marthu Schubertovou, s níž na Šeráku vychoval pět dětí – minimálně dvě z nich prý byly dle pamětníků pokřtěny v nedaleké kapliče, jež však padla za oběť vandalismu v padesátých

letech. Doba Nitscheova působení na Šeráku patří k nejlepším letům chaty i okolí. V červenci 1927 zahájil MSSGV rozsáhlou rekonstrukci objektu, jež si vyžádala více jak půl milionu československých korun. Byla zvednuta střecha, čímž se dosavadní počet lůžek zvýšil na 86 plus 100 matrací, vznikla prosklená veranda a celý objekt osvětlily elektrické lampy. Z Jiřího chaty se tak stalo poměrně luxusní vysokohorské zařízení moderního střihu, díky čemuž se přirozeně zvýšila návštěvnost. Ve dvacátých letech byly zároveň vytyčeny dvě nové trasy, které dle dobré tradice MSSGV dostaly jména význačných členů či podporovatelů spolku. Stezka z Ramzové (dnešní červená značka) byla nazvána po Aloisi Schönovi, původem rakouskému lesníkovi, jenž byl roku 1896 přeřazen na lesní správu ve Velkých Losinách a v Jeseníkách již zůstal až do své smrti roku 1929. V letech 1928–1929 pak turisté vytyčili trasu vedoucí od chaty do Lipové, později prodlouženou do Jeseníku, která byla pojmenována po Adolfu Kettnerovi (dnešní žlutá značka). Turistům se tedy nabízelo hned několik variant, kudy se vydat na pověstnou šeráckou hrachovku.

O oblíbenosti zdejšího hostinského vypovídá i gratulace k 50. narozeninám zveřejněná ve *Freudenthaler Zeitu-*

ng v říjnu 1940, kde je Nietzsche nazýván „skutečným synem slezské země“, který „díky příkladné péči a železné vůli učinil ze Šeráku jednu z nejoblíbenějších destinací návštěvníků hor“. Nutno však říci, že příjemně se v útrobách Jiřího chaty cítili zřejmě pouze turisté němečtí – členové Klubu českých turistů si totiž ve třicátých letech stěžovali na špatné zacházení s Čechy na Šeráku. Inklinaci Nietzscheho ke zvráceným tezím nacismu ostatně dokládá i jeho zatčení československými úřady v době mnichovské krize. Byl internován v olomouckém kriminále, žena s dětmi utekla za hranice a chatu mezitím zplundrovali českoslovenští vojáci. Po začlenění Sudet do Říše Nietzscheovi dostali odškodnění, na Šerák se již ale nevrátili a spokojili se s vedením Červenohorského sedla (od října 1941). Po válce byli odsunuti, Nietzsche zemřel v roce 1957. Posledním německým vlastníkem Jiřího chaty se stal jistý Robert Jung z Lipové, vzhledem k jeho nepřítomnosti (narukoval do wehrmachtu) ale zůstal chod zařízení několik měsíců na bedrech jeho rodiny. Jungovi zde hospodařili do roku 1945, kdy se otevřela nová kapitola dějin tohoto působivého místa.

Až po pádu komunistického režimu mohla být poblíž vchodu instalována tabulka připomínající, že tento objekt (jenž je mimochodem jedinou horskou chatou Jeseníků postavenou původně k čistě turistickým účelům) vznikl díky neúnavné práci Moravskoslezského sudetského horského spolku, který se zlatým písmem vepsal do moderní historie tohoto kraje.

Již zmíněný Wilhelm Heinold, v meziválečném období doslova ikonická postava MSSGV, slavil 22. července 1931 pod krovky Jiřího chaty své 83. narozeniny. Opojen atmosférou tohoto místa vepsal tehdy do pamětní knihy chaty krátkou báseň, která nádherně odráží jeho silné citové sepectí s horskými výšinami Jeseníků, jež se pro německé turisty staly srdeční záležitostí stejně, jako jsou dnes pro nás.

*„Dní, co v horách prožil jsem, žal mi není,
V tom krásném světě, co Bůh vybásnil,
Ten, který křídly přivolává hřmění,
By nebe znovu sluncem zjasnil.“*

*A není třeba klečet při mši svaté,
Ani dřít na kamenité zemi,
Neb v horách Boha rovněž uhlídáte;
Mně žal ničeho není!“*

Přeložila Marie Anna Komárková, přebásnil autor článku.

Článek věnuji „salónnímu turistovi“ Mgr. Květoslavu Growkovi, dosud ještě archiváři SOKA Jeseník, za jeho cenné rady a permanentní inspiraci ve vlastivědném bádání.

Matěj Matela (*1992, Bruntál) se soustředí na střípky kulturního dědictví původního německého obyvatelstva Jeseníků, především vysokohorských oblastí. Zaměřuje se rovněž na výrazné regionální osobnosti (kupř. na spisovatele Josefa Lowaga či ortopeda dr. Adolfa Lorenze) nebo na místní protikomunistický disent. Působí jako odborný pracovník ve Vlastivědném muzeu Jesenicka.

matejmatela@seznam.cz

Na jeseníckém hřbitově se dochoval hrob Emilie Hauckové. V pozadí lze spatřit Obří skály (něm. Amichsteine), oblíbený cíl šeráckých hostů tehdy i dnes. Foto: Matěj Matela.

Zábřežská vrchovina je dosud neobjeveným rájem aktivní rekreace

Miroslav Kobza

Zábřežská vrchovina je sice jedním z nejrozsáhlejších pohoří v kraji, jen málokdo ovšem ví, kde začíná a končí. Najdeme v ní místa doslova zaslíbená masovému turismu i místa, kam kromě místních turistů prostě nechodí. Přitom je to lokalita, která v sobě má obrovský rekreační potenciál, a to nejen pro obyvatele Olomouckého kraje, ale i pro návštěvníky z celé ČR a také ze zahraničí.

Podle odborné literatury je Zábřežská vrchovina geomorfologickým celkem, který vyplňuje severozápadní část Moravy a část východních Čech. Protáhlé území se rozkládá ve směru od severozápadu k jihovýchodu a vzniklo vyzdvižením zemské kůry horotvornými procesy. Tyto kry se následně rozlámaly, a vytvořily tak hornatinu s četnými údolími a proláklínami. Její rozloha činí 737 kilometrů čtverečních a střední nadmořská výška pohoří je kolem 430 metrů.

Na severu Zábřežskou vrchovinu ohraničuje silnice z Olšan přes Štítý, Horní Heřmanice do Výprachtic, na západě Lanškrounská kotlina a Boskovická brázda, na jihu tok řeky Romže a Nectavské údolí a na východě Hornomoravský úval a Mohelnická brázda.

Nejvyšší část Zábřežské vrchoviny najdeme v jejím severozápadním cípu. Vůbec nejvyšší horou je Lázek, dosahující nadmořské výšky 714 metrů. Tato část pohoří nese název Drozdovská vrchovina a nadmořská výška přes 700 metrů zde není ojedinělou. Druhou podoblastí tohoto pohoří je vrchovina Mírovská, rozkládající se na západ od Zábřeha. Nejvyšší horou je Kančí vrch s nadmořskou výškou 605 metrů. Od Drozdovské vrchoviny ji odděluje první z průlomových údolí řek, kterým prochází Moravská Sázava z Lanškrounska do údolí Moravy.

Na jihu pak Mírovskou vrchovinu uzavírá druhé průlomové údolí, které si masívem Zábřežské vrchoviny prora-

žila řeka Třebůvka. Za ní už začíná Bouzovská vrchovina, která je nejrozsáhlejším podcelkem Zábřežské vrchoviny. Nejvyšší horu této části pohoří, Zahálkovy skalky nedaleko Kladek, s nadmořskou výškou 610 metrů, donedávna nikdo neznal. Dnes se právě na úbočí této hory nachází kladecký skiareál. Mnohem známějším kopcem je v této oblasti ten nejvýchodněji položený. Kdo by neznal „Hánácký Mont Blanc“ – Velký Kosíř. A to už jsme skutečně na dohled od Olomouce.

Jedná se o nesmírně rozmanitou krajinu. Na severu je velká část Zábřežské vrchoviny součástí přírodního parku Březná. Část Bouzovské vrchoviny je součástí parku Hartínkov-Bohdalov, na nějž jižněji navazuje přírodní park Kladecko a dále pak i přírodní park Velký Kosíř. Maloplošná chráněná území a přírodní památky jdou pak do desítek. K nejzácnějším oblastem patří například Javoříčský a Mladečský kras, Terezké údolí, úbočí Kosíře či údolí Březné.

Celá Zábřežská vrchovina je protkána množstvím turistických tras a stezek. Pěší trasy je zde možné volit podle zdatnosti turistů, od zcela nenáročných, vedených příjemným a málo členitým terénem, až po horské túry s celkovým převýšením několika stovek metrů.

Je rovněž doslova rájem pro cyklisty. Stovky kilometrů značených i neznačených tras po rovině i do prudkých kopců nabídne každému vyznavači cyklistického sportu přesně to, co čeká. A mimochodem, přejezd Zábřežské vrchoviny z Čelechovic po osadu Plánavy nedaleko Výprachtic měří cca 90 km a převýšení na této trase činí skoro 2000 metrů. To už je slušná výzva i pro velmi náročné cyklistické nadšence.

Celá oblast je také velmi dobře přístupná i pro vyznavače autoturistiky. Síť cest je dostatečná, až na výjimky

existuje i dostatek parkovacích míst a motoristická infrastruktura.

Proč je tedy tato oblast opomíjena širší turistickou veřejností, která s výjimkou několika památek, které jsou v sezóně doslova obleženy, nezavítá dál do této malebné krajiny? Proč zde nezůstávají delší čas strávený aktivním pohybem a poznáváním zdejšího kraje, který toho může tolik nabídnout? Důvodů je hned několik. Tím prvním je do jisté míry roztržštěnost státní správy a samosprávy nad celou oblastí. Po roce 1949, kdy byly posunuty hranice tehdejší Moravy více na východ, celou oblast, do té doby patřící pod zemský národní výbor v Brně, najednou začaly spravovat tři kraje. Nejzápadnější část patřila do Východočeského kraje, okresu Lanškroun. Na ni na jihu navazovala část spravovaná Jihomoravským krajem a okresním úřadem v Moravské Třebové. Východní části Zábřežské vrchoviny se staly součástí okresů Zábřeh a Litovel, patřící pod Severomoravský kraj. Po roce 1960 byly navíc zrušeny malé okresy, a reforma tak celé území rozdělila mezi okresy Olomouc, Šumperk, částečně Svitavy a Ústí nad Orlicí.

I přes společenské změny po roce 1989 toto rozdělení trvá dodnes. Kraje sice změnilly názvy, Moravskotřebovsko připadlo ke kraji Pardubickému, ale stále se jedná o území na hranici. A právě díky tomu chybí ucelená propagace této půvabné, ale trochu pozapomenuté krajiny v rámci turistického managementu.

Abychom byli spravedliví, toto rozdělení má mnohem hlubší kořeny. Bylo to vždy území národnostně i folklorně nejednotné. Část obyvatel těchto kopců se považovala za Hanáky, další už spíše za moravské Horáky, což byli lidé moravského jazyka obývající právě moravskočeské pomezí. Lišili se od hanáckého obyvatelstva krojem, zvyky i nářečím.

K tomu je ještě nutné přidat velkou oblast německy mluvícího obyvatelstva tzv. Hřebečska. Ta se vinula od úbočí Lázků až po Mohelnicko. A aby ani toho nebylo dost, městem Štítý a osadou Březná do tohoto Babylonu spadalo ještě i německé osídlení moravských Sudet.

Jeskyňe Průchodnice u Ludmírova.
Vše foto: Miroslav Kobza.

K Zábřežské vrchovině patří i vrchol Velkého Kosíře.

Poutní kaple sv. Antonína Paduánského v Krakovci.

Pro polohu mezi kopci se Kladrkám přezdívalo malý Řím.

Tahákem Čech pod Kosířem je i muzeum kočárů.

Co měli obyvatelé zdejšího kraje naopak společného, byla relativní chudoba. Zemědělství zde nebylo tak výnosné jako v údolích, drobná řemesla byla spíše doplňkovou činností a co se týče průmyslu, ten se omezoval až na výjimky spíše na menší provozovny.

A kupodivu, právě podpora zdejších obyvatel ze strany národnostně sprízněných vrstev obyvatel měst vedla k prvním rekreačním cestám do Zábřežské vrchoviny. Například snaha o podporu úzkého českého krčku kolem Cotkytle, který spojoval české obce ve východních Čechách s moravským osídlením Hané, vedl české učitele, podnikatele, ale i intelektuály z Olomouce, Brna, Prahy i dalších měst na přelomu 19. a 20. století k cestám na letní byt do českých rodin v této oblasti.

Naopak dodnes velmi využívaná rekreační osada Bušínov u Zábřeha byla zase navštěvována německými návštěvníky, a to za stejným účelem. Tamní mlýn, dnes přebudovaný na wellness hotel, byl takto pronajímán prokazatelně už v roce 1905. Podobné to bylo na Litovelsku a Bouzovsku. Ubytovací zázemí nabízela i menší města, zejména Loštice, Zábřeh, Štítý, Kostelec na Hané, Čechy pod Kosířem a další.

Ve dvacátém století se dařilo také ubytovacím zařízením speciálně zřízeným pro návštěvníky, které lákal rozvoj turistiky, zejména pěší. A tak dochází k renesanci ubytování při stávajících restauracích a vznikají i první hotely. Zajímavé je v tomto směru údolí řeky Březné, kde jich bylo zřízeno, i na místě někdejších průmyslových objektů, hned několik. Patřil k nim hotel Hýbl, ubytovna Český Krb a další.

Aktivní začal být i Klub českých turistů a další organizace. V tomto ohledu nelze nezmínit stavbu rozhledny na nejvyšším vrcholu Zábřežské vrchoviny, na 714m vysoké hoře Lázek. K propagaci této hory nemalou měrou přispěla Národní jednota v Olomouci. Ta v roce 1905 zakoupila vrchol kopce o výměře 2,16 ha a v roce 1908 sem z iniciativy cotkytelského nadučitele Josefa Klimese vznikla čtyřmetrová mohyla, jednak pro lepší výhled, ale také pro uctění památky básníka Svatopluka Čecha. Na mohylu vedla točitá cesta a do jejího boku byla zasa-

zena mramorová deska s nápisem „Pěvci svobody Svato-
pluku Čechovi“.

V roce 1912 právě zde vznikla i první česká rozhledna na severní Moravě. Postavil ji zábrěžský stavitel Lubomír Lolek. Měřila 15 metrů a její otevření 28. června 1912 se stalo českou národní manifestací. Dřevěná konstrukce rozhledny však nemohla dlouho odolat povětrnostním vlivům. A tak když byla rozebrána, zodpovědní obyvatelé z okolí se rozhodli vybudovat na vrcholu horskou chatu s novou vyhlídkou. V roce 1933 je nákladem 65 tisíc korun dokončena dnešní Reichlova chata s dvacet metrů vysokou rozhlednou, jejíž součástí byl nejen bufet, ale také turistická ubytovna. I když zde rozhledna i chata stojí dodnes, bohužel časté změny majitelů vedou k tomu, že je oboje víceméně veřejnosti nepřístupno.

A to je další důvod, proč zdejší oblast využívají pro rekreaci spíše obyvatelé okolních center. Chybí zde ubytování a další návštěvnická infrastruktura. Nedostatek je i stravovacích zařízení a někde dokonce i prostých prodejen, kde se lze občerstvit. To omezuje návštěvy lidí ze vzdálenějších míst na pouhých několik hodin, maximálně jeden den, pohříchu většinou směřovaný právě tam, kde tato turistická infrastruktura existuje. Přitom obce a mikroregiony dokázaly toto pohoří docela dobře vybavit značením cest, cyklistických tras, naučných stezek i dalšími propriety pro aktivní dovolenou.

Vzpomeňme v této souvislosti třeba na rozhlednu na Velkém Kosíři, naučnou stezku Elišky z Kunštátu kolem Senice a Náměště na Hané, opravené drobné památky kolem Bouzova, naučnou stezku Lišky Bystroušky na Mohelnicku, cyklostezku a železniční skanzen v údolí Moravské Sázavy či turistické a cyklistické trasy vedoucí z Hoštejna do Štítů. Zapomenout nemůžeme ani novou infrastrukturu v Čechách pod Kosířem nebo v okolí Konic a Kladek.

Nejnávštěvovanější památka oblasti je hrad Bouzov. Jeho romantická kompozice sem přilákala i filmaře, a tak se stal jedním z nejvyhledávanějších hradních areálů v celé republice. Od roku 1952 je přístupný i zámek v Náměšti

Zbytky hoštejnského hradu.

Opravená barokní sýpka v Luděřově.

Zámek v Náměšti na Hané.

Pozoruhodným místem je i arboretum v Bílé Lhotě.

Krajina Štítecka.

na Hané, v roce 2002 se přidává Černá věž bývalé tvrze v Drahanovicích a jako poslední k nim přibyl i zámek v Čechách pod Kosířem.

K tomu je však nutné připočít i řadu menších památek. Krásně opravenou barokní sýpku v Luděrově, Muzeum tvarůžků a Památník Adolfa Kašpara v Lošticích. Farní a Městské muzeum v Zábřeze, Muzeum veteránů ve Slatinicích, Zahradní železnici ve Strážově, Muzeum kočárů v Čechách pod Kosířem či sušárnu chmele v Odrlicích a mnohé další.

Zvláštní a důležitou součástí Zábřežské vrchoviny jsou rovněž jeskyně a další krasové útvary. Podzemní systémy Mladečských a Javoříčských jeskyní jsou zpřístupněny veřejnosti s průvodcem. Existuje však i možnost prolézt si některé dutiny jen tak s baterkou. Patří k nim skalní brána Zkamenělého zámku, propast Zátvořice či nedaleká jeskyň Průchodnice v javoříčském krasu. Těž i jeskyně Podkova v krasu mladečském.

V kraji najdeme mnoho příkladů propadání potoků, zá-

Zřícenina kláštera Koruna Mariina u Třebořova.

vrťů i tušených a dosud málo prozkoumaných jeskynních objektů. Patří k nim například jeskyně Rachavy u Kovárova, o jejichž podzemním systému se ví velmi málo. Efektivní jsou v tomto směru například i Řimické vyvěračky, kde se tlačí zpět na povrch voda potoka Špraňku.

Pozoruhodnou součástí krajiny Zábřežské vrchoviny jsou památky, které, byť nejsou vždy jejich brány otevřené návštěvníkům, stojí za to vidět i jen zvenčí. Jsou jich stovky a nelze všechny vyjmenovat. Patří mezi ně kostely, kaple, mnohdy velmi staré, i se statutem poutních míst. Tak třeba kaple sv. Antonína v Krakovci, poutní místo stejného světce na malém Kosíři, románsko-gotický kostelík Všech Svatých ve Vyšehorkách, renesanční kostelík v Měrotíně, děkanský chrám v Zábřeze poutní kostel sv. Leonarda s ambity v Horních Studénkách a další sakrální stavby. Najdeme zde zříceniny starých hradů Hoštejna, Lišnice či Náměště na Hané i kláštera Koruna Mariina v Třebořově. K nim patří staré či nově opravené dávné tvrze v Krakovci, Podolí, Nemili a na dalších místech. A třeba i barokní

Mladečské jeskyně.

Cesta nepokořených na Střemši u Pivonína.

Zábřežská vrchovina pohledem z Gansberku nad Janoušovem.

Vrchol Lászku je nejvyšším místem Zábřežské vrchoviny. Turistická chata a rozhledna jsou dnes většinou nepřístupné.

Unikátní větrný mlýn v Hačkách.

sýpka v Laškově či nedaleká Černá věž v Drahanovicích. Za vidění stojí staré lomy na maletinském pískovci či vápencové lomy na úbočí Velkého Kosíře s bohatou faunou i flórou. Pozoruhodné v tomto směru jsou tzv. Sváté vody, studánky u Cakova, Choliny a na dalších místech, které jsou opředeny mnoha pověstmi.

I když rozhleden v tomto kraji moc není, daleké rozhledy jsou pro Zábřežskou vrchovinu typické. I díky ze značné části holým kopcům. Kromě Lászku tak je úchvatný pohled i z Gansberku nad Cotkytlí, ze Střemše nad Pivonínem, z Laudonova kopce nad Pobučím, ale i od kaple sv. Cyrila a Metoděje u Měníku. A co teprve výhled od kapličky Parduska nad Měrotínem, z Kamenice nad Kovářovem, z Malého Kosíře či od meteostanice na okraji Luké. Daleký výhled je i přímo ze silnice nad osadou Hačky, kde navíc může člověk spatřit neobvyklý větrný mlýn a našli bychom i další místa.

Zábřežská vrchovina je unikátní místo pro turistiku, cyklistiku, jezdectví i autoturistiku. Je vhodná pro všechny generace a každý si vybere to své. Zkušenost těch nemnoha profesionálů, kteří zde provozují ubytovací služby, mluví jasně. Lidé, kteří tento kraj lépe poznají, se sem většinou vrací. A kromě lepšího ubytování a něco málo nenáročných služeb, vlastně ani nežadají nic převratného. Co je zde baví, je klid, krásná krajina, nádherná příroda, malebná městečka i vesnice a hlavně pohodoví a pohostinní lidé.

Miroslav Kobza (*7. dubna 1969) je novinář, fotograf, autor dramatických a písňových textů, spisovatel, rozhlasový redaktor a dokumentarista. Od roku 1998 spolupracuje externě s Českým rozhlasem. Je autorem rozhlasového cyklu *Od Pradědu na Hanou*, který Český rozhlas Olomouc vysílá od roku 2002.

Miroslav.Kobza@ol.rozhlas.cz

Cizinci na rudolfinské Moravě a v Olomouci

Jiří Fiala

Zatímco různě motivované cestování provází lidstvo od pradávna, vznik turistiky, jež bývá definována jako masové cestování s motivací poznávací, rekreační nebo zdravotní, jsou kladeny až na počátek 19. století. To ovšem neznamená, že by takové výpravy do zahraničí neexistovaly už dříve – po třicetileté válce přišla obliba šlechtických, tzv. kavalírských cest, zatímco lidové vrstvy se hojně účastnily poutí s náboženskými cíli.

Samuel Kiechel se narodil roku 1563 v Ulmu v Bádenku-Württembersku, a to do zámožné rodiny, takže mohl podle své libosti cestovat po světě. Již jako chlapec se podíval do Paříže, v letech 1585–1589 podnikl velkou cestu po Dunaji až do Řezna, pak do Plzně, Prahy, Drážďan, Lipska, Hamburku, Londýna, Skandinávie, Ruska a Polska. Přes Moravu pokračoval Kiechel do Vídně, Benátek, Říma, Neapole, na Sicílii, Maltu, odtud na Blízký východ, do Svaté země, Jeruzaléma, Sýrie, Egypta, na Sinajský poloostrov, Kypr, do Cařihradu, odtud zpět do Benátek a přes Trento a Augsburg domů do Ulmu. Na cestu se Kiechel vydal v neděli 23. května 1585 a vrátil se v pondělí 30. června 1589, pobyl tedy ve světě nepřetržitě přes čtyři léta. Během cesty si Kiechel vedl důkladný itinerář. Na moravskou půdu Kiechel vstoupil při návratu z Ruska a Polska. 21. října 1586 přenocoval v Nise, tehdy ještě biskupským sídlem, a 22. května 1586 dorazil do Cukmantlu, dnes města Zlaté Hory.

„22. tohoto měsíce jsme hodinu před rozedněním odtud [tj. z Nisy] odcestovali Byla to zlá, drsná a kamenitá cesta, také velmi hornatá, a dojeli jsme k snídani do městečka zvaného Cukmantl, které patří biskupu v Nise a leží tři míle od tohoto města. Tam jsme ke svým koním připráhli ještě dva další, neboť jsou tam velmi vysoké hory a špatné cesty, protože tam začínají Jeseníky, které bývaly krajem velice nejistým, v němž se dělo mnoho vražd; jsou to také místa velmi příhodná k loupežím a vraždám, když tam na dobré tři míle

cesty není ani vesnice ani osada, nybrž jen lesy a pusté hvozdy a také mnoho úvozů, v nichž mistry by se vozy ani nemohly vyhnout. Tou cestou se přijde k dolům, u nichž je postaveno několik domků a nuzných chatrčí, a několik kroků dále je u cesty studna, ale kdybych tu byl sám, musel bych cítit velkou žízeň, než bych se z ní napil, neboť člověk se k ní musí přikřčit nebo položit; tam jsme potkali několik horníků, kteří zřejmě byli velmi žíznivi. Měli jsme každý dlouhou ručnici, a tak jsme jeli až do druhé hodiny noční, než jsme přešli přes Jeseníky a přijeli do osady neboli otevřeného městečka, ležícího ještě ve Slezsku, kteréž se jmenuje Andělská Hora [dnes Světlá Hora u Bruntálu], kde jsme zůstali na noc. To místo je šest mil od Nisy.“

Pak Kiechel zamířil k Olomouci. Abychom nepřipravili čtenáře znalého němčiny o půvab Kiechelova dialektu, ocitujeme Kiechelovy olomoucké dojmy v originále: „Den 23 düs früeh vor tags von do hünweg mehrertheil holz, tüefen und sehr bösen weeg, führen od düe 7 stundt, eh wüer ausspannten, kamen erst nach müttag in ein stättlin, Sternberg gnant, dem herrn von Eölz gehörig, yber dem gebürg gelegen im Land zu Mehrern, 6 meil von do aus ein schon thal, fruchtbar und guet landt hat. Kamen düsen abent noch gehm Ullmetz, wölches düe hauptstatt in Merhern, 6 meil vom dem vorigen nachtläger (aldo es auch ein bischof), ein cleine, aber wol erbaute, schöne und lustige statt; uf dem marct ein fein kunstreich uhrwerckh, rüngs umbher gemalte heüserr; wüe es dann an imme selber ein lustiger, groser blaz ist (düe landschaft hat ein sonder sprach); das wasser; so do fürbey left, würt genant düe Morava. Den 24 des gemelten monats Octobris lagen wüer zu Ullmetz still, das düe pfert was weniges ausruehweten, dann wüer bösen weeg büs doher gehabt.“ (23. toho měsíce odjeli jsme ráno před rozedněním, většinou tam byl les, hluboká a velmi špatná cesta, jeli jsem asi sedm hodin, než jsme odpráhli; dojeli jsem až

Paul Fabricius, královský matematik, autor nejstarší dochované mapy Moravy a renovátor olomouckého orloje, ve věku 27 let. Rytina zhotovená norimberským rytcem Hannsem Lautensackem („HL Noricius Pictor“) roku 1555. Palazzo della Farnesina v Římě.

Fabriciova mapa Moravy, vydání z roku 1575.

po poledni do městečka zvaného Šternberk, které náleží panu Öltzovi [Karl z Minsterberka na Olešnici ve Slezsku] a leží za horstvem v zemi moravské, odkudž se táhne úval, jenž má úrodnou a dobrou půdu. Ještě téhož večera jsme přišli do Olomouce, která je hlavní město Moravy, šest mil od předešlého noclehu (je zde také biskup [Stanislav II. Pavlovský]), malé, ale dobře vystavěné, hezké a veselé město; na náměstí pěkný umělecký orloj, kolem jsou malované domy, jakož je to také samo o sobě veselé veliké náměstí (tento kraj má svůj zvláštní jazyk); řeka, jež protéká kolem, se nazývá Morava. Dne 24. řečeného měsíce října jsme v Olomouci pobýli v klidu, aby si koně trochu odpočali, neboť cestu sem jsme měli zlou).

„Dne 25. zrána, dvě hodiny před rozedněním, odjeli jsme odtud; měli jsme bezednou cestu, neboť jsou tam většinou obdělávaná pole, a odjeli jsme za den čtyři mile do městečka Vyskova [v orig. Wüscha] na Moravě, kdež jsme zůstali na noc. Dne 26. toho měsíce časně zrána jsme odtud vyjeli. Ta země je velice dobře obdělána, úrodná a dostatečně oby-

dlená; toho večera jsme přišli do jiného městečka, nazvaného Věstonice [v orig. Wösternitz], šest mil cesty od onoho, z něhož jsme ráno vyjeli, taktéž na Moravě ležícího. Dne 27. ráno za svítání jsem vyjeli dále a nechali po levé ruce asi na dostřel velice krásný, dobře vystavěný zámek, zvaný Mikulov [v orig. Niclasburg], patřící pánovi z Dietrichsteinu [Adamovi von Dietrichstein říšskému svobodnému pánu zu Hollenburg, Finkenstein und Thalberg], ležící dost vysoko na kopci, kolkolem obestavěném domy, neboť je to pod kopcem pěkná osada, s utěšenou a úrodnou krajinou, kdež se pěstuje také mnoho vína. Pozdrželi jsem se, takže jsme museli jet dlouho do noci, než jsme pozdě přijeli do městečka nebo trhu nazvaného Gamersdorf, pět mil od Věstonic, ležícího v Rakousích.“

Vídeň se Kiechelovi zdála ve srovnání s Prahou „nicht sonders gross“ [nepříliš veliká], odbočil však ještě do Bratislavy, kde si chtěl koupit koně laciněji než ve Vídni, nedostal však žádného, který by se mu hodil. Světoběžník Kiechel zemřel roku 1619, tedy v šestapadesáti letech.

Fynes Moryson, narozený roku 1566 v městečku Cadby v hrabství Lincoln jako syn váženého člena parlamentu, se vydal 1. května 1591 na cesty z důvodů vzdělávacích. Studoval na univerzitě v Cambridgi v koleji Peterhouse, dosáhl hodnosti bakaláře a mistra svobodných umění, pak studoval občanské právo. Protože „grand tour“ [velká pout] tehdy tvořila závěr studia a kolej na ni finančně přispívala, mohl Moryson v letech 1591 procestovat Německo, Nizozemí, Dánsko, Polsko, Čechy a Moravu, Rakousko, Itálii, Švýcarsko a Francii a 13. května 1595 se vrátil do Londýna. Tím Morysonovy cesty neskončily, už v listopadu téhož roku se vydal až do Jeruzaléma, nás však zajímají Morysonovy dojmy z Moravy, které uveřejnil roku 1617 ve svém *Itineráři* (*An Itinerary*). Olomouc bohužel Moryson pominul, nicméně jeho líčení moravských poměrů lze vztáhnout i na tehdejší moravskou metropoli:

„Čtvrtého dne jsme ujeli dopoledne dvě míle. Dostali jsme se totiž na Moravu a na Moravě jsou míle neobyčejně dlouhé, stejně jako v Čechách [anglická míle se rovná 1,609 km, míle česká měla 11,225 km, míle moravská 12,030 km a míle německá kolem 7 km]. Projíždějící náramně ourodnými svahy s obilím, tu a tam lesnatými, dostali jsme se k vesničce ležící kousek za městem Fryštátem [nyní Karviná-Město], jež náleží vévodovi těšínskému [Adamovi Václavu Těšínskému z rodu těšínských Piastovců], a zde mě stál oběd tři groše a tolikéž krmení pro koně. Po obědě jsme urazili dvě míle kopci a stráněmi s hojným obilím a dubovými lesy. Morava je totiž krásná země, velice ourodná a je v ní množství měst a vesnic. Dorazili jsme do Ostravy, kde jsem za večeri platil tři groše, za pivo dva a za krmení pro koně čtyři a půl. Pátého dne jsme dopoledne ujeli tři míle, opět ourodným kopcovitým krajem, a dostali jsme se do vsi Bartošovice [obec 6 km severozápadně od Příbora], jež je náramně příjemná, se spoustou ovocných sadů, a je poddána pánovi toho kraje. Cestou jsme koňmo přebrodili dvě ramena řeky Odry, jež pramení tři míle odtud. Obědvali jsme u kazatele aneb duchovního, protože tamější hostinský právě zemřel. Za krmi jsem dal čtyři groše, za pivo jeden groš a za podstrojení koni dva groše. Po obědě jsme jeli dvě míle náramně ourodnými

obilnými svahy a dorazili jsme k jedné milé vesničce (nebo celá Morava je milá a ourodná) a tu mě večere stála pět grošů a čtyři groše krmení pro koně. Šestého dne jsme tři míle projížděli ourodnými svahy s obilím, majíce po obou stranách lesnaté kopce.

Asi v polou cesty jsme minuli Hranice a dorazili do Lipniku. V těchto krajích se domy na rynku stavějí s hlubokými podloubími, která přesahují napůl do ulice, takže i v největších deštích můžeš pod nimi chodit suchou nohou. Tak

Jan Willenberg(er): Město Olomouc, dřevorezová ilustrace v díle Bartoloměje Paprockého z Glogol a Paprocké Vůle Zrčadlo slavného Margkrabství moravského, Olomouc 1593.

Jan Willenberg(er): Město Kroměříž, dřevorezová ilustrace v díle Bartoloměje Paprockého z Glogol a Paprocké Vůle Zrčadlo slavného Margkrabství moravského, Olomouc 1593.

Marie Christina Rakouská, olejomalba neznámého autora, kolem roku 1592. Kunsthistorisches Museum Wien.

je tomu i v tomto městečku, kde bydlí na třicet židovských rodin. Za oběd jsem tu dal čtyři groše, za krmi pro koně dva. (Do nynějška tím míním polské groše.) Odpoledne jsme se asi tak půldruhé míle brali dlážděnou cestou, majíce po obou stranách obilné lány, a dorazili jsme do města Přerova. Tu jsem dal za večeři pět grošů (nyní a nadále míním moravské groše) a za krmi pro koně tři groše, za pomeranč jsem zaplatil dva groše. Cestou z Krakova to bylo prvně, co jsme spali na loži, neb předtím jsme nocovali u teplých pecí na lavicích. Sedmého dne jsme ujeli dvě náramně dlouhé míle ourodnými svahy a tučnými pastvinami, projeli jsme město Kojetín (v němž bydlí množství Židů) a mnoho dalších vesnic, až jsme se dostali do jedné vísky, kde jsem za oběd zaplatil tři groše, za krmení pro koně jeden groš a za míru vína, jež se

Jan Szwankowski: Polská královna Anna Rakouská, kolem roku 1592.

rovnala přibližně anglické pintě [0,568] tři krejčary. Odpoledne jsme stranou od ourodných vsí urazili asi tak míli a půl a dostali se do vsi zvané Židovská ves [nejspíše nynější Židenice, dříve ves 2,5 km východně od Brna], jež leží za biskupským městem Vyškovem. Tu jsem platil za večeři dva groše a za opatření koně tři groše a půl. Osmého dne jsme za dopoledne ujeli dvě míle, přičemž jsme silně odbočili z naší cesty a brali se ourodnými obilnými svahy a pěknými vinicemi do Němčic [Velké Němčice, městys 6,5 jihovýchodně od Židlochovic], kde jsem za oběd dal čtyři groše a za krmi pro koně groš a půl. Po obědě jsme stráněmi, na kterých pěstovali víno, ujeli míli a půl do Strachotína [městys 7,5 km jihozápadně od Hustopeče] a zde jsem za večeři platil šest grošů, za nakrmení koně dva a půl a za pivo, kterým jsem koni

omyl nohy, šest krejcarů. Devátého dne jsme za dopoledne ujeli čtyři míle, ubírajíce se mezi svaHY obilí, a asi v půl cesty jsme překročili hranici mezi Moravou a Rakousy, do nichž jsme nyní vjeli.“

Specifickým typem cestování jsou nejen v rudolfinské době cesty politické a diplomatické, na nejvyšší úrovni ovšem cesty panovnické a mezi nimi doprava královských nevěst k jejich ženichům – „*via sponsae*“ [cesta nevěsty]. *Olomoucká souhrnná kronika* tak zpravuje, že ve čtvrtek po neděli Oculi [3. postní neděle, 5. března 1592] projížděli Olomoucí Poláci v počtu tří set, aby přivezli svému králi nevěstu, dceru vévody, a v pondělí po neděli Exaudi [11. května] se s nevěstou přes Olomouc vraceli. Jednalo se tehdy o sňatek mezi devatenáctiletou arcivévodkyní Annou, dcerou Karla Štýrského, a polským a švédským králem Zikmundem III. ze švédské královské dynastie Vasa. Svatební smlouvu uzavřel 17. dubna 1592 v Praze císař Rudolf II. jakožto hlavní námluvčí. Pozdržíme se u této události, ač se Olomouce dotkla jen krátce, protože je dobře dokumentována a je pozoruhodná kulturně historicky. Svatební průvod, celkem 431 osob, se odebral ze Štýrského Hradce, domova nevěsty, 27. dubna 1592; zdejší jezuité dali pro ten účel postavit slavobránu a studenti jezuitské akademie provedli hru v dialogové formě. Veškeré obyvatelstvo vyprovodilo pěšky nevěstu a její matku, arcivévodkyni Marii Annu Bavorskou, za hřmění děl z města. V dalších dnech cestoval průvod k Vídní; štýrské rytířstvo doprovázelo kněžnu až k Neunkirchen, kde se jí ujala rakouská jízda s hrabětem Ferencem Nádasdym de Nádasd de Fogarasföld v čele. Cestou se konala řada katolických mší, znamení postupující proti reformace.

V pátek 1. května dorazil průvod do Vídně, Anna a její matka přijely v pozlaceném kočáře. O jejich pobytu ve Vídni vypovídají toliko účty, které opatrní měšťané pečlivě vystavovali a ochraňovali. Dozvídáme se tak, že před městem byl pro Annu vztyčen stan, pronajatý od měšťana a krejčího Hanse Merwoltena; nájem a způsobené škody byly vyčísleny na dvě libry feniků. Najati byli též hudebníci, totiž Augustin Menntele, měšťan a obecní bubeník, se sedmadva-

ceti hráči za 47 zlatých. Vstříc svatebnímu průvodu vytáhlo 4 000 pěších mužů vídeňského měšťanského ozbrojeného sboru.

Příštího dne, tzn. v sobotu 2. května, dorazilo do Vídně polské poselstvo (časový údaj o průjezdu Poláků Olomoucí je tedy v *Olomoucké souhrnné kronice* mylný, šlo o čtvrtek po neděli Cantate, tj. 30. dubna). Delegaci vedl litevský velký maršálek Albrecht kníže Radziwiłł, ale obvyklé svatební ceremonie „*per procuratorem*“ [prostřednictvím zástupce] se konaly až 5. května, kdy Radziwiłł předložil listiny opravňující ho zaslibovat se „*de praesenti*“ [z přítomnosti] jménem Jeho Milosti [tj. krále Zikmunda]. Musely být rovněž vyjasněny zásady protokolu, například pořádek míst u tabule. Po jídle se konal tanec se střídáním partnerů, přičemž arcivévodové předtančili a pak bylo dovoleno tančit ostatním obyčejným dvořanům, a to neustavičně až do půlnoci. Polské poselstvo vypilo ve Vídni množství vína – 116 věder [2 697 l] „*heuriger*“ [letošního vína] ze sklepů arcivévody Arnošta, 213 věder [4 952 l] z císařského sklepa, 18 věder [418 l] jiného vína, 33 věder [767 l] jiného „*heuriger*“, což s účtem za oves a další potřeby činilo celkem 10 997 zlatých 56 krejcarů a 2 denáry.

7. května 1592 vyrazil svatební průvod z Vídně a cestoval přes Mistelbach, Slavkov u Brna, Olomouc a Slezsko, až dorazil 26. května do Krakova. Doprovázející rytířstvo se na zemských hranicích střídalo, takže na moravských hranicích učinili Rakušané čelem vzad a průvod převzal do své péče moravský zemský hejtman Karel starší z Žerotína se dvěma sty jízdními.

Také vjezd do Krakova oplýval nádherou. Král Zikmund, jeho matka a jeho sestry očekávali Annu ve stanu, polský velký kancléř Jan Sariusz Zamoyski oslovil nevěstu latinskou řečí, na niž odpověděl Georg Stobäus von Palmburg, kníže biskup diecéze Lavant v Korutanech. Král pozdravil nevěstu a svou budoucí tchyni podáním ruky, načež se vše odebralo do města okrášleného slavobránami. Ačkoliv číselné údaje nutno brát s rezervou, přesto zpráva, že v průvodu bylo 162 kočárů, 2 900 jezdců a 2 700 pěších, působí impozantně. O slavnostech v Krakově, chystaných

Albrecht kníže Radziwiłł, olejomalba neznámého autora, kolem roku 1733. Muzeum Narodowe w Warszawie.

s velkým předstihem, informuje zpravodaj augsburského bankovního domu Fuggerů, kteří si vybudovali vlastní informační síť a vydávali rukopisné noviny – *Fuggerzeitung*:

„Královna se velmi pilně cvičila v italském tanci, také král byl vyučován jedním polským pánem, který dlouhý čas pobýval v Itálii a Francii. Jeho Veličenstvo nařídilo rovněž mumraj, který stál přes šedesát tisíc dukátů. K tomu bylo přikázáno padesát osob. Musely si obličej tak upravit, aby neměly svůj, ale jiný, aby tyto osoby nebyly k poznání.

Královna ve vlastní osobě řídila italské tance. Při mumraji se mohla nosit jen zlatá roucha. Šest černých a šest bílých medvědů má táhnout svatební kočár; jiný kočár potáhne šest jelenů. Bílí medvědi budou tancovat... Králova ložnice je značně veliká a uprostřed je královské lůžko. Má sametové závěsy a kolem stojí sametem potažené stolice. Na loži je prostřena přikrývka ze sametu obšitá sobolinou. Královská nevěsta je v této komnatě na obraze, v bílých a stříbrných šatech, s úsměvem na ústech, a když král obraz uviděl, musel se rovněž smát.“

Po triumfálním vjezdu do Krakova byl uspořádán banket a 28. května se konalo slavnostní procesí Božího Těla. Ještě, než byla Anna korunována, dorazilo tatarské poselstvo s gratulacemi, jež bylo králem přijato v audienci se zvláštními ceremoniemi. Ve dnech po korunovaci se královna a její matka seznamovaly se svými poddanými, prohlédly si wawelský poklad a navštívily řadu chrámů. K obveselení posloužil turnaj, při němž dva polští páni šermovali bez jakékoli ochranné výzbroje. Slavnosti skončily velkou štvanicí. Dne 16. června 1592 královnina matka Marie Anna Bavorská z Krakova odcestovala – nejspíše opět přes Olomouc – do Štýrského Hradce, kam dorazila 3. července.

Znovu se Marie Anna Bavorská podívala do Krakova za dcerou roku 1595, odkud se s velkým doprovodem vracela přes Olomouc 1. října. Nedlouho předtím provázela Marie Anna Bavorská, a to rovněž přes Olomouc, svou další dceru, dvacetiletou Marii Christinu, ke sňatku se sedmihradským vévodou Zikmundem Báthorym. Sňatek dohodl ve Štýrském Hradci 7. února 1595 sedmihradský kníže István Boczkai, ve svatebním poselstvu, jež opustilo Štýrský Hradec, se kromě nevěstiny matky opět nacházel Georg Stobäus von Palmburg, kníže biskup diecéze Lavant v Korutanech, jakož i 6 000 rejtářů. V Košicích onemocněla Marie Christina horečkou, čímž se cesta protáhla. Svatební obřad se uskutečnil 6. srpna 1595 v sedmihradském hlavním městě Alba Julia (nyní v centrálním Rumunsku), ale manželství nebylo nikdy konzumováno. Zikmund sice obvinil Margaretu Majláthovou, matku svého bratran-

ce Boldiszara Báthoryho (jehož dal Zikmund popravít), z čarodějnictví, jež prý způsobilo jeho impotenci (pravda je nejspíše taková, že Zikmund byl homosexuál), nicméně toto manželství bylo roku 1599 papežem Klementem VIII. anulováno. Zikmund Báthory zemřel v Praze 27. března 1613, jeho tělesné pozůstatky se nacházejí pod náhrobní deskou v Černínské kapli katedrály sv. Víta.

Zikmund Báthory se Olomoučanům postaral o překvapivý průběh své návštěvy na počátku roku 1596. *Olomoucká souhrnná kronika* vypravuje: „V úterý před Obrácením sv. Pavla [23. ledna 1596] přišel do Olomouce potají sedmihradský kníže Zikmund. Ubytoval se u To-

Georg Stobäus von Palmburg, římskokatolický kníže biskup diecéze Lavant v Korutanech. Dobová mědirytina.

biáše Hirsche a po tři dny chodil po městě ve valašském kroji nepoznáán. Teprve ve čtvrtek se ukázal před biskupem Stanislavem [Pavlovským z Pavlovic] jako uherský kníže v doprovodu svého biskupa a pozdravil ho. V pátek pak přišli jeho lidé. Olomoučtí ho přijali s poctami a dary. V sobotu odcestoval z Olomouce do Prahy a jako vzácný host byl Olomouckými provázen až do Litovle.“ Znovu se kníže Zikmund Báthory objevil v Olomouci cestou z Brna 4. června 1598, vstříc mu vyjelo 58 jizdních a na jeho uvítanou hřměla děla na olomouckých hradbách. Následujícího dne však kníže potajmu, tedy bez rozloučení, město opustil a zamířil ke Šternberku.

Dominicus Kustos: Sedmihradský kníže Sigmund Báthory, dekorovaný Řádem zlatého rouna. Rytina z roku 1600.

O knížecí návštěvy vsutku nebyla v Olomouci před čtyřmi sty lety nouze. V pondělí 25. března 1594 podle *Olomoucké souhrnné kroniky „přibyli do Olomouce saský vévoda František se svým synem a brunšvický vévoda Joachim [August starší vévoda von Braunschweig-Lüneburg?] s dvěma tisíci rejтары. V jejich ležení byl luterský kazatel; ten šířil bludy mezi jemu podobnými olomouckými heretiky, kteří se k němu sbíhali. [...] V sobotu před sv. Jiřím téhož roku [23. dubna] přijela do Olomouce sestra saského vévody Františka [Franze II. vévody von Sachsen-Lauenburg], princezna těšínská [Sidonie Katharina von Sachsen-Lauenburg, zemřela v červnu téhož roku], nyní komtesa trenčínská. Vévoda svoji sestru již dlouho neviděl, a tak uspořádal v neděli na její počest velkou hostinu, na kterou zavítal také biskup Stanislav [Pavlovský]. Syn vévody Františka [August von Sachsen-Lauenburg] a vévoda Joachim vytáhli v úterý po svátku sv. Jiří [26. dubna] z Olomouce do Ulher se dvěma prapory rejтары. Ve středu nato provázel sám vévoda František svou sestru do až Kroměříže. Ve čtvrtek po neděli Cantate [12. května] snáta z radniční věže makovice, kterou nevázaní saští rejтары proděravěli pěti kulkami. [...] V pondělí po svátku Rozeslání apoštolů [18. června] byla nasazena Pavlem Meierem na věž u sv. Mořice makovice. Předtím se poškodila, když ji vytahovali nahoru a prasklo lano. Ale brzy byla opravena a následujícího dne znovu nasazena. Stará makovice byla snáta otcem Pavla Janem Maierem, který zhotovil novou makovici také pro radniční věž, ale při jejím upevňování spadl a zabil se.“ Truchlivý následek této zahraniční návštěvy Olomouce připomínáme v červenci roku 2019, kdy v rámci rekonstrukce olomoucké radnice byla mj. tato makovice snáta s pomocí jeřábu na plochu Horního náměstí a po důkladné opravě vrácena na radniční věž.*

Na dvoře olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského z Pavlovic, energického, široce vzdělaného kněze a vynikajícího diplomata, našel útočiště další příchozí z ciziny – polský šlechtic Bartoloměj Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle. Paprocký se věnoval neméně zaujatě historii, genealogii a poezii jako politice. Byl vášnivým pří-

vržencem Samuela Zborowského, vůdce prohabsburské strany v Polsku, a po jeho popravě a porážce této strany musel odejít do emigrace – uchýlil se na Moravu. Se štědrou podporou biskupa Pavlovského vydal Paprocký roku 1593 v Olomouci rozsáhlé dílo *Zrčadlo slavného Markrabství moravského, v kterém jeden každý stav dávnost, vzácnost i povinnost svou uhlédá*, ilustrované dřevořezy Jana Willenberg(er)a. Na první místo mezi moravskými městy Paprocký staví Olomouc a jako římský katolík neopomíjí varovat před „svůdci“, tj. příslušníky evangelických konfesi:

„Město Olomouc, kteréž řeka Morava obtočila, na ten čas jest nejpřednější v tomto Markrabství moravském. Jest zdmi a valy dobře opatřené, jakož i všelijakými potřebami k obraně náležejícími. [...] A tak již víceji nežli od pěti set let Olomouc čím dále tím v větší ozdoby roste, hned právě od onoho času, kdy v něm byla Pánu aneb jeho náměstku stolice učiněná a kostel v něm ke cti a chvále boží postaven. [...] A to až do skonání světa trvati bude, jestliže se Olomouc nebude odvracovati od Pána a církve jeho, v dlouhý čas v radosti trvati může. [...] Blahoslavené město bude Olomouc, jestliže takovými svědci pohrdá a přidržeti se bude se silné učení pastýře svého v církvi boží. [...]

To zdávna Olomoučané obdarování mají, že do všech měst a městeček na Moravě práva a vejpovědi právně dávají. Nadto vejše že žádný pán ani duchovní aneb stavu rytířského osoba v mili od města zámku stavěti nemuože, piva tolikéž v mili od Olomouce žádný vařiti nesmí. Mnoho jiných svobod a milostí od Václava, českého a polského krále nadaných [listinou krále Václava II. z 9. dubna 1298], mají, kteréž jim všeckny jsou jim od králův a císařův potvrzené jsou. [...] Těš se, Olomouče, z takové okrasy, která tě pro nic jiného nepotkává, toliko proto, že než jest v tobě Pán nebe i země duom sobě dům k obydlí postaviti dal a náměstka svého, to jest biskupa, posaditi jest ráčil. [...]

Oškliv sobě, Olomouče, pejchu, nebo to jest hřích Pánu Bohu velice mrzutý, a ten jest velmi chytrý, nebo jest vynalezen od Mistra, chytrého satana, kterýž se jaksí nepatrně v člověka vkrádá. [...] Nebývej tolikéž, jsouce na úřadě, niko-

Franz II. von Sachsen-Lauenburg, detail anonymní olejomalby zobrazující jeho rodinu v mariánském kostele v Büchen.

mu hrdým, ale čím tě výšeji Pán posaditi ráčil, tím se z nižším a pokornějším ukazuj, ne tyranem, ale ve všem spravedlivým a bojícím se Pána Boha ukazuj.

Ale však ten hřích netoliko v vrchnosti pyšné, ale ještě víceji v chudém řemeslníku i jiného každého stavu člověku hanebně ošklivý a mrzutý bývá. [...] Kdož může trpěti tu nadutost jeho, takovou pejchu jeho, kterou lidem ukazuje toliko proto, že jest na sebe vložil hedvábnou sukni a má vzrost spanilej. Zapomene hnedky stavu svého, zapří se otce, matky i rodiny své, kteří těžce na něj pracovali živnosti mu dobývajíc, tak aby z něho potěšení z něho měli a starosti

své podporu. To za to mají: znáti se k nim nechce, zapírá se řemesla jejich krejčovského aneb pivovarské, při kterémž se jest vychoval v dětinství. Již se tu počítá za zemana, již se býti praví stavu panského, a toho z těch samých chatrných věcí dosáhnouti chce. Co pak, kdyby mu víceji štěstí popřálo, však by na tom ani dosti neměl. [...]"

7. listopadu 1607 se přes Olomouc ubírala za svým ženichem, ovdovělým polským králem Zikmundem III. Vausou, arcivévodkyně Konstancie, další dcera Karla II. Štýrského a Marie Anny Bavorské. Olomoučtí jezuité ji ve dvoře koleje přivítali tříhodinovou hrou *Konstancie, dcera Konstantinova*, přičemž nad jevištěm dali vztyčit slavnostní oblouk.

Tolik tedy o zahraničních návštěvnicích rudolfínské Moravy a Olomouce. Z doby vlády císaře Rudolfa II. jsou hlasy návštěvníků Olomouce o dojmech, jimiž na ně toto město zapůsobilo, velice vzácné. O to jsou cennější jako bezprostřední svědectví o prosperitě tehdejšího hlavního města Moravy, jež v následujícím 17. století zdevastovala třicetiletá válka do té míry, že císařský vojevůdce Raimund Montecuccoli po vestfálském míru navrhl císaři Ferdinandovi III. jeho úplnou demolici.

Jiří Fiala (* 1944) je emeritním profesorem katedry bohemistiky FF UP v Olomouci. Ve své publikační činnosti se věnuje dějinám české literatury 18. a 19. století, folkloristice a historii města Olomouce.

jiri.fiala@upol.cz

Josef Loutocký, zakladatel turistiky na Uničovsku

Vlasta Hlůzová

Josef Loutocký. Foto in: Zdeněk Opluštil: Šternbersko. Vlastivědná čítanka. Vyškov 1931.

S osobností vlasteneckého učitele Josefa Loutockého (31. 3. 1868, Hnojice u Šternberka – 7. 1. 1931, Olomouc) je spojena nejen řada mnohostranných aktivit téměř renesanční šíře, ale i činorodých skutků, jejichž stopy nesou všechna jeho učitelská působišťe dodnes. Po absolvování obecné školy ve svém rodišti, studiích na nižším gymnáziu v Olomouci

a na učitelském ústavu v Příboře působil od dvaadvacátého roku svého věku na vesnických obecných školách; čtyři roky jako podučitel na čtyřtřídce v hanáckém Nákle (1887–1891), čtyři roky na trojtřídce v Laškově na Prostějovsku (1891–1895) a konečně jako samostatný učitel na malé jednotřídce na národnostním pomezí v Želechovicích u Uničova (1895–1910). Zde také strávil nejšťastnějších patnáct let svého života, založil i rodinu, a zde také vznikla většina jeho pedagogických spisů. Nejdéle, a to plných šestnáct let, působil na nově založené české měšťanské škole v Troubelicích (1910–1926), kde byl od roku 1911 též ředitelem. V roce 1913 byl jmenován okresním školním inspektorem menšinových škol pro Olomouc a Zábřeh. Učitelům byl vždy upřímným rádcem a přítelem. Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 se plně postavil do služeb národa. Spolupracoval s vlasteneckým spolkem české menšiny Národní jednota, jehož činnost se zaměřovala na národní, kulturní a školské

otázky. Několik let byl také členem Ústředního výboru Národní jednoty pro východní Moravu. Byl rovněž činný v různých učitelských organizacích; stal se předsedou Učitelské jednoty a redaktorem Učitelských listů, pracoval v tělovýchově a osvětě. Podporoval zakládání českých menšinových škol v obcích s převahou obyvatel německé národnosti. Zájem o historii jej v době učitelování ve starobylé hanácké vsi Želechovicích dovedl k vlastivědnému bádání o této obci a také o rodných Hnojicích. Svoje poznatky potom občas zúročil publikační činností v dobových regionálních tiskovinách (*Litovelské noviny*, *Selské listy*, *Severní Morava*, *Vlastivědný sborník pro mládež župy olomoucké* aj.). Ve všech svých působišťích se brzy stal všeobecně uznávanou autoritou po stránce odborné pedagogické i lidské.

Jako pedagog vynikl svými reformátorskými aktivitami v metodické oblasti, napsal též několik metodických příruček pro žáky i učitele, týkajících se elementárních počtů a čtení, elementárního písma a pedagogického přístupu učitele k nejmenším žákům, přičemž vycházel z vlastních didaktických pokusů a znalosti psychologie dítěte předškolního věku. Pro svoje žáky také zhotovoval didaktické pomůcky sloužící názorné výuce. Malé děti měl velmi rád. Spolupracoval s významným moravským pedagogem Josefem Úlehlou (1852–1933), průkopníkem přebudování českého školství na volný způsob výuky (dle volné školy Tolstého). Okrajově se věnoval rovněž metodám výuky českého jazyka na školách. Jeho učebnice se úspěšně používaly po celou dobu první Československé republiky.

Žáci pod jeho vedením nacvičovali a hráli pravidelně divadlo, pořádali besídky a akademie pro rodiče. Sám napsal pro starší děti několik výpravných pohádkových her se zpěvy a tanci a pro mladší děti několik her loutko-

vých. Hry byly vždy přiměřené rozumové vyspělosti žáků a nenásilně vedly k posílení ušlechtilých lidských vlastností. Podporoval školní výlety, což v té době ještě nebylo příliš obvyklé. Žáci pečovali o životní prostředí a pomáhali zvelebovat obec a její okolí vysazováním stromů. V Troubelicích zřídil Josef Loutocký i školní kino a tamní měšťanka se stala první obecní budovou, do níž byl zaveden elektrický proud. Ve všech místech svého působení také organizoval kulturní a společenské aktivity obyvatel a šířil osvětovou činnost i v učitelských organizacích a v Národní jednotě pro severovýchodní Moravu.

O kartografickém nadání Josefa Loutockého svědčí několik vlastnoručně kreslených map. V roce 1898 nakreslil pro své žáky mapu Želechovic, později pro vlastivědné účely Školní mapu železnic na Moravě a ve Slezsku a Cestovní mapu železnic zemí Koruny české. V roce 1922 zhotovil ještě s několika spoluautory dvoubarevnou mapu Soudní okres uničovský, se zeměpisnými souřadnicemi a růžovým šrafováním vyznačujícím německé osídlení okresu. Tuto českou mapu věnoval památce svého jediného syna Vladimíra.

Velká pracovní zátěž, především odpovědná práce školního inspektora, měla negativní vliv na jeho kdysi pevné zdraví. Taktéž utrpěl několik duševních otřesů, z nichž největším bylo úmrtí syna Vladimíra, nejmladšího ze tří dětí, jež vychovával spolu se svou manželkou Jenovéfou. Nadějný student 3. ročníku vyšší hospodářské školy na olomouckém Hradisku podlehl v roce 1924 ve věku 22 let zápalu mozkových blan. Další trauma prožíval při katastrofální povodni v Troubelicích, kdy byla zatopena i škola.

Churavěl, a když v říjnu 1926 odešel ze školských služeb na zasloužený odpočinek, přestěhoval se s manželkou do Olomouce. Až do konce svých dnů se pak věnoval literární tvorbě pro děti. Psal básničky, divadelní a loutkové hry. Řada jeho rukopisů však už zůstala nedokončena.

Velkou láskou Josefa Loutockého byla pěší turistika, prošel celou Moravu. Miloval hory, Jeseníky přede-

vším. Stál u zrodu české turistiky na severní Moravě. Byl iniciátorem a značnou měrou i zakladatelem turistiky na Uničovsku, neboť založil odbor Klubu československých turistů se sídlem v Uničově, jehož ustavující schůze se konala v tělocvičně měšťanské školy v Troubelicích. Spoluzakládal i Severomoravskou župu KČST (později Jesenická župa KČST; v letech 1922–1924 byl jejím předsedou). Kluby českých turistů vznikaly v prvních letech Československé republiky většinou jako odbor Sokola, některé se později osamostatnily. Pěší turistika získávala postupně na popularitě.

Častým cílem turistických cest Josefa Loutockého byl horský hřeben porostlý lesem, jemuž vévodí hora Bradlo, nejvyšší bod Úsovské vrchoviny (600 m n. m.), vypínající se nad obcí Libinou. Pod skalnatým vrcholem hory v tříšti kamenů, ohromných bělavých balvanů kvarcitu, vyrůstaly keře, stromy, kapradiny a bujela zeleň, dodávající celému okolí divoce romantický ráz. Křemenné horniny Bradla jsou velmi pevné a tvrdé, jsou v nich však široké trhliny, podél nichž se ze skály snadno oddělují velké balvany a bloky. Z vrcholu je pěkný kruhový rozhled na Hrubý Jeseník, Kralický Sněžník, velkou část Hornomoravského úvalu a za jasného počasí až na Hostýn. Proto nepřekvapuje, že Josef Loutocký vydal příručku Panoráma pohledu z Bradla a nakreslil mapu kruhového rozhledu z Bradla. Jeho Koncentrická mapa s polohopisným obzorem severní Moravy z Bradla, představující v kartografii i sběratelství nyní již unikátní raritu, byla také přílohou Vlastivědy moravské (II. Místopis. Uničovský a rýmařovský okres). Redigoval ji Viktor Pinkava a byla vydána roku 1922 v Brně. Mezi spolupracovníky, jimž Pinkava v úvodu děkuje, je podíl práce Josefa Loutockého dominující. Turistiku v Jeseníkách propagoval také vydáním průvodce Na Jeseníky, čímž chtěl podpořit výstavbu české útulny.

Na vrch Bradlo směřovaly dříve i četné školní výlety a národní pouti českých menšin. První národní česká slavnost, za účasti tisíců lidí a několika pěveckých sborů, se na Bradle konala již 20. června 1897. V blízkosti Bradla procházela pomyslná hranice mezi českým a převážně

německým osídlením tehdejšího politického a soudního okresu Šternberk, k němuž tehdy patřilo i Uničovsko. Obce kolem Bradla – Kamenná, Rohle, Nedvězí, Obědné, Horní Libina a Hradečná s Hradcem (nyní nesoucím název Nová Hradečná) byly německé, českými obcemi byly Lipinka, Veleboř, Troubelice a Piskov. České národní pouti vycházily z Troubelic do Hradečné, kde průvod počkal na hosty, kteří přijížděli vlakem, a všichni pak pokračovali na vrch Bradlo.

Také Němci pořádali na Bradle svoje slavnosti, a to o první květnové neděli a o slunovratu. Němečtí nacionální fanatici zde zase ve třicátých letech minulého století, hlavně po nástupu Adolfa Hitlera do funkce říšského kancléře v sousedním Německu, zapalovali velké hákové kříže, napuštěné hořlavinou, a v letech po Mnichově vytesali do skály dokonce hákový kříž, jehož zbytky je tu možno zahlédnout i dnes.

Poslední česká manifestace se na Bradle konala v roce 1948. Vlastenecké spolky českých menšin – Národní jednoty – byly pak u nás rozpuštěny.

Vrch Bradlo je opředen celou řadou pověstí. Označení Moravský Blaník připomíná obdobnou českou pověst o vojsku spícím ve skále, vypráví se také o pokladu v bradelské skále, o hadím králi s čarovnou zlatou korunkou či o čerty nedostavěném hradu.

Na turisticky atraktivním Bradle se donedávna uskučtečňovaly rozmanité turistické i společenské akce pod záštitou různých spolků, místních sdružení a blízkých obcí. Mezi obyvateli a turisty byly oblíbené zejména novoroční a letní výstupy na Bradlo organizované Kluby českých turistů i jinými organizacemi. Setkání moravských patriotů si připomínala historii, kulturu a tradice severomoravského regionu, vycházky směřovaly k přírodním zajímavostem v okolí. Skal Bradla využívají ke svému výcviku i horolezci. Kromě toho slouží toto místo k astronomickým a geodetickým měřením, Bradlo je trigonometrickým bodem I. řádu.

Na vrcholovou skálu Bradla vede turisty červená značka. Od konce 20. století je možné na vrchol (kde se nachá-

zí bezpečnostní plošina) vystoupat po schodech vytesaných do kamene a chráněných zabudovaným zábradlím. Z iniciativy členů a příznivců sdružení Moravská národní obec z oblastní organizace Haná byla před časem nahoře instalována schránka s vrcholovou knihou na zapisování vlastních zážitků.

Turistické trasy vycházejí i z vesniček rozložených na úpatí horského hřebenu, jsou dlouhé příjemných tři až pět kilometrů. Odměnou turistům je široký rozhled z Bradla. Donedávna byl již místy poněkud zastíněný vzrostlými stromy, ale nyní se mnohé změnilo. A zřejmě nadlouho. Již zdálky jsou na svazích Bradla vidět smutné holiny, neboť větrná smršť zhruba před dvěma lety způsobila četné polomy a vývraty, další pak letošní březnová vichřice; a co nezničil lýkožrout, to dokončil kůrovec. Rozšířily se i dřevokazné houby.

A tak se stal výstup na vrchol Bradla turistickým cílem jen pro otrlé. I rozhled z něj je spíše sklíčující. Správa Lesů ČR v Šumperku se při opětovném zalesňování vykáčených ploch rozhodla pro pomalý rozpad lesa a přirozené zmlazení, přičemž bude pro novou výsadbu vybírána namísto smrku s mělkými kořeny spíše jedle, douglaska a listnaté stromy.

Než však stromy dorostou své „dospělosti“, budou moci turisté vidět husté stromoví jen jako kresbu lemující unikátní kruhovou mapu Josefa Loutockého. Pokud ovšem navštíví Vesnické muzeum v Želechovicích. V loňském roce ji získalo od původní majitelky z Brna.

Z Libiny do Nové Hradečné vede na Bradlo také naučná stezka (necelých 7 km dlouhá obousměrná trasa), na níž je 12 zastavení s poučením o lese a přírodě. Děti potěší hrací panely i dřevěná zvířátka.

Vlasta Hlůzová (*1935). Žije ve Šternberku, kde také působila jako učitelka na základní škole (aprobace český jazyk, dějepis, výtvarná výchova). Zabývá se kulturní historií šternberského regionu.

bronislav-hluzova@volny.cz

Jaroslav Vlach – vlastivědný pracovník, turista a značkař

Vlasta Hlůzová

Jaroslav Vlach. Foto z r. 1983, soukromý archiv.

Jaroslav Vlach je regionální osobností literárně písmáckého, všestranně polyhistorického typu, s hlubokými vlastivědnými i knihovnicko-bibliofilskými znalostmi.

Jako vlastivědný publicista byl orientován v mnoha disciplínách společenských a přírodních věd, ve školství, sociálních otázkách i zdravotnictví, v přírodě, zemědělství, lidovém léčitelství, v historii divadelnictví, hudbě a zpěvu.

Je taktéž autorem národopisných studií spojených s archivním výzkumem a archeologií, se zájmem o jazyk včetně nářečí, dále genealogem a životopiscem řady významných osobností. Celý jeho život byl naplněn pilnou, nadšenou a neúnavnou prací. Příznačná pro něj byla i touha a snaha rozšiřovat svoje vědomosti, což vlastně činil až do konce svého plodného života.

Pocházel ze Žarošic v okrese Hodonín. Zde se narodil 30. září 1913. V letech 1927–1931 se vyučil v Židlochovicích u Brna typografem a pracoval tu až do roku 1940. V Brně absolvoval pokračovací školu pro typografy. Téměř celý život však pracoval v knihovnách. Zprvu jako obecní knihovnik v Žarošicích (1938–1946), potom v Zemské a univerzitní knihovně v Brně a konečně v Olomouci.

Jako zanícený ochotnický herec i jako organizátor, ale také dokumentarista a publicista se v Žarošicích věnoval ochotnickému divadlu, a to od roku 1931 až do konce 2. světové války. Při kroužku Tyl místního odboru Národní jednoty založil v roce 1934 pohádkový soubor, režíroval jej spolu s Františkem Vackem a Janem Tesařem.

Po celém okrese pak uváděli historické, a hlavně pohádkové hry, v nichž Jaroslav Vlach po celou dobu vystupoval v roli Kašpárka. Pro svůj herecký talent byl obsazen i do celostátního souboru na Jiráskův Hronov 1936 jako alternující herec, v roce 1937 zde sehrál roli Vaška ve zdramatizovaném románu *Bratrstvo*, mimoto také hostoval s brněnskými ochotníky ve Znojmě, v Kyjově, v Brně i ve Vídni. Na divadelní scéně ztvárnil několik desítek postav. Později se stal historikem žarošického divadelnictví, založil Vlastivědný památník obce Žarošice, pro nějž sbíral a přes válku i zachránil cenný materiál. Tradicí se též staly akce Vlastivědné Žarošice s bohatými kulturními pořady, výstavami, sjezdy rodáků besedami s jubilanty; vše svědčí o aktivní činnosti místního Historicko-vlastivědného kroužku.

Do Olomouce přišel Jaroslav Vlach 1. dubna 1947, měl zde budovat vědeckou knihovnu Slovanského semináře. Od roku 1950 začal vydávat vlastivědný sborník *Od Hradské cesty*. Za přispěvatele sborníku získal nejen řadu významných osobností Univerzity Palackého, ale i další moravské literáty, umělce a vědce, starší i mladé začínající. Od roku 1954 pracoval v nově zřízené knihovně Filozofické fakulty Univerzity Palackého a v Knihovním středisku. Jeho zkušeností typografa bylo využito i pro rozmnožovaný studentský časopis *Prakonžský kurýr*, do nějž přispívali také vyučující fakulty. Vzniklo rovněž malé fakultní nakladatelství, které vydávalo sborníky vědeckých prací: Jaroslav Vlach je expedoval školám a ústavům.

Jakého jsme jej znali?

Měl temperamentní povahu, byl energický, vitální, nápaditý. Nikoho ve svém okolí nedovedl zarmoutit, měl zvláštní schopnost vytvářet pohodu mezi lidmi. Nevyhýbal se žádné práci, rád přispěl i ke společné zábavě zaměstnanců,

aktivně se podílel také na organizaci společenských kulturních akcí na olomoucké Filozofické fakultě UP. V roce 1953 založil turistický oddíl TJ Slavie Olomouc a pořádal s ním pěší turistické vycházky i zájezdy. V regionálním tisku často informoval o činnosti turistických sekcí, výsledcích orientačních závodů a přeborů, které pomáhal organizovat, navrhoval také turistické a vycházkové trasy.

Turistika byla jeho velkou láskou. V mládí procestoval pěšky i na kole celou republiku a od putování za krásami přírody a kulturně historickými památkami záhy přešel k turistické práci organizační a literární. Po svém existenčním zakotvení v Olomouci a přestěhování se do Šternberka se aktivně zapojil do činnosti Jesenické župy Klubu čs. turistů. Působil zde jako jednatel a v této funkci pokračoval i po včlenění KČT do Sokola i ČSTV. Jako organizovaný turista a turistický funkcionář pracoval vždy tam, kde ho bylo nejvíce zapotřebí a kde mohl nejlépe využít svých znalostí jako značkař. Byl nositelem odznaku Turista-značkař I. třídy, instruktorem značení 1. třídy a zejména osvědčeným publicistou a propagátorem turistiky. Je také autorem či spoluautorem turistických a informačních průvodců, ale i map. Jeho turistické průvodce jsou orientovány nejen přírodovědně a geograficky, ale rovněž kulturně a historicky, takže v nich uvedené údaje mají trvalou platnost.

Oblast, kterou Jaroslav Vlach obsáhl svou turistickou literaturou, je velmi široká. Zahrnuje území celé Moravy, a především Jeseniky.

Jeho turistických průvodců je celá řada, např.: *Nízký Jeseník a přilehlé oblasti* (1958), *Haná. Část Chřibů a Dražanské vrchoviny* (1959), *Uherskobrodsko* (1960), *Krátké výlety z Olomouce* (1961), *Nízký Jeseník a Oderské vrchy* (1968). Je spoluautorem autopřůvodců *Severomoravský kraj* (1964) a *Slovácko* (1967), do několika dalších průvodců napsal kapitoly o krajské literatuře, např. *Jižní Morava v krásné literatuře*, *Slovácko v krásné literatuře*, *Svratecko v krásné literatuře*. Turisticko-vlastivědným doprovodem se podílel i na turistické mapě Olomoucka a zpracoval rovněž libreto k několika turistickým výstavám. Četné propa-

gační články uveřejnil i v turistických časopisech a v denním tisku.

S náměty těchto článků se setkávali také obyvatelé Šternberka ve svých novinách; v týdeníku *Za nový život Šternberska* (1954–1960), po zrušení okresu Šternberk pak v nových okresních novinách, olomoucké *Stráži lidu*, kde v rubrice *Tipy na výlet* vyšlo na 150 turisticko-vlastivědných článků vybízejících k výletům do Nízkého a Hrubého Jeseníku a na Dražanskou vrchovinu. Od roku 1969 jeho články vycházely v Kulturním kalendáři města Šternberka (příloha *Zpravodaje města Šternberka*), v letech 1983–1990 nesoucího název *Kulturní zpravodaj města Šternberka*.

Silné citové pouto k rodišti a rodnému kraji jižní Moravy vyjadřují i další samostatné publikace Jaroslava Vlacha a desítky a desítky článků a zpráv týkajících se Žarošic, k nimž se ve svých pracích stále vracel. Svoji rodnou obec proslavil ještě po mnoha letech monografií *Žarošice* (1987). Ve sborníku *Od Hradské cesty* (Žarošice 1989, ročník 1986–1988) je zveřejněna jeho tematicky rozčleněná osobní bibliografie (Historie, Vlastivěda a národopis, Rodopis, Kulturní život, Literární historie, Umění výtvarné a jazyk, Školství, Otázky sociální a zdravotnictví, Příroda a zemědělství, Turistika, Různé.) Obdivuhodná životní bilance Jaroslava Vlacha tím však ještě není uzavřena...

Bydliště našla rodina Jaroslava Vlacha po válce ve Šternberku – v přízemním domku venkovského typu na samém okraji města, na příkré stráni pod silnicí směrem na Opavu, těsně pod zatačkami závodní trati Ecce Homo, nedaleko šternberského hradu, s krásnou vyhlídkou na celé město, rozkládající se na rozhraní Nízkého Jeseníku a široké roviny Hané. Právě tato zajímavá poloha města a krásné okolí Šternberka měly vliv na jeho hluboký zájem o vlastivědné poznávání a turistiku.

Milovník přírody, cestování a turistiky Jaroslav Vlach jako turista-značkař 1. třídy se svou manželkou Marií od roku 1948 (po 45 let) procházel a nově značkoval nebo obnovoval turistické značení stovek a stovek kilometrů horských a podhorských cest v širokém regionu. Paní Marie

mu při péči o domácnost a rodinu se třemi dětmi, dcerou a dvěma syny, byla též trpělivou a ochotnou pomocnicí při jeho bibliografické činnosti. S neúnavnou pilí a pečlivostí přepisovala a abecedně řadila tisíce a tisíce kartiček s bibliofilskými záznamy. Pro jeho tvůrčí práci mu vytvořila potřebné harmonické rodinné zázemí.

Na své pracoviště v knihovně UP a v Knihovním středisku Filozofické a Přírodovědecké fakulty UP dojížděl Jaroslav Vlach ze Šternberka 37 let.

Ani po svém odchodu do důchodu v roce 1984 však nepřerušil kontakt s pracovníky knihoven, bývalými spolupracovníky z řad vysokoškolských profesorů i pracovníků vědy a kultury, s nimiž se dříve seznámil. Také v této době dál publikoval, zpracovával bibliografii okresů Hodonín, Uherské Hradiště a Zlín a měl ještě řadu dalších publicistických plánů, do nichž se pouštěl se svým stále neutuchajícím optimismem; mnohé z nich však již nestačil dokončit. Pro velké dílo je bohužel jeden lidský život krátký.

Svoje „vysoké sídlo šternberské“ ve Strmé ulici 14, svoji zahradu, v níž dozrával i jeho „podjeseňnický ohnivák“ (vinná réva), i svou malou pracovnu s více než pěti tisíci knihami a spoustou odborných časopisů opustil 20. června 1995. Poutník z poutního místa Žarošice se pak do svého rodiště vrátil – již navždy.

Za svou rozsáhlou aktivní činnost vlastivědného pracovníka, iniciativní organizační činnost v oblasti tělovýchovy i obětavou práci v turistice obdržel řadu vyznamenání, veřejných čestných uznání i plaket. Během své celoživotní činnosti v turistice zastával i různé funkce, několik let byl také vedoucím putovní školy turistiky. Byl přijat za řádného člena Československé národopisné společnosti při Československé akademii věd v Praze, stal se čestným občanem obce Žarošice. V r. 1988 mu

bylo předáno Veřejné uznání 1. stupně za rozvoj tělesné výchovy. Za působení na Univerzitě Palackého mu byla udělena Pamětní medaile za zásluhy o rozvoj vysokého školství v Olomouci, k sedmdesátinám byl poctěn stříbrnou medailí Univerzity Palackého za svědomitou a obětavou práci, při svém odchodu do důchodu v roce 1984 byl vyznamenán zlatou medailí Za zásluhy o Univerzitu Palackého. Také Vlastivědná společnost muzejní ocenila jeho práci dvěma medailemi. Celoživotní dílo Jaroslava Vlacha je pestré a rozsáhlé, a po literární i odborné stránce vysoce kvalitní. Za toto záslužné dílo mu patří – a bude patřit díky celých generací.

Obálka sborníku Od hradské cesty.
Zdroj: soukromý archiv.

Projekt *Dobro-druh* je o přírodě, životní cestě a přátelství, říká Lukáš Kvapil

Jít jen tak lesem, naslouchat zvukům a pozorovat okolní krajinu, a když je chuť povídat si přitom s druhým člověkem o životě. Nerušeně, v klidu, mimo běžný shon každodenního života. Zhruba tak by se dal popsat projekt *Dobro-druh*, který provozuje Lukáš Kvapil.

Co vás vlastně přivedlo k tomu, že jste rozjel projekt *Dobro-druh*?

Vše začalo vznikat už dřív, v dobách, kdy jsem hodně pracoval sám na sobě. Chodil jsem i na psychoterapii, protože jsem to potřeboval a během té doby jsem začal objevovat to, co jsem kdysi v mládí měl a pak jsem to opustil. Tím myslím svůj vztah k přírodě. Já jsem během té psychoterapie začal hodně chodit do přírody, toulal jsem se většinou sám, protože jsem si potřeboval vyčistit hlavu. Nejlépe jsem se cítil v nedotčené přírodě, kam nechodí žádní lidé. Lidé často chodí po turistických cestách, a přitom kousek vedle vede zvířecí pěšina, kde je to mnohem hezčí. Postupně jsem se postavil na vlastní nohy a zjistil jsem, že bych chtěl zkusit doprovázet druhé na těchto toulkách přírodou. Vychází to z toho, že rád poznávám další lidi. A to jde nejlépe v rozhovoru jen ve dvou, mezi čtyřma očima. Ve velké skupině by to nefungovalo. Takže občas jsem s sebou někoho vzal, nějakého kamaráda a postupně se z toho stal ten *Dobro-druh*. Bylo to možné i díky tomu, že jsem změnil práci a od právníčiny jsem přešel k technice a nějaké tvůrčí činnosti, což mi mnohem více vyhovuje. Mám také víc volného času a ten mohu věnovat své zálibě a koníčku. Založil jsem své facebookové stránky, kam jsem dával fotky z výprav a nabízím lidem, že se mnou můžou jít na nějakou vycházku do přírody. Nijak moc to nepropagují, nechci za to žádné peníze, dělám to čistě proto, že mě to baví. Ani nechci, aby se z toho stala nějaká masová záležitost, i když mi hodně lidí radilo, že

to mám propagovat a dělat tomu reklamu, ale to já právě nechci. Když si mě někdo najde, tak jsem rád, ale není to tak, že bych chtěl denně přijímat nějaké nabídky. Je to také o tom, jestli mě daný člověk něčím osloví či zaujme. Když jsme mluvili o těch počátcích, tak jsem ještě měl zmínit jeden film.

Jaký?

Inspirací byl určitě film *Stalker* od ruského režiséra Andreje Tarkovského, který jsem viděl už někdy v mládí. V něm je trochu toho dobrodružství, přitom se tam vlastně nic neděje, celé je to jen o tom, že skupina lidí jde lesem a mluví spolu. Ve své podstatě je ten film velice civilní, realistický a přesně to je můj styl. I já jako obyčejný člověk mohu zažít ve svém životě takové dobrodružství. Stačí vypadnout kousek za město a dostanete se do „zóny“. Nebo i ve městě. Kdysi jsem procházel i kanály. Jste pár metrů od chodníku a najednou jste v jiném světě. Přitom to asi nikoho normálně nenapadne, že by chodil do kanálů. I to je ale dobrodružství.

Podle čeho si vybíráte místa, na která s lidmi chodíte?

Je to vždy na dohodě, záleží na tom, o co má ten člověk zájem. Jaký je, co právě prožívá a co potřebuje řešit. Vždycky je u mě na prvním místě ta duševní část, až tomu potom uzpůsobuju tu trasu nebo lokalitu. Může to být klidně i procházka parkem. Nejradši mám, když vyjedu někam za město, je tu spousta krásných zajímavých míst. Není to někam do Jeseníků, tak daleko jezdím jen sám, ale s lidmi je to spíše tady po okolí, Litovelské Pomoraví, oblast kolem Kopečka a další místa v blízkém okolí. Čím delší by byla cesta na místo samotné, tím více bychom ztratili času, proto je lepší nejezdit nikam daleko. Dá se toho i v okolí vidět spousta. Měl jsem s sebou kluka, který viděl

v Africe na safari slony, žirafy a lvy. To já bohužel nikdy. Ale on zase se mnou poprvé v životě viděl divokého jelena a divočáka. Dokonce i místní lidé tvrdili, že tam taková zvířata neviděli, že to není možné, a nám se to podařilo, mám to i na fotce.

S lidmi, se kterými se vydáváte na své cesty, se vidíte opakovaně, nebo jde o jednorázové akce?

Já to nemám jako jednorázový zážitek, že jednou někam jdeme a už se nevidíme. Spíše je to taková životní cesta, kdy se prostě staneme přáteli. Po čase se setkáme a podělíme se o své zážitky, kam jsme od té doby došli a co jsme zažili. Je to obohacující a člověk vidí, jak žijí život druzí lidé může se v leccm inspirovat.

Jak vlastně reagují lidé z města na přírodu?

Když jsem s projektem *Dobro-druh* začínal, tak jsem se napřed díval na internetu, jestli někde něco podobného není. Na Fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého jsem objevil skupinu nebo projekt nazvaný Terapie divočinou, která se v něčem podobala tomu, co dělám já. Bylo to zaměřené na mladistvé z problémových oblastí. Tam bylo řečeno, že se potřebují dostat do jiného prostředí, aby našli sami sebe. Tady ve městě žijete pořád jen druhými lidmi, někde vás tlačí ta společnost kolem, nemáte čas sám na sebe. Do toho se objevují věci jako drogy nebo alkohol. V přírodě jste sám za sebe, musíte se umět o sebe postarat, fungujete úplně jinak. A tady se dostávám

Lukáš Kvapil na jedné ze svých výprav. Foto: archiv Lukáše Kvapila.

k odpovědi na vaši otázku. Mnoho těch dětí z města nikdy nic podobného nezažilo. V přírodě se dostanou do úplně jiného prostředí, které neznají. Je to pro ně něco, čeho se dokonce bojí. Lidé už nejsou na trvalý pobyt v přírodě zvyklí. Mnozí nikdy nespali ve spacáku, bojí se tmy, bojí se lesa. Najednou objeví takové věci, jako jsou hvězdy na nebi nebo zjistí, že ve tmě vidí jinak. Ve městě je pořád světlo, hvězdy nejsou vidět, všechno je úplně jiné. Lidé se bojí zvířat, jelenů, prasat. To je všechno děsí. Já z toho vycházím. Chci lidem ukázat tmu, protože tma je nádherná, jen na ni nejsme zvyklí. Málokdo se dívá na oblohu a zkoumá hvězdy. Naslouchat zvukům lesa nebo vnímat ticho, sledovat úsvit nebo západ slunce, to jsou silné momenty, které stojí za to zažít a v běžném životě téměř není šance. Pobyt v přírodě pomáhá lidem změnit přístup jich samých k sobě. Ten přerod popisuje mnoho lidí, kteří odešli do divočiny, aby tam našli sami sebe. Ostatně literatura i filmy jsou plné různých roadtripů nebo cest divočinou. Příroda nás mění a pomáhá nám najít sebe sama.

Tomáš Chalupa

Krása plechové turistiky Jeseníků

Květoslav Growka

Mohutný horský masiv Jeseníků vzbuzoval v lidech odjakživa posvátnou úctu, jak lze vysledovat v četných pověstech. Romantický návrat k přírodě v druhé polovině 19. století znamenal snahu hory si pokořit – vystoupit na ně za zdravím i poznáním. Brzy bylo zapotřebí dát zájemcům o horskou turistiku řád v duchu tehdejšího společnického zákona. Nejstarší turistickou organizací v Jeseníkách byl Moravskoslezský sudetský horský spolek (*Mährisch-Schlesischer Sudeten Gebirgsverein*, dále jen MSSGV) ustavený r. 1881 ve Frývaldově, dnešním Jeseníku. K jeho hlavním činnostem patřilo od samých počátků hlavně značení a úprava turistických cest, vydávání map a stavební činnost. Byla to především zásluha hejtmana ve výslužbě Johanna Rippera, který se přičinil do Priessnitzovy rodiny na Gräfenberk. Shromáždil veliké množství památek na svého tchána, fenomenálního lékaře, a spolu s pokračovatelem vodoléčby Josefem Schindlerem se zasloužil o uchování věhlasu lázní na kopci nad tehdejším Frývaldovem. Bylo však zapotřebí do lázní dopravit pacienty – i to bylo Ripperovou zásluhou. R. 1888 byla otevřena trať z německého Ziegenhals (dnes polské Glucholazy) do Hanušovic na Moravě. Byl to Ripper, který pacientům a návštěvníkům lázní otevřel cesty do hor. Navrhl jejich značení (na Praděd, Červenohorské sedlo, Šerák a Rejvíz), vypracoval první turistickou mapu, zpracoval turistického průvodce. Když funkci předsedy spolku v r. 1890 opouštěl, měl spolek na 3000 členů nejen v tehdejší Rakousku-Uhersku, ale i za hranicemi v blízkém Německu a tvořilo jej 22 poboček. Šlo bezkonkurenčně o jeden z nejsilnějších turistických spolků severně od Alp. Také to dokázal – v duchu všeobecně platného romantického historismu – stavbou rozhleden: na Zlatém chlumu, na Biskupské kupě a konečně i na Pradědu. Ty hvězdčicové doplňovaly rozhledny na Kralickém Sněžníku, na Borův-

kové hoře u Javorníku a Přední kupě nad dnešním polským městečkem Glucholazy.

Členové MSSGV se hrdě zdobili spolkovým odznakem, který nese kresbu stylizovaného slunce vycházejícího nad Pradědem, v popředí se nachází přírodní scenérie s vodopády. Do černého mezikruží je nahoře vepsán zlatý opis M. SCH. SUDETEN-GEBIRGS-VEREIN a dole datace 1881. Protože spolek funguje dodnes v sousedním Německu, setkáme se s jeho četnými výrobními variantami lišícími se kresbou a velikostí. /obr. 1/ Rovněž je používán jako čestný odznak 1.–3. stupně: umístěný na zlaté, stříbrné či bronzové smrkové větvičce. A jen nemnozí turisté se mohou chlubit odznakem za 50 let členství. /obr. 2/

V roce 1900 spolek vydal krásný secesní odznak se zlatou kresbou fialky sudetské (*Viola lutea sudetica*) s bílými květy, zeleným listím a stonky, která je obtočena světle modře-bílou stuhou se zlatými iniciálami M.S.S.G.V. /obr. 3/

Takřka masový rozvoj turistiky znamenal, že do hor přicházeli neorganizovaní návštěvníci a bylo zapotřebí i ty „odměnit“ a dále motivovat k návštěvám. Vzhledem k tomu, že místní horalé a pastevcí se neobešli bez pořádné sukovice (dřevěné hole) a páni z vyšších kruhů zvyklí pohybovat se po městech se špacírkou (dnešní nordic walking je jejich slabým odvarem), nebylo daleko k nápadu razit plechové štítky s plastickým zobrazením navštívených míst, které si takový turista upevnil na svou vycházkovou hůl. Dnes zažíváme sběratelský boom těchto artefaktů. A není divu, malé soukromé ražebny, dnes takřka anonymní, dokázaly realisticky ztvárnit chaty, rozhledny, partie hor i faunu. K nejstarším patří štítky Jiřího chaty na Šeráku. /obr. 4/ A zde si dokonce ve 30. letech mohl turista nechat na štítek vyrazit datum své návštěvy! /obr. 5/ Na štítcích Červenohorského sedla lze rozeznat, jak se stavebně toto centrum letní i zimní turistiky rozrůstalo. /obr. 6/

Obr. 1: Členský MSSSG 1881

Obr. 2: 50 let v MSSGV

Obr. 3: Odznak MSSGV 1900

Obr. 4: Jiřího chata - Georgschutzhaus

Obr. 5: Jiřího chata – Hochscharhaus 1932

Obr. 6: Červenohosrské sedlo – Schutzhäuser a. Rotenberg.
Vše foto: archiv autora.

Obr. 7: Chata KČST 28.10.1935

Obr. 8: Altvater s požehnáním

Obr. 9: Vřesová studánka – Heidebrünnel 1935

Obr. 10: Kamszik – Altvatergebirge

Obr. 11: Zimní sportovní klub Freiwaldau

Obr. 12: Červenohorské sedlo.
Vše foto: archiv autora

Ve 30. letech do tohoto hájemství německé turistiky vstoupili i Češi, na stejném regionálním principu začaly vznikat české turistické kluby. Na Olomoucku vznikl první odbor Klubu českých turistů v Litovli r. 1911. K zakládání dalších odborů došlo až po vzniku Československa: 1919 Olomouc, 1920 Zábřeh, 1921 Šternberk, Šumperk a Uničov. V r. 1921 se tyto odbory sdružily v Severomoravskou župu se sídlem v Šumperku. Později se k ní připojovaly další župy, až byl r. 1927 přejmenována na Jesenickou župu a její sídlo bylo přeloženo r. 1931 do Olomouce. Pod vedením předsedy Adolfa Novotného se župa zaměřila na vybudování sítě značených cest na Olomoucku a rovněž na stavbu nocleháren, útulen a rozhleden. Například v r. 1931 vybuďoval olomoucký odbor KČT dřevěnou rozhlednu na Jedové, 1933 zábrežský odbor rozhlednu na Lázkou a v r. 1935 šumperský odbor dřevěnou rozhlednu na Háji. Zájem KČT se obrátil i na nejvyšší partie Jeseníků, jež byly doposud doménou německých turistů. V době narůstajícího nacionalistického zápasu 30. let vznikla r. 1935 první česká chata na Červenohorském sedle. Předtím byl jen v r. 1927 postavena turistická noclehárna ve Starém Městě pod Sněžníkem a o dva roky později KČT získal do nájmu Alfrédovu chatu. Pro české obyvatele to byla taková událost, že ji oslavil vydáním pamětního bronzového odznaku ve tvaru lipového listu, na němž je plastický reliéf budovy s nápisem CHATA / KČST s datací 28. IX. 1935; nápis pokračuje na štítku dole NA ČERVENOHOR./ SEDLE 1011 m/ JESENÍKY. /obr. 7/

Po stavbě věže na Pradědu si neznámý chatař, podnikatel nechal zhotovit půvabně naivní štítek vládce hor Altvatera s rozhlednou a požeňáním v textové části UMGRÜNT VOM DER WÄLDER RAUSCHENDEM BAND / GOTT SEGNE DICH HEIMAT, ALTVATERLAND. /obr. 8/ A od té doby se rozhledna na Pradědu stala symbolem Jeseníků, tisíckrát reprodukováná na turistických štítcích a pohlednicích. Tím ovšem nechceme říci, že by se nedostalo na další lokality, nacházíme turistické štítky z Ramzovského sedla, Jelení studánky, Švýčárny, rozhledny na Zlatém chlumu nad Jeseníkem a zejména

z vyhlášeného poutního místa Vřesová studánka. /obr. 9/ Dokonce i samotná města v podhůří Jeseníků a Rychlebských hor hodlala využít svůj turistický potenciál a kupř. Javorník, Žulová, Jeseník a lázně Gräfenberk přispěchaly s nabídkou turistických štítků. A snad se dnešní ochranáři přírody nebudou zlobit na naše předky, kteří si rádi kupovali štítky se zobrazením tehdejšího totemového zvířete Jeseníků – kamzíka. /obr. 10/

Rozvoj turistiky v Jeseníkách je nerozlučně spojen i s počátky lyžování. Jeho prvním známým propagátorem byl spisovatel Viktor Heeger. Lyže si objednal z norského města Kristianie a již r. 1887 je poprvé vyzkoušel v Bruntále. O jejich rozšíření se zasloužili především lesníci obou panství – řádu Německých rytířů i vratislavského biskupství. V r. 1895 se v Rýmařově konaly první velké lyžařské závody. Mnozí návštěvníci Frývaldova a lázní Gräfenberk začali též lyžovat a brzy nadchli i místní obyvatele. V roce 1906 založil Philipp Klein Spolek zimních sportů ve Frývaldově-Gräfenberku (*Wintersportverein Freiwalddau-Gräfenberg*). Základem bylo sáňkování – pro návštěvníky lázní byla připravena osm km dlouhá dráha od Jelení studánky (Hirschbad) až do města, kterou mohli absolvovat na rohačkách, jež byly řízeny vycvičenými mladými muži. Ti takto získávali v zimě obživu. Záhy si movitější lidé povšimli chudých dětí, které sáňkovaly na primitivních nízkých sáňkách. Odtud bylo odvozeno sportovní sáňkování jednotlivců. Velkou zásluhu o klub měl jeho dlouholetý předseda Dr. jur. Wilhelm Ramert. Z jeho popudu byla vybudována sáňkařská dráha od promenády na Gräfenberku, když provoz automobilů začal omezovat sáňkařům možnosti jejich vyžití. Speciální sportovní sáňkařská dráha pak byla vybudována na Křížovém vrchu. Po roce 1945 byla zdokonalena a hostila i mistrovství Československa. Dnes obnovované sportovní zápolení ve skijöringu provozoval pro lázeňské pacienty Hermann Bartetzki na lázeňské promenádě. A nesmíme zapomenout na krasobruslení: jeho propagátorem byl dlouholetý lázeňský pacient baron Miklós Wesseleenyi. Zakoupil pozemek u řeky Staříč a zřídil zde pramen, jehož voda sloužil k vytvoření primitivního

Obr. 14: Plastový odznak Praděd

kluzišťe, tzv. Wesselenni-Garten, kde se bruslilo za zvuku hudby. Spolek zimních sportů ve Frývaldově-Gräfenberku si nechal u vídeňské firmy A. Belada vyrazit masivní stříbrný spolkový odznak: nese plastický výjev – lyžaře a sánkaře za jízdy. Oválný horní okraj odznaku je zdoben svislými rampouchy a opisem WINTERSPORT-VEREIN pokračujícím dole nad rampouchy lokací FREIWALDAU-GRÄFENBERG. Zaoblený dolní okraj nese nápis zemské příslušnosti OEST.SCHL. /obr. 11/

Druhá světová válka rozvoj masové turistiky zastavila. Po jejím ukončení 1945 se však v Jeseníkách radikálně změnila demografická a společensko-politická poměry. Ty zpočátku nebyly spolkové činnosti příznivě nakloněny, navíc likvidace a socializace drobných živností zapříčinily, že kovové štítky na několik desetiletí zmizely z našeho povědomí. Politické tání od poloviny 50. let minulého století vedlo k oživení turistiky, do značné míry jako organizované rekreační činnosti pod patronátem odborových a mládežnických společenských organizací. Opět se přihlásila potřeba „dekorování“ návštěvníků hor a státních hradů a zámek, zejména dětských. Nejprve se využívala německá razidla, jen byla opatřena českými názvy. Někdy místo štítků na hole se začaly razit hliníkové, zpočátku

Obr. 15: Biskupská kupa.
Vše foto: archiv autora.

barvené přívěšky zavěšované za poutka kalhot, na pásky, batůžky apod. /obr. 12/ Záhy však byly nahrazovány levnějšími a výrobně nenáročnými plastovými vylisky z umělé hmoty. /obr. 13/ V 70. letech i tyto suvenýry postupně zmizely, módním se stalo sbírání otisků příležitostných razítek a odznaků. Až po r. 1990 s obnovováním soukromých ražeben se kovové turistické štítky znovu navrátily do turisticky zajímavých lokalit, byť v různém provedení a kvalitě. /obr. 14/ Ačkoliv prohrály konkurenční boj s marketingově propracovanějším systémem dřevěných turistických známek pocházejících z Rýmařovska, zůstávají na trhu jako nostalgický artefakt více než 130leté historie turistiky v Jeseníkách a jeho podhůří.

Květoslav Growka (*1956), odborný rada Státního okresního archivu Jeseník, redaktor Vlastivědného sborníku Jesenicko a časopisu Slezský numismatik.

k.growka@je.archives.cz

Svárov – „zapomenuté“ místo na Hané

Veronika Hrbáčková

V národopisné expozici *Od kolébky do hrobu* ve Vlastivědném muzeu v Olomouci můžeme v části *Zbožnosti* vidět zmenšený model rodinné kapličky ze Svárova, v jejímž interiéru se nachází socha Bolestného Krista. Ambicemi expozice bylo představit zajímavé předměty z bohatého fondu Etnografie a zároveň vyprávět některé jejich příběhy, které i když jsou hodně staré, nemusí být pomíjivé. Téma tohoto čísla *Turistika, turismus* je vedle pozvání do VMO, dalším dobrým důvodem, proč seznámit čtenáře s turisticky zajímavým a atraktivním místem na Hané, dosud nepříliš známým, chce se říci, tak trochu „ztraceným“ či „zapomenutým“, místem, kterému se odedávna říká Svárov.

Kterak jsem ke Svárovu přišla

Rodina z mamčininy strany je z Prostějovska a je poměrně široká, rádi se navštěvujeme. Můj vlastník Zdeněk, syn mamčininy sestřenice z Vrbátke, mi někdy kolem roku 2000 při jedné letní sešlosti nadšeně vykládal, jak právě koupil jakousi samotu za chmelnicemi poblíž obce Štětovice, kde mimo jiné pole, rybník a větrolam vlastnila také rodina mého tchána. Byla jsem zvědavá, a i když jsem tehdy nevěděla, co je vlastnit dům, věděla jsem, co znamená toužit po něm. Autem jsme dojeli po hrbolatých polních cestách na místo odtržené od civilizace. Samota Svárov je doslova schovaná v zeleni mezi poli v blízkosti říčky Blaty, která teče ve směru od Štětovic přes katastr Hrdibořic až k Tovačovu, za nímž se nedaleko Cvrčova, části obce Lobodice, vlévá do Moravy. Z žádné silnice v okolí není možné samotu spatřit. Vzdálenost na kilometry – je to od Štětovic blízko, z pohledu „kraje světa“ uprostřed přírody, zase daleko. Stály tam vedle sebe dva domy: ten, co koupil můj vlastník – polorozbořený, a druhý, stále ještě trvale obydlený, který prezentoval svým vzhledem s šedivou břízolitovou omítkou a trojdílnými

okny dobu 60. let 20. století. Na poloze Svárova již v minulosti bylo a stále je kuriózní, že areál objektů, které samotu tvoří, leží na dvou obecních katastrech, ve dvou okresech. Přírodní hranici mezi nimi tvoří bývalý mlýnský náhon, jedno z ramen řeky Moravy. Zdeněk mě provedl po svých nových pozemcích a vykládal mi o zdejší prastaré rodině Kristianů, která zde v minulosti žila a provozovala mlýn. Ukázal mi sklep pod kdysi hospodářským objektem, malý kamenolom u cesty a hlavně rodinnou kapličku nad cestou směrem do Dubu nad Moravou, za níž se záhy naskýtá pohled otevřené krajiny úrodných lánů v dálce s dominantou poutního kostela Očišťování Panny Marie. Na první dojem z tohoto místa nejde zapomenout. Je to tu tak ryze privátní a tajemné, že vás okamžitě začne pohlcovat svět fantazie, ani nemusíte znát zdejší historii. Svárov – to je *genius loci*, chcete se tam prostě zase jednou vrátit...

Na jaře v roce 2006 mě v práci navštívila cizí paní středního věku, že chce prodat do muzea asi metrovou sochu Bolestného Krista z kapličky na Svárově a jestli bych se na ni nepřišla podívat k ní do paneláku – náhoda, či osud? Paní, která byla dcerou předposlední majitelky části Svárova, sochu z kapličky přestěhovala již v 80. letech 20. století k sobě a mamince domů ze strachu před zloději. Svůj dům, který užívaly již dříve jen příležitostně jako chalupu, prodaly v roce 1999 i s okolním pozemkem, na němž kaplička stojí právě mému příbuznému. Ve fondu Etnografie, který spravuji, mám sbírku lidových i pololidových plastik, ale žádná nedosahuje těchto rozměrů. Navíc u velmi malého procenta z nich existují záznamy o tom, odkud pochází. Pro muzeum přínosná akvizice. Žel Bohu se nám nepodařilo v té době na odkupu domluvit. Čas běžel a mně občas vyvstalo na mysl, že Bolestný Kristus snad ještě „odpočívá“ v panelákovém bytě a nebyl dosud prodán do žádných starožitností. V roce 2011 jsem začala pracovat na libretu

národopisné expozice. Do výstavy jsem chtěla zakomponovat také modely drobné sakrální architektury, svárovskou kapličku jsem měla vybranou. Potřebovala jsem však do ní původní sochu. Oslovila jsem opět dotyčnou paní a také doktorku Jemelkovou z Arcidiecézního muzea a podařilo se mi tak znovu otevřít možnost nákupu s tím, že jsem jej zprostředkovala konkurenčnímu muzeu. Při otvírání národopisné expozice v roce 2013 jsme dohodli meziinstitucionální zápůjčku, která se každým rokem obnovuje. Velkoformátová tapeta s pohledem na poutní místo v Dubu nad Moravou umocňuje v expozici autenticitu svárovské kaple.

Svárov v literatuře, vzpomínaný i opomíjený

V Janouškově *Vlastivědě moravské, Dějinách Prostějova* (1938) je pod obcí Hrdibořice zaznamenán zajímavý případ, kdy k obci patří samota Svárov s jedním domem, přičemž druhý, stojící těsně u něho, patří k Dubu. Následuje zmínka o svárovském mlýně, jenž je tu dáván do souvislos-

ti s ukončením provozu na roven hrdibořského mlýna, který v roce 1932 vyhořel a o rok později „rovněž nepracoval“. Svárov zde figuruje také mezi názvy poli a dále jako místo, k němuž byla v roce 1924 postavena silnice. Kaple zde uváděna není. O lokalitě Svárov, kde je jako památka zmíněna i kaple „nad Svárovem“ z konce 18. století se dovídáme v Bartošově *Historickém místopisu Moravy a Slezska*, a to v V. svazku (1976), rovněž pod obcí Hrdibořice. Zajímavá nejen pro poznání života obce Hrdibořic a jejího „okolí“ první poloviny 20. století je kronika obce Hrdibořic, založená roku 1904, která zmiňuje hned v úvodu, že k obci patří samota Svárov o jednom čísle s poznámkou v závorce „druhý dům patří obci Bolelouci, do Olomouckého okresu“. Z dostupné literatury je zřejmé, že lokalita Svárov včetně kapličky, pokud je uváděna, je lokalizována pod obec Hrdibořice, byť samotná kaplička do katastru obce nepatří. Také z dlouhodobého povědomí obyvatel obcí Hrdibořice a Dub nad Moravou je patrné, že celá lokalita Svárov včetně kaple je chápána jako komplexní území patřící k první

Pohled na areál budovy mlýna z polní cesty do Dubu nad Moravou, asi 50. léta 20. století. Soukromý fotoarchiv.

Soutisk indikačních skic obce Hrdibořice a Bolelouci, 1833. Moravský zemský archiv Brno.

zmiňované obci, a to nejspíše proto, že ze samoty Svárov je to mnohem blíže do Hrdibořic než do Dubu.

V Hosákově *Historickém místopisu Olomouckého kraje* (Prostějovský okres) z roku 1956 ani v *Historickém místopisu země Moravskoslezské* téhož autora, vydaném roku 2004, Svárov u Hrdibořic není zastoupen. Katalog kněžstva arcidiecése olomoucké z roku 1949, ve farnosti Kralice, kam příslušely Hrdibořice, Svárov ani kapli v tomto regionu neuvádí. Kupodivu není ani pod žádnou z obcí ve stěžejní publikaci *Umělecké památky Moravy a Slezska I.* z roku 1994 od Bohumila Samka. Podobně není zaznamenána ani v seznamu památek monografie Pavla Pospěcha *Dub nad Moravou, Tučapy, Bolelouc* z roku 2001. Důvodem absence kaple v publikacích zaměřené na památky, bude nejspíše nedostatečné prozkoumání terénu v této oblasti, způsobené odlehlostí místa, ale také problematika vnímání lokality v rámci dvou různých katastrů. Toto dokládá i starší dokumentace uložená na Památkovém ústavu v Olomouci, kde se nachází evidenční památkové listy asi ze 40.–50. let 20. století. Na dvou z nich je popsána kaple a sedící Kristus z osady Svárov obce Hrdibořice. Pomyslné připojení k obci Hrdibořice vysvětluje, proč malá lidová kaple není v evidenci památek okresu Olomouc. Navíc seznam kulturních památek místního významu na okrese Prostějov nebyl dosud vydán. Z poslední doby je však v tomto směru potěšující práce Bohumila Outraty *Drobné sakrální stavby na Moravě* s podtitulem *Kaple a kapličky na Prostějovsku* z roku 2008, kde je kaple na Svárově zařazena a popsána v rámci osady obce Hrdibořice. Skutečnost, že kaple nestojí na území okresu Prostějov, je autorovi známá, ale řadí ji sem z prozaického důvodu: „[...] občané Hrdibořic o ni pečují a jsou na ni hrdí a je to opravdová perlička mezi drobnými sakrálními stavbami, [...] a protože návštěva jejího dobře utajeného místa u opuštěného kamenolomu v těsné blízkosti Svárova, stojí za to“.

Kaplička na Svárově, konec 18. století,
foto Pavel Rozsíval, 2012, archiv VMO.

Rod Jana Kristiana – fakta, legendy a vzpomínky

Z nejstarších dostupných archívních pramenů se dozvídáme, že původně mlýn na Svárově držel Jan Kouřil, jmenovaný také dle mlýna Svárovský, po něm mlýn dědil jeho syn Jan Svárovský (alias Kouřil), který mlýn prodal 6. 1. 1677 Janovi Sagounkovi, synovi zemřelého Jana Sagounka. Držitel tovačovského panství, Ferdinand Julius hrabě ze Salmů a Neuburgu nad Innem, na Tovačově, Kojetíně a Kralicích, převádí 10. dubna téhož roku ještě potomkům svárovského mlynáře Jana Sagounka 6 měr pole do dědičného vlastnictví. Další prameny z archivu následujících let se týkají družebních záležitostí svárovského mlýna, jeho pronájmu či převedení naturální roboty svárovského mlynáře na roční plat. Od roku 1755 až do 30. let 20. století, kdy mlýn ukončil svou činnost, se v této lokalitě vystřídalo asi dvacet šest mlynářů. Jeden z nich, který zde na konci 18. století hospodařil, nechal kousek za mlýnem vystavět rodinnou kapličku, do níž dal zhotovit sochu Bolestného Krista jako přímlyvu či poděkování Bohu za záchranu zraku své nemocné dcery. Od roku 1853 mlynářskou živnost provozoval jistý Jan Kristian, původně mlynář v Tršicích. Sňatky v letech 1887

a 1902 jeho pravnuček Marianny a Antonie rozdělily Kristiánův rod na rodinné větve Bártů a Janošiků, které zde trvale bydlely ve dvou staveních až do nedávné doby. Dům ležící na katastru Dubu n. M. prodala poslední majitelka z rodiny Bártů v roce 1999. Objekt nebyl dávno udržovaný, léta chátral a v současnosti z něj zůstalo pouze torzo čelní stěny. Dnešní majitel se o pozemky, k nimž přísluší i kaple, která jediná zůstala stavebně zachovaná, stará a pomalu opravuje část hospodářských objektů. Druhý dům čp. 21 na katastrálním území obce Hrdibořice, byl trvale obydlený do loňského roku, kdy zemřel poslední zde usazený potomek Jana Kristiana, bezdětný Jan Janošik.

K zajímavé osobnosti Jana Kristiana se vztahuje legenda, zaznamenaná kronikářem, archivářem a sběratelem lidové slovesnosti Bohumírem Štégerem (1908–1985) v knize *Kam až dohlédneš* (z věže tovačovského zámku). V této sbírce pohádek, povídek a pověstí, které sám autor ověřil mottem „Není šprochu, aby na něm nebylo pravdy trochu“ a kterému zasvětil část svého archivního bádání, je zahrnuta také legenda *O Mexiku a Mexikánovi*. Ta vypráví o době napoleonských válek, [...] *kdy krajem procházela vojska tří císařů. Největší strach měli lidé z francouzské armády a právě před ní se zatloukala vrata i okna v domech trámy a silnými hřebíky, dokonce prý lidé trávili i studny. Při jednom z průjezdů Dubem, projížděli Francouzi tak zmateně, že tam jeden jejich důstojník mexického původu zapomněl i svého pětiletého syna. Chlapec zoufale plakal, ale protože byl cizinec, nikdo mu nerozuměl víc, než to, že se jmenoval Kristián. Dobří lidé se ho ujali a vychovali z něj Hanáka. Po letech se v obci objevil jeho pravý otec, který si chtěl chlapce odvézt do Francie. Syn měl sice ze setkání s otcem radost, ale už nechtěl opustit svůj nový domov. Proto starý oficír zakoupil pro něj svobodné pole na Svárově a hospodu v Dubu, do níž nechal pověsit pro tento účel zhotovený obraz, aby synovi připomínal ztraceného a znovunalezeného otce. Na obraze je zpodobněn stařec nevládných až zlostných očí, s dlouhými bílými vlasy nazad sčesanými, snad v koženém kabátě a s brašnou zavěšenou na levém rameni. Na obraz tajuplného Mexikána se chodily do hospody, která byla právě po něm pojmenována. Na Mexiku, ještě po druhé*

Socha Bolestného Krista, konec 18. století. Muzeum umění Olomouc, foto Pavel Rozsival, 2013, archiv VMO.

světové válce dívat děti, a to přesto, že se tohoto výjevu bály... Malba na plátně o rozměrech cca 130 × 60 cm byla dílem jistého chropyšského zámeckého malíře a dnes již neexistuje. Potomci Kristiánova rodu, žijící v Kokorách mají pouze nekvalitní fotokopii a menší reprodukce. V knize *Dub nad Moravou, Tučapy, Bolelouc. Historie a současnost*, jak už bylo zmíněno výše, sice není zmínka o svárovské kapli mezi dubskými památkami, ale ve výčtu hostinců je zařazena také kdysi slavná hospoda Mexiko v domě č. 210, kam se chodívalo po pohřbech. Pojmenování hospody, jak je v knize uvedeno, „souviselo právě s jeho prvním majitelem, Janem Christianem, který bojoval pod císařem Maxmiliánem v Mexiku, za peníze, které si do Dubu přinesl, si pořídil hospodu a dle ústního podá-

ni koupil i Svárovský mlýn, samotu u Blaty.“ K těmto vyprávěním se řadí také jeden z „obrázků“ Aloise Hlavinky nazvaný *Veteráni* v knize *Na kraji Hané*, kde autor vzpomíná na několik vysloužilých vojáků. Hned na začátku píše „*Stařeček Kristian ze mlýna Libosvára byl na vojně už někdy mezi rokem dvacátým a třicátým minulého století, může se tedy brzo říci, že před sto lety. Byl až v Palermě na ostrově Sicílii, koupával se v moři a chytával tam ryby; taliansky nezapomněl do smrti. Byl už hodně starý, když jsem ho poznal, ale pořád ještě byl postavy veliké a v údech pevného skladu. Tvář byla jak širočnou tesaná do širokých ploch a byla hranatá jako lví. Mohutné našedivělé vousy činily ho ještě vážnějším. Dlouhé šedivé vlasy zůstaly i na starost husté a jako hříva tlusté a tuhé; po spáncích mu splývaly v kroucených pramenech. Člověk si mohl živě pomyslet staré Čechy, kteří po skráních mívali tlusté pletence vlasů. Stařeček Kristian jako by byl přespal někde v zakletém hradě tisíc let. Když jednou přišel do většího města, zastavovali se lidé, hledíce za ním a dvakrát ho zastavili na ulici fotografi, aby jim šel posedět, že mu každý za to dá tucet obrázků darmo. Stařeček, že proč by ne, a tak aspoň zanechal po sobě hojně památek a lacino.*“ Z vyprávěných legend je obtížné odlišit, zda hospodu a svárovský mlýn zakoupil otec, francouzský voják pro syna, či zda syn sám, rovněž určitou dobu voják, se zasadil o tento majetek. Z posledních dvou tradovaných záznamů spíše vyplývá, že na obraze byl zachycen Jan Kristian jako starý muž. Stařečka Kristiana, prvního majitele Svárova z tohoto rodu, si velice rádi dodnes připomínají všichni jeho potomci. Paní Eva Švecová mi řekla, že se o pradědečkovi Kristianovi také povídalo, že občas spával na stromě, neboť tak byl zvyklý z dalekých krajů. Čím déle je usazen jeden rod na jednom místě, tím pevnější jsou jeho kořeny. Sepjetí několika generací s usedlostí, kde se bydlelo, hospodařilo, rodilo i umíralo je emočně velmi silné. Nejpůsobivější bývají vzpomínky na dětství. Nedávno mi napsal pan Jan Zlámal: „*Náš maminka Růžena, rozená Pavliková, byla dcerou Antonie, rozené Janošikové. Tato má babička zemřela na tuberkulózu, když Růžence nebyly ještě dva roky. Protože Antonie přinesla do Kokor, kam se vdala, obrovské věno a měla všeho ideální polovici, byli dětští stanoveni jako poručníci Svárovští*

staříčci Antonie a Štěpán Janošikovi. Staříčci si nárokovali pro dítě, jak říkali, mnoho svobod, byly to všechny svátky a všechny prázdniny až do konce školní docházky. Pro děvčátko tak vznikly dva světy, doma s nemilovanou macechou a na Svárově s milovanými staříčky, strýci a tetami. Tam byla ta krásná země zaslíbená, a ještě o to krásnější, co vyprávěli staříčci... a tak se stávalo, že maminka, když už ji opouštěly síly a umírala, často usínala a opět se probouzela, tehdy ve snách odcházela na Svárov a nám vyprávěla, co se jí zdálo. Také ještě žije v Citově její bratranec a ten je také v duchu a ve snách více na Svárově než tady...“

Stává se, že rodová sídla zanikají. Stopa po nich zůstává ve vzpomínkách. To se bohužel přihodilo i mlýnu a jeho lidem z Kristianova rodu na Svárově. Kontinuita trvale osídlených obyvatel a návštěv příbuzných i známých, stejně jako intenzivní život zde a dennodenní dobývání chleba, byla dávno přerušena. Přítomnost i budoucnost tohoto místa je a bude jiná. Můžeme si jen představovat, že Svárovští se jistě po staletí účastnili například také poutí do Dubu, a to nejen v dobách největší slávy zdejších procesí. Pokud byste se někdo chtěli srdcem „dotknout“ historie tohoto téměř „zapomenutého“ místa na Hané, naplánujte si turistický výlet, pěší devítikilometrovou, nenáročnou trasu z Kralic na Hané přes Hrdibořice a Svárov, jako jednoho z míst zastavení určených k rozjímání a modlitbě, do chrámu Očišťování Panny Marie v Dubu nad Moravou. Již šestým rokem se koná tato pouť na svátek Panny Marie, Prostřednice všech milostí 8. května. Můžeme jít spolu...

Veronika Hrbáčková je absolventkou oboru historie-etnografie na FF MU v Brně. V letech 1993–1998 působila v Památkovém ústavu v Olomouci jako specialistka na lidovou architekturu. Dlouhodobě spolupracovala na výzkumném úkolu Státního památkového ústavu v Praze *Vesnická památkově hodnotná sídla v ČR*. Od roku 2003 působí ve Vlastivědném muzeu v Olomouci jako kurátorka fondu Etnografie. Je autorkou stálých expozic Od kolébky do hrobu a Hanácké obr Drásal.

hrbackova@vmo.cz

Základem je dobrá příprava a najít místa, kam nikdo nechodí, říká Martin Višňa

Větrání, což je název pro organizované skupinové turistické výlety po Olomoucku, funguje už pátým rokem. Za jeho vznikem i chodem stojí Martin Višňa z Univerzity Palackého. Za dobu fungování se větralo už na 108 výpravách a nešlo určitě o toulky poslední.

Kdy a proč jste začal s *Větráním*?

S *Větráním* jsem začal na podzim roku 2014. Bylo to dva roky po tom, co jsem nastoupil do zaměstnání na univerzitu, což obnášelo bohužel dost sezení na židli, a tudíž omezení pohybu. Já jsem přitom byl zvyklý se toulat krajinou a poznávat nová místa naší země. Tak jsem začal přemýšlet o nějaké pohybové kompenzaci. Pohyb je přirozená součást života a nelze bez něj být. Druhým faktorem bylo, že na fakultě tělesné kultury jsme měli rozjetý web s názvem Radost z pohybu. Ten byl zaměřen na popularizaci kinantropologie, tedy vědy o pohybu člověka. Ten web byl plný různých článků o vědeckých výstupech nebo tipů na sportovní akce, ale po čase jsem si uvědomil, že o pohybu jenom píšeme, ale sami se nehýbeme. Přišlo mi to absurdní. Tak jsem navrhl tehdejšímu nadřízenému, že bychom mohli pod hlavičkou fakulty organizovat pěší turistiku pro veřejnost a zadarmo. Šéf souhlasil, a tak vzniklo *Větrání*.

Mělo to nějakou pravidelnost, nebo se konalo náhodně?

Bylo to pravidelně. Ze začátku to byla vždy jeden týden sobota a druhý týden středa. Sobotní výlety bývaly delší, třeba 15 kilometrů, ve středu kratší po práci, tak 6 kilometrů. Bylo to vždycky kolem Olomouce, kde jsem hledal různá zajímavá místa. Samozřejmě to bylo Terežské údolí, Svatý Kopeček, Kartouzka nebo Velký Kosíř, na kterém vždy se začátkem nového akademického roku startujeme nový ročník *Větrání*. Později už byly výlety vesměs víkendové, jednou dvakrát do měsíce.

Kolik lidí se *Větrání* účastnilo a jaké bylo složení výprav?

Zpočátku chodili hlavně studenti, výlety to byly dost komorní. Postupem času se ale přidávali další turisté, nejen z univerzity a zvýšil se i věkový průměr výprav. Navázali jsme také spolupráci s Klubem českých turistů Šternberk, kde jsou velice šikovní a aktivní lidé, jdou s dobou a daří se jim k turistice přilákat i mladé lidi. Naše aktivity se proluly, oni začali chodit s námi a my s nimi. Časem pak na *Větrání* vykristalizovalo takové zdravé jádro 10 až 15 lidí, kteří chodili pravidelně nebo velmi často. Kolem nich se nabalovali další, ale poslední dobou jsem už musel počty účastníků trochu regulovat.

Proč?

Do autobusu se nedá vzít jen tak 30–35 lidí bez předchozí domluvy. Navíc nemám moc rád, když nějak narušujeme místním ten jejich komfort a způsob života. Ti lidé to vnímají, že jim zabereš celý autobus, sedneš jim do hospody, způsobíš v dědině pozdvížení. Pro *Větrání* se navíc snažím vybírat místa, která nejsou moc turisticky vyhledávaná – a tam na přítomnost větší skupiny cizinců mohou být místní háklivější. Nechodíme takové ty profláklé destinace, jako je třeba údolí Bílé Opavy. To je turistický Václavák, kam bych se chtěl podívat, ale až budu mít jistotu, že tam budu víceméně sám a v klidu. V těch místech, kam chodíme, nechci nechat negativní dojem a zavřít si pomyslné dveře pro příští výpravu do těch končin.

Kolik bylo celkem *Větrání* a kam jste všude vyrazili?

Za těch pět let proběhlo 108 výletů. Skoro všechny jsem naplánoval a odvedl já, jeden kolega z fakulty udělal pár zimních výletů. Olomoucko nám začalo být postupem času těsné, okruh jsem tedy rozšířil třeba i o svůj rodný

kraj kolem Moravské Třebové a Svitav neboli Hřebečsko. No a nakonec už jsme jezdili všude možně, navštívili jsme třeba meandry Odry u Bohumína, břidlicové stezky v Oderských vrších nebo nedávno Gránické údolí ve Znojmě. Na radě výletů jsme přitom nepotkali ani živáčka nebo jen velmi málo lidí. Důležitá je samozřejmě příprava: strávit nějaký čas nad mapou, zvážit, kdo se nejspíš zúčastní, ať už věkem nebo zájmy, a tomu přizpůsobit trasu. Třeba seniory (čest výjimkám) nebo děti nejde vzít na dvacetikilometrovou túru. Mimochodem nejmladší účastník, můj syn, měl na svém prvním *Větrání* 7 týdnů. Dopředu je třeba zjistit, co do zvolené lokality jede, jestli je tam hospoda, zda si mají účastníci vzít jídlo s sebou, nebo jestli je možnost si po cestě něco koupit atd. Přípravu nelze úplně podcenit.

Stalo se vám, že jste se ztratili?

Ztratit se můžete kdykoliv i s přípravou. Třeba zmíněná trasa z Bohumína do Ostravy se nám u jednoho zdejšího jezera protáhla o pár kilometrů. Turistická značka vedla do neprůchozího křoví. Tak jsme intuitivně šli po břehu, ale skončili jsme o kus dál u oploceného soukromého po-

zemku, takže jsme se museli vrátit a projít zpět k plánované trase po druhém břehu. To se bohužel někdy stává, ne všude je to značení ideální. Ale krizovku, že bychom vůbec nevěděli, kde jsme, to jsme nezažili.

Co vás osobně vlastně k takovým toulkám přírodou přivedlo?

Zvědavost. Já jsem byl totiž od malička hrozně zvědavý. S rodiči nebo prarodiči se jezdilo na výlety po hradech nebo zoologických zahradách, samozřejmě spoustu míst jsem poznal během školních výletů. Na kole jsem si také projížděl dědiny okolo Svitav. Později jsme procestovali kus republiky s kapelou kamarádů. Občas jsem jel napřed vlakem, abych z okna mohl sledovat krajinu, dodnes si pamatuji údiv nad tvary vrcholů v Českém Středohoří cestou na koncert v Chomutově nebo výhled z ivančického viaduktu cestou do Znojma. To všechno ve mně zanechalo stopu a zkrátka už si bez toho chození po venku neumím představit život.

Tomáš Chalupa

Skupina *Větrání* na výlete. Foto: archiv Martina Višni.

Bez mapy za malými krabičkami s poklady

Erik Gilk

Všimli jste si někdy ve městě zvláštních chodců, držících v jedné ruce mobil a druhou osahávající okenní parapet nebo okap? Znepokojili vás při výslapech do přírody podivní výletníci hledající podél cesty cosi na zemi? Pak vězte, že jste pravděpodobně měli co do činění s lidmi vyznávajícími geocaching.

Finančně nenáročný koníček

K tomu, abyste se stali členy u nás stále více rozšířené komunity „kačerů“ či „geokačerů“, jak si její členové říkají, nepotřebujete nic zvláštního. Stačí mít chytrý mobilní telefon s GPS (jiné se snad dnes ani neprodávají), zaregistrovat se na webových stránkách geocaching.com, stáhnout si do mobilu jednu z doporučených aplikací a můžete začít. Důvody, které vás k tomu přimějí, mohou být rozličné: uspokojivý pocit z hledání a nalézání pokladů (krabiček či schránek různé velikosti) neboli „keší“, případně „kešek“, umístěných na předpokladatelných i zcela nečekaných místech, hledání vhodného cíle rodinného výletu, který je vzhledem k charakteru hry ideální pro malé děti, a především touha objevovat mnohdy zcela neznámá a přitom čarokrásná a turisty nedotčená místa. Ve chvíli, kdy poklad najdete, zapíšete neboli „zalogujete“ svoji zvolenou přezdívku do „logbooku“ (sešitku umístěného přímo v krabičce) a po návratu domů tento zápis potvrdíte zapsáním nálezu ve vašem účtu na výše zmíněných webových stránkách. Můžete si pořídit i speciální razítko, kterým potvrdíte svůj nález namísto podpisu, případně svůj přenosný neboli trackovatelný předmět, který je přenášen kačery z jedné kešky do druhé, stejně tak máte možnost zaplatit si prémiové členství, které vám „otevře“ další kešky neviditelné pro běžné členy. Avšak to jsou již jakési bonusy k jinak zcela nenákladnému koníčku, jehož časovou náročnost si určujete výhradně sami.

Jak to celé vzniklo?

Geocaching využívá vojenského globálního družicového polohového systému (GPS neboli Global Positioning System), který provozuje Ministerstvo obrany Spojených států amerických už od roku 1984. V současné době je tento systém natolik sofistikovaný, že s jeho pomocí můžete určit čas a polohu kdekoli na Zemi nebo nad Zemí s přesností až na jednotky centimetrů. Tento americký systém byl z ochranných důvodů zaveden s umělou odchylkou, přidávanou do signálu GPS, a teprve 1. května 2000 bylo z pravomoci tehdejšího amerického prezidenta Billa Clintona zanášení této umělé odchylky vypnuto. Pak už nic nebránilo využívat systém širokou veřejností. Ihned druhý den po Clintonovu rozhodnutí oznámil jistý Dave Ulmer způsob, jakým by tato skutečnost mohla být využita. Do lesa v americkém státě Oregon ukryl schránku s několika předměty a sešitem, do něhož se nálezci mohou zapisovat, na internetových stránkách uveřejnil její souřadnice a vyzval ostatní, aby se ji pokusili nalézt. Tak se zrodil základ geocachingu, na jehož pravidlech funguje hra v téměř nezměněné podobě až do současnosti. Vznikla tak hra na pomezí sportu a turistiky, která je na světě velmi rozšířená, a to obzvláště v Severní Americe a v západní a střední Evropě.

Obrovskou popularitu má tento koníček rovněž v České republice. Ostatně první keška byla založena již v červnu 2001, jmenuje se Tex-Czech a nalézá se poblíž města Štramberk v Moravskoslezském kraji. Oblíbenost geocachingu dostatečně dokládají statistická čísla: v roce 2014 bylo na celém světě přes dva miliony keší, počet geokačerů se pohyboval kolem šesti milionů, v České republice pak v téže době bylo přes čtyřicet tisíc aktivních keší a zhruba dvacet tisíc geokačerů. V současné době bude počet obojího zcela jistě mnohem vyšší, podle sta-

tistiky českého webu geocaching.cz našli nejúspěšnější čeští kačeři více než sto tisíc keší! V takovém případě už se jedná doslova o fanatiky, kteří svému koníčku věnují veškerý volný čas a často vyjíždějí na víkendy do zahraničí, kde najdou neboli „odloví“ celé série geoschránek. Kromě vlastního uspokojení a nepochybné soutěživosti z toho přitom žádný užitek nemají.

Druhy keší

Geoschránky může zakládat kdokoli z geokačerů poměrně jednoduchým způsobem prostřednictvím aplikace v mobilním telefonu. Jestliže se pro založení rozhodne, musí dodržet několik podmínek, na které dohlíží správce webu geocaching.com určený pro příslušný region. Teprve potom může být keška zveřejněna, avšak její majitel nebo též „owner“ musí zajišťovat její údržbu, tedy vyměňovat plné logbooky za prázdné, vyměnit či přemístit krabičku z důvodu jejího poškození, zcizení či stavebních úprav v dané lokalitě.

U každé keše jsou podstatné tři parametry, a to její velikost, obtížnost nalezení a terénu. Velikost se pohybuje od nano přes mikro, malou, regulérní a velkou až po extravelkou, přičemž první tři velikosti bývají klasicky umístěny pomocí magnetu na nenápadném místě nějakého kovového předmětu (zábradlí, parapet, okap, trubka, dopravní značka atp.), větší se nacházejí většinou v přírodě. Obtížnost nalezení se pohybuje v rozmezí stupnice jedna až pět, přičemž číslo pět může představovat třeba falešná šiška visící na jehličnatém stromě obsypaném opravdovými šíškami. Obtížnost terénu má stejnou stupnici, jednička by měla být přístupná i vozičkáři, naopak pětka jedine s lanem a lezeckou výbavou (skála, strom, most), anebo s potápěčskou výzbrojí.

Keše nejsou vždy izolované, ale jejich zakladatelé nejednou vymýšlejí tematické série, ve městě se vztahují kupříkladu k pamětihodnostem, místům spatřeným s konkrétní osobností či uměleckým dílem nebo stavebním stylem, v přírodě se často jedná o určité úseky cest či okruhy neboli tracky, většinou jen tak pro radost, případně vedoucí

Jedna z kešek nalezených na Olomoucku. Foto: archiv autora.

k určitému turistickému cíli. Série mívají tzv. bonusovou keš, jejíž souřadnice lze vypočítat podle čísel uložených v jednotlivých krabičkách série. Například v Praze jsou série věnovány mostům přes Vltavu či vltavským ostrovům, malý okruh naleznete v trojské zoologické zahradě, delší v údolí Divoké Šárky.

Keše se podle svého druhu dělí do více než desítky kategorií, avšak více než devadesát procent aktivních keší tvoří tři základní druhy. Tradiční keše („tradičky“) stojí v počátku zrodu geocachingu a je jich nejvíce ze všech možných typů. Souřadnice ukryté schránky jsou předem známy, podmínkou uznání je pouze zapsání se do log-

Keška umístěná poblíž hradu Špilberk. Foto: Pavel Ševela / Wikimedia Commons.

booku. Tyto keše mohou být umístěny jako tzv. drive-in, což znamená, že se nacházejí blízko silnice a jsou dosažitelné při jízdě autem, aniž by se muselo někam odbočovat. Mnohonásobná či multi-keš („multina“) zahrnuje několik zastavení, kterým se říká „stage“. Na těch musíte zodpovědět či vyluštit otázky, jejichž správné zodpovězení vás přivede k místu uložení keše. U neznámé či mystery keše („mysterky“) je třeba vyluštit souřadnice pomocí hádanky, rébusu, šifry, matematické a jiné hříčky. Mnohdy se zjistí až na místě, je-li výsledek správný, avšak u většiny těchto keší si můžete svůj výpočet ověřit u jejího popisu, než se

vydáte na místo ukrytí. Mezi další populární typy patří setkávácí neboli event keše („eventy“), kdy jeden či skupina kačerů uspořádá setkání kolegů k seznamování, diskusi, výměně zkušeností, předmětů. Do logbooku takové keše se přirozeně můžete zapsat jedině na místě setkání jako jeho účastníci. Specifickým typem jsou Země keše či lépe Earth keše, kdy na místě určeném souřadnicemi není uložena žádná fyzická schránka. Na takové lokalitě spjaté s geologickou nebo jinou zajímavostí týkající se planety Země je zapotřebí zjistit o ní informace či pořídit fotografie objektu.

Mluva geokačerů

S progresivním vývojem geokešingu se rychle rozvíjí slangová mluva jeho účastníků, která je vzhledem k zemi svého původu jednoznačně ovlivněna angličtinou. Kačeři tuto řeč používají při vzájemné komunikaci na eventech nebo internetových fórech, při logování na místě samotném anebo při zápisu na webu geocaching.com. Kromě výrazů vysvětlených v předchozím textu článku sem patří hojně užívaný výraz listing znamenající popis keše, v němž jsou uvedeny informace o daném místě s jeho zvláštnostmi a zajímavostmi. Jiný základní pojem je označení geomudla nebo zkráceně mudla. Tento výraz je inspirován cyklem románů o Harrym Potterovi od J. K. Rowlingové, v jejichž českém překladu je pojem mudla (v anglickém originálu muggle) užíván pro ne-kouzelníky a označuje osobu, která není zasvěcena do geocachingu a vyskytuje se v okolí keše, tudíž je třeba být před ní ostražitý.

Velké množství lexikálních jednotek vzniklo kompozičním slovtvorným postupem s použitím výrazu geo-, který vyjadřuje obecný význam vztahující se ke geocachingu a nabývá v takovém případě charakteru předpony. Například geomísto označuje místo vhodné pro úkryt keše, geodálnice vyšlapanou a zdálky viditelnou stezku vedoucí ke schránce, geopes domácího miláčka doprovázejícího kačera, kačeři jsou označováni jako geokolegové, výlet, při kterém se hledají keše, je geotúra. Velmi oblíbené mezi kačery jsou rovněž výrazy geovozidlo (většinou automobil přibližující kačery ke keši), georobotek (malé dítě hledající ukryté schránky společně s rodiči) nebo geobordel (bezenné předměty, jež jsou do větší schránky vloženy pro výměnu; většinou se jedná o plastové figurky z kindervajíček). Nejčastější zkratka, která se uvádí při zápisu odlovené kešky, zní TFTC a znamená „Díky za keš“ (= Thanks for the cache).

Kešky na Olomoucku

Olomouc a jeho blízké okolí je keškami poměrně dost zahuštěno, což ovšem v případě větších měst není nijak ojedinělé. Podstatné je, že v Olomouckém kraji není

jen velké množství hledačů kešek, ale rovněž geokačerů nebo celých skupin zakládajících schránky. Přimo v Olomouci či spíše v jejich okrajových částech se nachází zdařilá série umístěná v blízkosti dochovaných fortů neboli pevností, upozorňující na nedávnou minulost hanácké metropole jakožto pevnostního města. V širším okolí města naleznete sérii mystery keši inspirovanou jednotlivými knihami Jaroslava Foglara a jejíž bonusová keš se nachází poblíž městského centra. Umístění série na Olomoucko má svoji logiku, neboť obě filmová zpracování Rychlých šípů z konce šedesátých i začátku devadesátých let se natáčela právě v Olomouci. Cyklisty potěší velké série Projížďková vedoucí směrem z Olomouce různými směry, stačí si jen vybrat. Pěší výletníci zase přivítají zdařilou sérii Korálky na nitce Zlaté stružky vedoucí od Drahanovic k Lutínu.

Závěrem

Autor článku je sice aktivní geokačér s více než pěti tisíci odlovenými keškami, (avšak bez jediné založené keše), což ještě neznamená, že by této hře dělal reklamu či pro ni jednostranně plédoval. Přes svoji finanční nenáročnost a zábavnost není toto hobby určeno pro každého, navíc se může stát nebezpečnou činností, když kupříkladu po dešti lezete pro kešku umístěnou na stromě. Osudným se geokešing stal čtveřici osob, která se rozhodla vloni v červnu odlovit schránku v zatrubněné části Motolského potoka v Praze. Byla smetena přívalovou povodní a dva lidé přitom zemřeli. Když ovšem budete dodržovat bezpečnostní pravidla a nepodceňovat rozmary počasí, může se geokešing stát celoživotní láskou. Proto „Lovu zdar!“, jak zní kačerský pozdrav.

Erik Gilk (*26. 2. 1973) je literární historik a působí na katedře bohemistiky Filozofické fakulty Palackého univerzity v Olomouci. Žije ve slováckém Starém Městě a v hanácké Olomouci, je ženatý, má dvě děti.

erik.gilk@upol.cz

VARIA

Sladovna olomouckého měšťanského pivovaru na Bělidlech

Leoš Mlčák

Na místě bývalé měšťanské sladovny stávaly v minulosti dva domy. Pravý východní dům vznikl na místě lázně, jejíž majitelé jsou známi už od 13. století. Lázeň se původně nacházela před městskými hradbami. Po jejich rozšíření novým pásem fortifikací se stala součástí hrazeného města. Na Bělidlech se původně rozkládaly louky, na nichž pradelny bělily své prádlo. Odtud vzniklo toto pojmenování, které zprvu přešlo i na zdejší zástavbu a později i na nově vzniklou předměstskou osadu, ze strategických důvodů vybudovanou dál od městských hradeb.

V roce 1697 si oba tyto domy na Bělidlech, to jest dům s lázní a vedle něho stojící dům, koupily voršilký, které se rozhodly v Olomouci na tomto místě usadit a vybudovat zde svůj řeholní dům. Postupně k nim přikupovaly domy sousední. Jejich řád, jehož hlavním posláním byla péče o nemocné a výchova a vzdělávání dívek, založila v roce 1535 v italské Brescii, františkánská terciárka Angela de Merici.

Do Olomouce odešly voršilký 22. července 1697 z mateřského konventu na Novém Městě pražském. Do Olomouce přišlo šest sester (čtyři řádové a dvě laické) vedených představenou Marií Anežkou od sv. Františka Xaverského, rozenou Austiverovou. Ubytovány byly zprvu v soukromí, potom jim byl nabídnut dům v dnešní Lafayettevě ulici. Nakonec si ve městě koupily několik měšťanských domů na Bělidlech, v nynější Sokolské ulici, jejichž spojením a přestavbou vznikl klášter s klaustrou a kaplí a později i školou pro dívky. Škola a internát klášter na Bělidlech nakonec přestal ve druhé polovině 18. století kapacitně dostačovat. Po josefínských reformách byly zrušeny řeholní domy neposkytující buď péči

o nemocné, nebo školní výchovu. Tím se uvolnilo ve městě několik klášterů. Voršilkám byl nejprve nabídnut klášter klarisek na dnešním náměstí Republiky. Když ho odmítly, byl jim předán klášter dominikánek s kostelem sv. Kateřiny v dnešní Kateřinské ulici.

Pozemky se stavbami, z nichž se skládal klášter na Bělidlech, byly po odstěhování voršilek znovu rozparcelovány a rozprodány zájemcům. Bývalou klášterní budovu, nynější čp. 579, vzniklou v roce 1697 na místě dvou domů, prodal v roce 1800 advokát Hiller olomouckému právozárečnickému měšťanstvu, které již vlastnilo Měšťanský pivovar v dnešní Lafayettevě ulici č. 12–14. Vaření piva bylo dlouho udržováno jako svobodná městská živnost a právo usedlého měšťana. Zprvu se pivo vařilo v každém měšťanském právozárečnickém domě. Jednotliví oprávnění měšťané se podle stanoveného pořadí s várkami i výčepem střídali. Jakmile se technologie výroby stala náročnější, najímali si měšťané sladovnické a pivovarnické odborníky a výčep zadávali nájemci. Roku 1666 se připomíná ve městě německý i český sládek, z nich každý měl možnost vařit pivo ve třech z měšťanských domů.

Konkurence nákladnického způsobu, produkcijícího kvalitnější pivo, záhy vytlačila domácí právozárečnický a postupně vedla ke vzniku speciálně vybavených sladoven a pivovarů. O zřízení společného pivovaru v Olomouci uvažovali měšťané v roce 1709, kdy po velkém požáru nestačily místní zredukované pivovary město zásobovat a muselo být dočasně povoleno čepování piva ze Skrbeně. Požadavek na společný výstav piva byl tehdy ale odmítnut s poukazem na to, že by cena právozárečnických domů neúměrně poklesla. Také na místě olomouckého měšťanské-

ho pivovaru v Lafayettevy stávaly lázně, „Panská kovárna“, měšťanské domy a zahrady. V roce 1711 se majitelé právo-
varečných domů konečně spojili a založili Pivovarský urbář. Na výstavbu měšťanského pivovaru věnovala císařovna Eleonora 1000 zlatých, které musela složit olomoucká kapitula po prohraném sporu o nepovolené čepování piva v jednom z kapitulních domů. Ještě roku 1714 byl císařským výnosem schválen předložený plán a povoleno převzetí půjčky 13 000 zlatých. Ihned po dokončení stavby roku 1715 byl pivovar uveden do provozu. V roce 1716 zakoupila správa pivovaru pánev na vaření piva od jednoho z měšťanů.

Rozlehlá dvoukřídlá barokní budova, čp. 41–42, z let 1714–1715, byla postavena při městských hradbách. Celé přízemí vyplňuje sálový prostor, zaklenutý valenými klenbami s lunetami, sklenutými na středové pilíře. V patrech jsou dochovány trámové stropy. Přízemní budova do Lafayettevy ulice pochází z období klasicismu, dvůr je uzavřen kamenným vjezdovým portálem se segmentovým záklenkem. V 19. století vznikly přístavby ve dvoře. Pivovar byl v provozu až do roku 1895, kdy vznikl nový moderní měšťanský pivovar na Nové Ulici.

Slad nezbytný k vaření piva původně produkovaly jen malé sladovny. Po zakoupení části kláštera voršilek na Běldlech dal jeho nový majitel, Olomoucké právovárečné měšťanstvo, na jeho místě postavit velkou moderní sladovnu, které malé sladovny nedokázaly konkurovat a postupně proto zanikly. V roce 1809 byl ke sladovně připojen druhý měšťanský pivovar, tak zvaný Nový pivovar. Při této příležitosti udělil polní maršál arcivévoda Ferdinand právovárečnému urbáři povolení, aby k pivovaru přiléhající prostor pod bastionem č. 11 a 12 mohl být proměněn na sklepy a užívat je po celou dobu, co budou sloužit pro pivovarské účely. Nový pivovar byl v provozu také do roku 1895, kdy po výstavbě pivovaru na Nové Ulici spolu se starším pivovarem v dnešní Lafayetteově ulici rovněž zanikl. Od té doby byly oba tyto pivovary určeny už jen k výrobě sladu. V roce 1836 se Olomoucké právovárečné měšťanstvo stalo majitelem sousedního domu čp. 580, Běldla č. 9, který koupilo od Františka Bučka za 7050 zlatých konvenční měny.

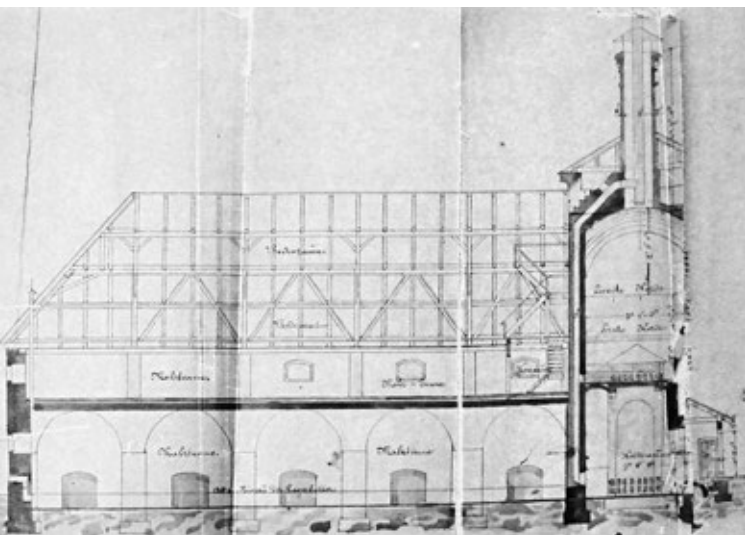
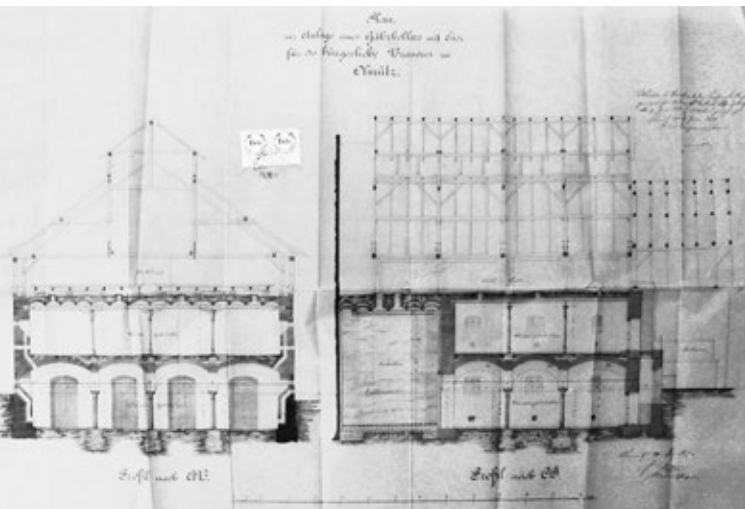
Olomoucké právovárečné měšťanstvo si z části kláštera zvolilo nejvýhodnější část, v přízemí zaklenutou barokními křížovými klenbami na středové pilíře. Tyto klenby jsou typologicky čistě barokní, a je proto nepravděpodobné, že by vznikly až při stavbě pivovaru se sladovnou. V tomto období se už užívaly plackové klenby nad čtvercovými i obdélnými půdorysy, nebo valené klenby s pětibokými lunetami. Potvrzuje to ostatně typ zaklenutí původně nezastropěného vjezdu do dvora, který byl teprve dodatečně zaklenut valenou klasicistní klenbou s pětibokými lunetami. K tomu došlo evidentně až s přestavbou jádra budovy na Nový pivovar.

Konstrukčně i prostorově výhodnou barokní dispozici přízemí kláštera využili klasicistní stavitelé při přestavbě na Nový pivovar. Součástí pivovaru byla také sladovna a sklepy. Patra byla zprvu jen dřevěná s trámovými stropy nesenými dřevěnými pilíři, jak to bylo u těchto staveb obvyklé a jak to ostatně dokládají i konstrukce Starého pivovaru v Lafayetteově ulici. Tato patra sloužila k výrobě sladu. Podobnou konstrukci, jakou měla tato sladovnická humna, mají i další navržené pivovarnické stavby zamýšlené

Dnešní pohled na průčelí bývalé sladovny. Foto: Leoš Mlčák.

pro Nový pivovar v poslední třetině 19. století. První plán je dílem stavitele Franze Kottase, druhý plán zabývající se zástavbou vně hradeb při hradebním bastionu je od stavitele Karla Starého staršího.

Plány na vybudování sladovny Franze Kottase z roku 1871.

Po polovině 19. století, kdy stále stoupal výstav piva, už oba tehdejší olomoucké pivovary požadované výrobě nedostačovaly a bylo nutno uvažovat o rekonstrukci některého z nich. Zvolen byl Nový pivovar. Právověrečné měšťanstvo zadalo projekt významnému olomouckému staviteli Franzi Kottasovi. Kottas se narodil 23. dubna 1828 v domě č. 54 v Bystřici pod Hostýnem. Po absolvování Polytechnického institutu ve Vídni začal působit jako stavitel v Hranicích. S Vídni a její architekturou Kottas udržoval živé kontakty po zbytek života, během posledního pobytu ve městě i zemřel. Od roku 1853 usiloval o získání povolení k stavitelské činnosti v Olomouci. V Olomouci se usadil a 24. června 1858 se stal i zdejším měšťanem.

Kromě prací pro olomoucké měšťany, zahrnující drobné úpravy, rekonstrukce i novostavby jejich rodinných a nájemních domů, se podílel na městských a veřejných stavbách. Nejvýznamnější část svých projektů ale věnoval stavbám církevním. Pracoval pro arcibiskupství, kapitolu i některé představitele vyššího kléru a jeho podíl na proměně řady olomouckých profánních i církevních staveb byl značný. Konec svého života prožil ve Vídni, kam přesídlil a kde i 21. dubna 1892, ve věku 64 let, zemřel. Už roku 1865 navrhl v domě čp. 41 sladovnu. Roku 1868 projektoval stavbu komínu a kotle ve Starém měšťanském pivovaru, roku 1871 zde navrhl další přestavbu. V hospodářském dvoře na Hradisku vyprojektoval sladovnu.

Od budování moderního pivovaru na Bělidlech investor nakonec ustoupil. Moderní pivovar, jako náhrada Starého i Nového pivovaru, které se oba nacházely na území hrazeného města, byl postaven mimo historické jádro na Nové Ulici u zdejšího nádraží. Na Bělidlech zůstala už jen sladovna. Také na její přestavbu byly roku 1883 vypracovány plány. Jejich autorem byl olomoucký stavitel Karel Starý starší, který již předtím, roku 1877, navrhl výstavbu při půlkruhovém bastionu vně hradeb. Polírem stavitele Starého byl tehdejší zednický mistr Karel Wlaka. Další stavební úpravu navrhl Karel Starý v úzkém pravém traktu přiléhajícím ke Svatým schodům. Šlo původně zřejmě o tzv. šalandu, kde odpočívali sladovníci obracející

na humnech slad. Podle plánu i dochovaného stavu pochází jádro tohoto obytného traktu již z období klasicismu, to je z doby výstavby Nového měšťanského pivovaru. Trakt vnikl zástavbou původně volného prostoru, do něhož měly voršilky obrácená okna ze své klauzury. Nepřímo tato slohově mladší zástavba potvrzuje, že při stavbě pivovaru bylo výhodně využito barokního přízemí kláštera. Trakt byl při výstavbě jen jednopatrový, zastropený dřevěnými stropy. Nad patrem je na řezu doložen trámový strop. Starého úprava představovala přístavbu nového schodiště a vznik směrem jen k jihu obráceného nového půdního polopatra, k němuž vedlo v zadní jižní části hloubkové dispozice tohoto traktu nové schodiště. Stavba byla podle tohoto projektu realizována.

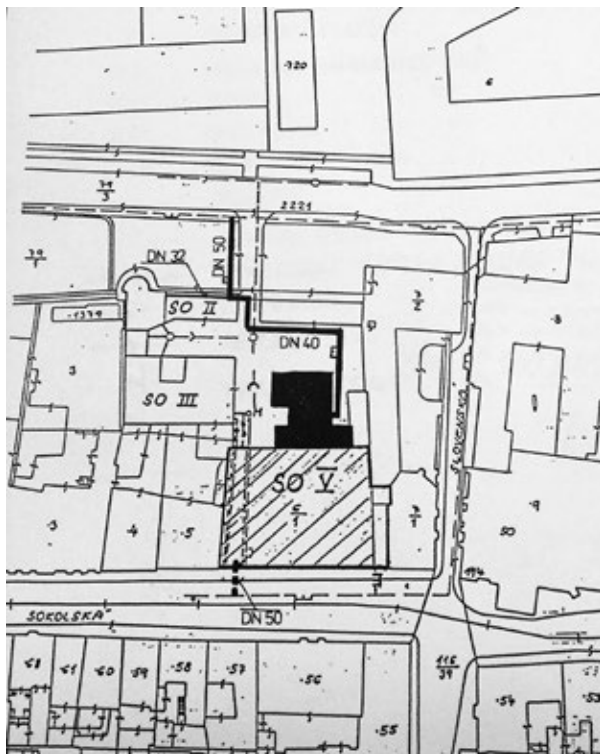
Autor realizovaného návrhu přestavby sladovny Karel Starý starší se narodil v roce 1843. Stavební kancelář měl v roce 1882 v domě čp. 459 v ulici 28. října č. 11, v roce 1896 v České ulici č 8 a v roce 1899 opět v ulici 28. října č. 15. Adresář z roku 1911 ho mezi činnými staviteli již neuvádí. Zemřel v roce 1929. Jeho manželka Marie zemřela 6. září 1917. Projektantem byl i jeho syn Karel Starý mladší (1884–1918), který od roku 1911 působil jako projektant v jeho stavební kanceláři. K raným dílům Karla Starého staršího patřily mimo jiné návrhy novostaveb nájemních domů čp. 14 a čp. 285 z roku 1882. V roce 1887 realizoval dům v ulici Komenského č. 4 a v roce 1890 na Nábřeží Přemyslovců č. 12, 14 a 16. Karel Wlaka starší se narodil v roce 1847 ve Věřňovicích na Karvinsku. V roce 1863 byl v učení u svého strýce Maxe Wlaky. Dne 8. srpna 1872 si podal žádost o koncesi stavitele v Olomouci. Společně s manželkou Rozálií vlastnil od roku 1878 po svém strýci dům čp. 530 na Bělidlech. V Olomouci spolupracoval s Rudolfem Wlakou, s nímž měl v letech 1896–1911 stavební kancelář v přízemí domu čp. 530 na Bělidlech.

Rekonstrukce sladovny podle plánů Karla Starého byla realizována v roce 1887. Investorem byl *Brauberichtigte Bürgerschaft der Stadt Olmütz*. Z této přestavby se dochoval plán podepsaný Karlem Starým. Týž podklad byl použit jako starý stav v roce 1930. Karel Starý navrhl nové

nespalné stropy na sladovnických humnech, náhradou za starší dřevěné. Použil k tomu nosných hranolových pilířů, masivních ocelových nosníků a sledu segmentových kleneb sklenutých do ocelových nosníků. Dal znovu vyzdít průčelní i dvorní zdivo nad úroveň dnešní římsy dosedající na lisenové rámy.

Z dochovaných plánů i analýzy dochovaných konstrukcí vyplývá, že jádro objektu je v přízemí barokní, v rozsahu dnešní haly autosalonu. Výhodné klenební konstrukce, vynesené na hranolových pilířích, byly využity ke stavbě sladovny. Původní klášterní objekt byl patrový a vznikl patrně v první třetině 18. století na místě klášterního provizoria zřízeného v získaných měšťanských domech. Impulsem k přestavbě snad byl požár města roku 1709, který postihl také voršilky. Prostor dnešního průjezdu byl původně nezastavěn, byla zde místo něj ulička s vjezdem do dvora. Při stavbě sladovny koncem 18. století bylo patro kláštera sneseno, ulička s vjezdem do dvora zaklenuta klasicistní klenbou a v obou patrech vybudována sladovnická humna s dřevěnými podlahami a trámovými stropy nesenými dřevěnými pilíři. Tehdy také vznikla okna se stlačenými obloukovými záklenky. V původně nezastavěném prostoru mezi klášteřem voršilek a Svatými schody vznikly šalandy s dřevěnými trámovými stropy. Podle plánu Karla Starého na přestavbu humen je patrné, že sladovnická humna byla původně tři nad sebou. K tomu také příslušel tradiční krov se sedlovou střechou, patrně obdobný jako na plánu budovy před hradbou. Existenci dalšího humna dokládají zbytky opěrných polopilířů v podkroví, které jsou přerušeny uložením nové pozednice krovu z roku 1947.

Sladovna byla součástí Nového měšťanského pivovaru, k němuž náležely ještě další objekty ve dvoře a za hradbou. Po jeho zániku zůstala na Bělidlech už jen sladovna, která byla v 19. století zmodernizována. Byla v provozu prakticky až do konce třicátých let 20. století. Roku 1877 navrhl Karel Starý starší přestavbu sladovnických šaland na byt. Ponechány byly obě přední světnice v přízemí a v patře, s okny obrácenými do ulice. Na ně nově navázala v přízemí kuchyně a v patře komora. Zadní dvorní přístavbou

Plán na vybudování sladovny Franze Kottase z roku 1871.

třípodlažní část traktu tvořilo schodiště s předsíněmi a v posledním patře půdní prostor. Přístavek nacházející se při bývalém kostele Svatých schodů nebyl při této úpravě dotčen. Pozůstatkem rekonstrukce navržené Karlem Starým jsou i dochované historizující dveře a vnitřní výmalba světnice v patře.

Karel Starý starší byl také autorem modernizace obou pater sladovnických humen. Použil moderní soudobé technologie ocelových nosníků a betonových podlah a výrazně zvýšil statickou únosnost i kapacitu objektu. Lze už také předpokládat strojové vybavení, zejména na hvozdu při obracení sladu. Během vývoje docházelo ve sladovně vkládání i snášení dělicích příček, jak to odpovídalo potřebám provozu. Nezbytnou provozní součástí sladovny byla

kotelna, jejíž teplo sloužilo k sušení sladu. V archivních materiálech je kotelna později zmiňována v průřezu. Podstatný zásah do budovy znamenal její postupná adaptace na Start garáže se společným garážovým stáním. Důsledkem tohoto využití byly některé dodnes využívané úpravy, a především nová postupná zástavba dvora s prodejnou náhradních dílů, umyvárnou a autodílnami, a dokonce i s čerpací stanicí. Dvorní zástavba se nepříjemně dotkla i městských hradeb.

V roce 1919, 13. srpna, oznámil Karel Starý opravy fasád domů č. 7, 9 a 11, které tehdy patřily Správě olomoucké právovárečné společnosti. Sousední dům čp. 580, Bělidla č. 9, si Olomoucké právovárečné měšťanstvo koupilo v roce 1836 od Františka Bučka za 7050 zlatých konvenční měny. Od roku 1922 byl majitelem sladovny Arnošt Roman Zdražil, jehož podnikání v ní ale skončilo již po pěti letech. Převodem kupní smlouvy ze dne 28. prosince 1927 se vlastníkem sladovny stal Pozemkový ústav v Olomouci. Ten sladovnu pronajal firmě Wolf a Neumann. Nájemci do objektu zřejmě příliš neinvestovali. Ve sladovně zaměstnávali 25 osob. Roku 1929 jim Stavební úřad nařídil modernizovat nevyhovující dřevěné záchody, což nebylo ještě v roce 1931 podle kontroly provedeno. Stavební úřad to proto nájemcům 6. července 1931 nařídil do 14 dnů provést. Ti opravu dřevěnou přístavbou skutečně v daném termínu realizovali.

V roce 1932, kdy byl majitelem sladovny na Bělidle stále ještě Pozemkový ústav, byl konstatován velmi špatný stav fasády na průčelí i štitové zdi. Podána byla také stížnost na čištění obilí ve dvoře za pomoci „elektrického pohonu“. Z roku 1937 existuje záměr na přestavbu již nefunkční sladovny pro účely tiskárny a grafických závodů. Návrh nebyl realizován, objekt získal 26. února 1938 Stanislav Šnajdr. Sladovnu zamýšlel přestavět na garáže. Roku 1838 obdržel povolení ke zřízení garáží s umyvárnou a autodílnou ve dvoře.

Areál se před novým využitím skládal s hlavní třípatrové budovy sladovny, jednopatrové zděné budovy kanceláří a přízemních stáji. Stanislavu Šnajdrovi, obchodní-

kovi, bylo vydáno povolení k užívání 19 nájemních garáží ve sladovně a dílny a s umývárnou aut ve dvoře v roce 1939. Konkrétně byla přestavba zahájena v srpnu roku 1938, povolena 1. srpna, dokončena 17. ledna 1939. Roku 1941 byl v přízemí sladovny zřízen servis značky Bosch, některé dělicí příčky vybourány, jiné postaveny. Vznikly zde kanceláře, obchodní místnosti, dílna, hala a skladiště. Úpravy navrhl a realizoval Karel Šulc. V roce 1946 mělo dílny v objektu olomoucké městské divadlo. V roce 1947 navrhl stavitel Karel Šulc nové zastřešení, které bylo realizováno. Byla při tom využita část starších trámů. Provedena byla také úprava nájemních garáží v 1. a 2. patře, ohraničených drátěným pletivem. Příjezd k nim byl po nově zřízené betonové rampě. Strop nad prvním patrem měl být zesílen. V části 2. patra měl být vytvořen třípokojevý byt se samostatným schodištěm. V průjezdu měla být kancelář, skladiště, kotelna a sklad paliva. Ve dvoře se počítalo se stavbou tří garáží pro nákladní auta a umývárny. Přemístěna měla být ve dvoře stojící benzinová pumpa. Fasáda byla navržena jednobarevná, okna železná, střecha měla být pokryta lepenkou. Rozpočet byl podán 1. července 1947, stavební povolení vydáno 5. září 1947. Návrh vypracovaný a prováděný stavitel Karlem Šulcem nebyl, zřejmě pod vlivem únorových událostí a následného zestátnění, zcela plně realizován. Od některých částí bylo odstoupeno. Od bytu ve 2. patře bylo upuštěno 17. června 1948. Roku 1948 byla redukována stavba tzv. Start garáží kolaudována. Souhlas s užíváním stavby byl 15. prosince vydán už novému uživateli Dopravnímu podniku města Olomouce. Přeložená benzinová stanice byla kolaudována v roce 1949.

Roku 1958 postavil ve dvoře olomoucký stavební podnik nový autoservis a byla povolena oprava fasádní omítky a záchodů. Roku 1960 je v objektu zmiňována půjčovna motocyklů. Téhož roku byl městem vydán zákaz na rozšíření vjezdu z tehdejší Dominikánské ulice, který měl původní šíři 380 cm. Dopravní podnik tehdy realizoval nepovolenou stavbu garáže uprostřed dvora. V roce 1961 byla opravována hradba a vydán zákaz dalších staveb garáží

ve dvoře. V roce 1967 byla ve dvoře upravována umývárna aut podle návrhu stavitele Josefa Rudolfa. V roce 1966 bylo povoleno užívání rekonstruované kotelny i autoservisu.

V roce 1993 byla u bastionu postavena prodejna náhradních dílů a servis, provedené v lehkých konstrukcích. Byly zbořeny některé dvorní objekty a opravena dvorní fasáda bývalé sladovny. V hlavním objektu byly vybourány některé dělicí příčky. V uliční fasádě byly probourány okenní parapety v přízemí až na úroveň chodníku a opravena dispozice celého přízemí. Povolení k dočasnému užívání autosalonu Fiat bylo vydáno 2. září 1994. Téhož roku byla kolaudována již zmíněná prodejna náhradních dílů a autoservisu při půlkruhového bastionu. Stavbu prováděl Bestol, projekt IDOP. Fasádu navrhl ing. arch. Stanislav Žerava.

V roce 1993 byla také rekonstruována kanalizační přípojka. Odbourán byl dvorní přístavek a nahrazen novým sociálním zařízením. Odbourány byly dvě nájezdové rampy do 2. a 3. patra, v nichž mělo být vyloučeno garážování. K tomu ale nedošlo, protože úpravy v patrech nebyly realizovány. Provedena nebyla ani zamýšlená cukrárna. Opravena byla ale hradba. Myčka automobilů ve dvoře, navržena ing. Pavlem Zapletalem, byla zkolaudována 17. července 1995. V objektu označovaném na situačním plánu SO V bylo obchodní centrum s prodejnou, v SO II prodejna náhradních dílů, v SO III autoservis a v SO IV mycí linka. V roce 1996 vypracoval Alfa projekt nerealizovaný návrh na vytvoření autoopravárenské dílny v prvním patře hlavní budovy.

Leoš Mlčák (*1948), historik umění, absolvent FF UP Olomouc. Působil jako památkář na Památkových ústavech v Ostravě a v Olomouci a jako kustod v Muzeu umění v Olomouci. Zabývá se dějinami barokního malířství, kampanologií a regionálními dějinami umění. Je autorem a spoluautorem řady odborných publikací. Provádí stavebně historické průzkumy památek a podílí se na jejich obnově.

mlcakleos@seznam.cz

Významné osobnosti spojené s městy, městysy a obcemi okresu Prostějov (IX.) Mostkovický rodák „hanácké generál“ František Kravák

Lubomír Novotný

V dnešním devátém dílu našeho seriálu pokračujeme v armádní linii osobností narozených v prostějovském okrese. Po generálech Mézlovi a Husárkovi zakončíme vojenský segment významných rodáků osobností divizního generála in memoriam Františka Kraváka. Ten se narodil 10. září 1889 v Mostkovicích, v soudním okrese plumlovském a okresním hejtmanství prostějovském. Střední školu studoval na reálce s českým vyučovacím jazykem v Prostějově. Reálka založená v roce 1871 (studoval na ní i Ondřej Mězl) náležela po svém zestátnění v roce 1880 až do otevření klasického c. k. gymnázia (dnes Jiřího Wolkera) k významným českojazyčným středomoravským maturitním ústavům. Po složení zkoušky dospělosti v roce 1909 nastoupil v říjnu téhož roku jako jednoroční dobrovolník vojenskou službu u pěšího pluku číslo 55. Poté nastoupil jako účetní u firmy Baťa a zdálo se, že jej čeká běžná, všední, trochu šedivá pouť životem.

Po vypuknutí světové války bojoval na ruské frontě, ovšem nepříliš dlouho na rakousko-uherské straně. Jak uvádí známý vojenský historik Eduard Stehlik: *„Zde již 28. 12. 1914 přeběhl u Tarnova k Rusům. Až do 28. 2. 1916 byl držen v zajateckém táboře v Kazalinsku a později v Taškentu, kde se stal jedním z představitelů zajatecké samosprávy. Zde se také dobrovolně přihlásil do čs. legií. Následně odjel do Kyjeva, kde 23. 6. 1916 nastoupil činnou službu u 1. čs. střeleckého pluku a absolvoval tamní důstojnickou školu. ... [poté] byl v hodnosti ppor. zařazen 11. 10. 1917 jako velitel čety k 6. čs. střeleckému pluku, s nímž se zúčastnil všech významných bojů počínaje střetnutím u Bachmače, přes vystoupení v Čeljabinsku, krvavé srážky s bolševiky u Omska, Tatarské, Kunguru, Jekatěrinburgu a Irkutska, až po následné střežení sibiřské magistrály... V hodnosti majora ruských legií se 18. 6. 1920 vrátil do osvobozené vlasti.“*

Generál František Kravák.
Zdroj: www.Wikipedia.org.

Stejně jako jeho spolurodáci z prostějovského okresu Karel Husárek či Ondřej Mězl zůstal již věrný armádě. Vynikal jako přednášející, proto od roku 1926 učil na Vojenské akademii v Hranicích. Po štacích zástupce či velitele pluku v Olomouci, Kroměříži, velitele brigády v Chomutově či důstojníka přiděleného k ministerstvu národní obrany v Praze byl k 1. lednu 1938 povýšen do hodnosti brigádního generála. V době očekávané války s hitlerovským Německem (i s nevyzpytatelným Maďarskem) velel 20. divizi usídlené v Mutěnicích na jižní Moravě. Tedy v místě, kde se očekával stěžejní nápor říšskoněmeckých sil (Hitler ale prosazoval hlavní útok ve směru na Plzeň a na Prahu), tak aby došlo k oddělení Čech od Moravy spojeným, souběžným úderem vedeným zároveň z Ostmarky a z pruského Slezska a Kladska. Po Mnichovu se brigádní generál Kravák vrátil do Prahy na ministerstvo národní obrany. Po březnové okupaci zbytku českých zemí se přes plukovníka generálního štábu Čenka Kudláčka napojil na Obranu národa. Jak uvádí Stehlik: *„Díky svému služebnímu zařazení na MNO v likvidaci se spolupodílel na organizaci odchodu bývalých důstojníků do zahraničí a jejich umísťování ve státní správě s přihlédnutím k potřebám odboje. Kromě toho začal ve středních a severozápadních Čechách budovat rozsáhlé Oblastní velitelství Obrany národa...“* V roce 1940 započalo zatýkání v Kravákem organizované vojenské části odboje. Kravák musel odejít do ilegality a skrýval se u známých v Beskydech, což skýtalo jedinou možnost jak opustit protektorát. Odtud se mohl dostat přes Slovensko

a Maďarsko do tehdy ještě neokupovaných zemí, do Jugoslávie a Francie. Naneštěstí byl při pokusu o přechod hranic zadržen u Strážnice a po zjištění totožnosti předán na kladenskou gestapo, jemuž velel SS-Hauptsturmführer Harald Wiesmann, jenž se později podílel na organizaci vyhlazení a vypálení Lidic. Poté následovala pro Kraváka strašlivá kalvárie – opakované výslechy spojené s brutálním mučením. Přesto nikoho nevyzradil. Z Kladna byl eskortován na Pankrác, do Malé pevnosti v Terezíně, dále umístěn: „[...] v káznici Gollnow u Štětína. Odtud byl v lednu 1943 společně se svými spolupracovníky převezen do berlínské věznic Alt Moabit. Při soudním přelíčení konaném s gen. Kravákem a příslušníky jeho štábu 18. 1. 1943 před senátem berlínského Volkserichtu bylo ze šesti obžalovaných pět od-

Ca. 15. ...

Nationale zkušencovo	Průběh	Předměty				
		Křesťanství	Jazyk český	Jazyk slovenský	Jazyk německý	Zeměpis a dějiny
<i>Ranil</i> <i>František</i> <i>vojenský čas 1934-1937</i> <i>berlínské vězení</i> <i>1943-1945</i> <i>Moskva</i> <i>odstavení, jím byl</i> <i>pořád stávkou v roce 1941/2</i> <i>ještě dříve psal</i> <i>o sv. Jozefu</i> <i>1941/2</i> <i>1943/4</i> <i>1944/5</i> <i>1945/6</i> <i>1946/7</i> <i>1947/8</i> <i>1948/9</i> <i>1949/50</i> <i>1950/1</i> <i>1951/2</i> <i>1952/3</i> <i>1953/4</i> <i>1954/5</i> <i>1955/6</i> <i>1956/7</i> <i>1957/8</i> <i>1958/9</i> <i>1959/60</i> <i>1960/1</i> <i>1961/2</i> <i>1962/3</i> <i>1963/4</i> <i>1964/5</i> <i>1965/6</i> <i>1966/7</i> <i>1967/8</i> <i>1968/9</i> <i>1969/70</i> <i>1970/1</i> <i>1971/2</i> <i>1972/3</i> <i>1973/4</i> <i>1974/5</i> <i>1975/6</i> <i>1976/7</i> <i>1977/8</i> <i>1978/9</i> <i>1979/80</i> <i>1980/1</i> <i>1981/2</i> <i>1982/3</i> <i>1983/4</i> <i>1984/5</i> <i>1985/6</i> <i>1986/7</i> <i>1987/8</i> <i>1988/9</i> <i>1989/90</i> <i>1990/1</i> <i>1991/2</i> <i>1992/3</i> <i>1993/4</i> <i>1994/5</i> <i>1995/6</i> <i>1996/7</i> <i>1997/8</i> <i>1998/9</i> <i>1999/00</i> <i>2000/1</i> <i>2001/2</i> <i>2002/3</i> <i>2003/4</i> <i>2004/5</i> <i>2005/6</i> <i>2006/7</i> <i>2007/8</i> <i>2008/9</i> <i>2009/10</i> <i>2010/11</i> <i>2011/12</i> <i>2012/13</i> <i>2013/14</i> <i>2014/15</i> <i>2015/16</i> <i>2016/17</i> <i>2017/18</i> <i>2018/19</i> <i>2019/20</i> <i>2020/21</i> <i>2021/22</i> <i>2022/23</i> <i>2023/24</i> <i>2024/25</i> <i>2025/26</i> <i>2026/27</i> <i>2027/28</i> <i>2028/29</i> <i>2029/30</i> <i>2030/31</i> <i>2031/32</i> <i>2032/33</i> <i>2033/34</i> <i>2034/35</i> <i>2035/36</i> <i>2036/37</i> <i>2037/38</i> <i>2038/39</i> <i>2039/40</i> <i>2040/41</i> <i>2041/42</i> <i>2042/43</i> <i>2043/44</i> <i>2044/45</i> <i>2045/46</i> <i>2046/47</i> <i>2047/48</i> <i>2048/49</i> <i>2049/50</i> <i>2050/51</i> <i>2051/52</i> <i>2052/53</i> <i>2053/54</i> <i>2054/55</i> <i>2055/56</i> <i>2056/57</i> <i>2057/58</i> <i>2058/59</i> <i>2059/60</i> <i>2060/61</i> <i>2061/62</i> <i>2062/63</i> <i>2063/64</i> <i>2064/65</i> <i>2065/66</i> <i>2066/67</i> <i>2067/68</i> <i>2068/69</i> <i>2069/70</i> <i>2070/71</i> <i>2071/72</i> <i>2072/73</i> <i>2073/74</i> <i>2074/75</i> <i>2075/76</i> <i>2076/77</i> <i>2077/78</i> <i>2078/79</i> <i>2079/80</i> <i>2080/81</i> <i>2081/82</i> <i>2082/83</i> <i>2083/84</i> <i>2084/85</i> <i>2085/86</i> <i>2086/87</i> <i>2087/88</i> <i>2088/89</i> <i>2089/90</i> <i>2090/91</i> <i>2091/92</i> <i>2092/93</i> <i>2093/94</i> <i>2094/95</i> <i>2095/96</i> <i>2096/97</i> <i>2097/98</i> <i>2098/99</i> <i>2099/00</i> <i>2100/01</i> <i>2101/02</i> <i>2102/03</i> <i>2103/04</i> <i>2104/05</i> <i>2105/06</i> <i>2106/07</i> <i>2107/08</i> <i>2108/09</i> <i>2109/10</i> <i>2110/11</i> <i>2111/12</i> <i>2112/13</i> <i>2113/14</i> <i>2114/15</i> <i>2115/16</i> <i>2116/17</i> <i>2117/18</i> <i>2118/19</i> <i>2119/20</i> <i>2120/21</i> <i>2121/22</i> <i>2122/23</i> <i>2123/24</i> <i>2124/25</i> <i>2125/26</i> <i>2126/27</i> <i>2127/28</i> <i>2128/29</i> <i>2129/30</i> <i>2130/31</i> <i>2131/32</i> <i>2132/33</i> <i>2133/34</i> <i>2134/35</i> <i>2135/36</i> <i>2136/37</i> <i>2137/38</i> <i>2138/39</i> <i>2139/40</i> <i>2140/41</i> <i>2141/42</i> <i>2142/43</i> <i>2143/44</i> <i>2144/45</i> <i>2145/46</i> <i>2146/47</i> <i>2147/48</i> <i>2148/49</i> <i>2149/50</i> <i>2150/51</i> <i>2151/52</i> <i>2152/53</i> <i>2153/54</i> <i>2154/55</i> <i>2155/56</i> <i>2156/57</i> <i>2157/58</i> <i>2158/59</i> <i>2159/60</i> <i>2160/61</i> <i>2161/62</i> <i>2162/63</i> <i>2163/64</i> <i>2164/65</i> <i>2165/66</i> <i>2166/67</i> <i>2167/68</i> <i>2168/69</i> <i>2169/70</i> <i>2170/71</i> <i>2171/72</i> <i>2172/73</i> <i>2173/74</i> <i>2174/75</i> <i>2175/76</i> <i>2176/77</i> <i>2177/78</i> <i>2178/79</i> <i>2179/80</i> <i>2180/81</i> <i>2181/82</i> <i>2182/83</i> <i>2183/84</i> <i>2184/85</i> <i>2185/86</i> <i>2186/87</i> <i>2187/88</i> <i>2188/89</i> <i>2189/90</i> <i>2190/91</i> <i>2191/92</i> <i>2192/93</i> <i>2193/94</i> <i>2194/95</i> <i>2195/96</i> <i>2196/97</i> <i>2197/98</i> <i>2198/99</i> <i>2199/00</i> <i>2200/01</i> <i>2201/02</i> <i>2202/03</i> <i>2203/04</i> <i>2204/05</i> <i>2205/06</i> <i>2206/07</i> <i>2207/08</i> <i>2208/09</i> <i>2209/10</i> <i>2210/11</i> <i>2211/12</i> <i>2212/13</i> <i>2213/14</i> <i>2214/15</i> <i>2215/16</i> <i>2216/17</i> <i>2217/18</i> <i>2218/19</i> <i>2219/20</i> <i>2220/21</i> <i>2221/22</i> <i>2222/23</i> <i>2223/24</i> <i>2224/25</i> <i>2225/26</i> <i>2226/27</i> <i>2227/28</i> <i>2228/29</i> <i>2229/30</i> <i>2230/31</i> <i>2231/32</i> <i>2232/33</i> <i>2233/34</i> <i>2234/35</i> <i>2235/36</i> <i>2236/37</i> <i>2237/38</i> <i>2238/39</i> <i>2239/40</i> <i>2240/41</i> <i>2241/42</i> <i>2242/43</i> <i>2243/44</i> <i>2244/45</i> <i>2245/46</i> <i>2246/47</i> <i>2247/48</i> <i>2248/49</i> <i>2249/50</i> <i>2250/51</i> <i>2251/52</i> <i>2252/53</i> <i>2253/54</i> <i>2254/55</i> <i>2255/56</i> <i>2256/57</i> <i>2257/58</i> <i>2258/59</i> <i>2259/60</i> <i>2260/61</i> <i>2261/62</i> <i>2262/63</i> <i>2263/64</i> <i>2264/65</i> <i>2265/66</i> <i>2266/67</i> <i>2267/68</i> <i>2268/69</i> <i>2269/70</i> <i>2270/71</i> <i>2271/72</i> <i>2272/73</i> <i>2273/74</i> <i>2274/75</i> <i>2275/76</i> <i>2276/77</i> <i>2277/78</i> <i>2278/79</i> <i>2279/80</i> <i>2280/81</i> <i>2281/82</i> <i>2282/83</i> <i>2283/84</i> <i>2284/85</i> <i>2285/86</i> <i>2286/87</i> <i>2287/88</i> <i>2288/89</i> <i>2289/90</i> <i>2290/91</i> <i>2291/92</i> <i>2292/93</i> <i>2293/94</i> <i>2294/95</i> <i>2295/96</i> <i>2296/97</i> <i>2297/98</i> <i>2298/99</i> <i>2299/00</i> <i>2300/01</i> <i>2301/02</i> <i>2302/03</i> <i>2303/04</i> <i>2304/05</i> <i>2305/06</i> <i>2306/07</i> <i>2307/08</i> <i>2308/09</i> <i>2309/10</i> <i>2310/11</i> <i>2311/12</i> <i>2312/13</i> <i>2313/14</i> <i>2314/15</i> <i>2315/16</i> <i>2316/17</i> <i>2317/18</i> <i>2318/19</i> <i>2319/20</i> <i>2320/21</i> <i>2321/22</i> <i>2322/23</i> <i>2323/24</i> <i>2324/25</i> <i>2325/26</i> <i>2326/27</i> <i>2327/28</i> <i>2328/29</i> <i>2329/30</i> <i>2330/31</i> <i>2331/32</i> <i>2332/33</i> <i>2333/34</i> <i>2334/35</i> <i>2335/36</i> <i>2336/37</i> <i>2337/38</i> <i>2338/39</i> <i>2339/40</i> <i>2340/41</i> <i>2341/42</i> <i>2342/43</i> <i>2343/44</i> <i>2344/45</i> <i>2345/46</i> <i>2346/47</i> <i>2347/48</i> <i>2348/49</i> <i>2349/50</i> <i>2350/51</i> <i>2351/52</i> <i>2352/53</i> <i>2353/54</i> <i>2354/55</i> <i>2355/56</i> <i>2356/57</i> <i>2357/58</i> <i>2358/59</i> <i>2359/60</i> <i>2360/61</i> <i>2361/62</i> <i>2362/63</i> <i>2363/64</i> <i>2364/65</i> <i>2365/66</i> <i>2366/67</i> <i>2367/68</i> <i>2368/69</i> <i>2369/70</i> <i>2370/71</i> <i>2371/72</i> <i>2372/73</i> <i>2373/74</i> <i>2374/75</i> <i>2375/76</i> <i>2376/77</i> <i>2377/78</i> <i>2378/79</i> <i>2379/80</i> <i>2380/81</i> <i>2381/82</i> <i>2382/83</i> <i>2383/84</i> <i>2384/85</i> <i>2385/86</i> <i>2386/87</i> <i>2387/88</i> <i>2388/89</i> <i>2389/90</i> <i>2390/91</i> <i>2391/92</i> <i>2392/93</i> <i>2393/94</i> <i>2394/95</i> <i>2395/96</i> <i>2396/97</i> <i>2397/98</i> <i>2398/99</i> <i>2399/00</i> <i>2400/01</i> <i>2401/02</i> <i>2402/03</i> <i>2403/04</i> <i>2404/05</i> <i>2405/06</i> <i>2406/07</i> <i>2407/08</i> <i>2408/09</i> <i>2409/10</i> <i>2410/11</i> <i>2411/12</i> <i>2412/13</i> <i>2413/14</i> <i>2414/15</i> <i>2415/16</i> <i>2416/17</i> <i>2417/18</i> <i>2418/19</i> <i>2419/20</i> <i>2420/21</i> <i>2421/22</i> <i>2422/23</i> <i>2423/24</i> <i>2424/25</i> <i>2425/26</i> <i>2426/27</i> <i>2427/28</i> <i>2428/29</i> <i>2429/30</i> <i>2430/31</i> <i>2431/32</i> <i>2432/33</i> <i>2433/34</i> <i>2434/35</i> <i>2435/36</i> <i>2436/37</i> <i>2437/38</i> <i>2438/39</i> <i>2439/40</i> <i>2440/41</i> <i>2441/42</i> <i>2442/43</i> <i>2443/44</i> <i>2444/45</i> <i>2445/46</i> <i>2446/47</i> <i>2447/48</i> <i>2448/49</i> <i>2449/50</i> <i>2450/51</i> <i>2451/52</i> <i>2452/53</i> <i>2453/54</i> <i>2454/55</i> <i>2455/56</i> <i>2456/57</i> <i>2457/58</i> <i>2458/59</i> <i>2459/60</i> <i>2460/61</i> <i>2461/62</i> <i>2462/63</i> <i>2463/64</i> <i>2464/65</i> <i>2465/66</i> <i>2466/67</i> <i>2467/68</i> <i>2468/69</i> <i>2469/70</i> <i>2470/71</i> <i>2471/72</i> <i>2472/73</i> <i>2473/74</i> <i>2474/75</i> <i>2475/76</i> <i>2476/77</i> <i>2477/78</i> <i>2478/79</i> <i>2479/80</i> <i>2480/81</i> <i>2481/82</i> <i>2482/83</i> <i>2483/84</i> <i>2484/85</i> <i>2485/86</i> <i>2486/87</i> <i>2487/88</i> <i>2488/89</i> <i>2489/90</i> <i>2490/91</i> <i>2491/92</i> <i>2492/93</i> <i>2493/94</i> <i>2494/95</i> <i>2495/96</i> <i>2496/97</i> <i>2497/98</i> <i>2498/99</i> <i>2499/00</i> <i>2500/01</i> <i>2501/02</i> <i>2502/03</i> <i>2503/04</i> <i>2504/05</i> <i>2505/06</i> <i>2506/07</i> <i>2507/08</i> <i>2508/09</i> <i>2509/10</i> <i>2510/11</i> <i>2511/12</i> <i>2512/13</i> <i>2513/14</i> <i>2514/15</i> <i>2515/16</i> <i>2516/17</i> <i>2517/18</i> <i>2518/19</i> <i>2519/20</i> <i>2520/21</i> <i>2521/22</i> <i>2522/23</i> <i>2523/24</i> <i>2524/25</i> <i>2525/26</i> <i>2526/27</i> <i>2527/28</i> <i>2528/29</i> <i>2529/30</i> <i>2530/31</i> <i>2531/32</i> <i>2532/33</i> <i>2533/34</i> <i>2534/35</i> <i>2535/36</i> <i>2536/37</i> <i>2537/38</i> <i>2538/39</i> <i>2539/40</i> <i>2540/41</i> <i>2541/42</i> <i>2542/43</i> <i>2543/44</i> <i>2544/45</i> <i>2545/46</i> <i>2546/47</i> <i>2547/48</i> <i>2548/49</i> <i>2549/50</i> <i>2550/51</i> <i>2551/52</i> <i>2552/53</i> <i>2553/54</i> <i>2554/55</i> <i>2555/56</i> <i>2556/57</i> <i>2557/58</i> <i>2558/59</i> <i>2559/60</i> <i>2560/61</i> <i>2561/62</i> <i>2562/63</i> <i>2563/64</i> <i>2564/65</i> <i>2565/66</i> <i>2566/67</i> <i>2567/68</i> <i>2568/69</i> <i>2569/70</i> <i>2570/71</i> <i>2571/72</i> <i>2572/73</i> <i>2573/74</i> <i>2574/75</i> <i>2575/76</i> <i>2576/77</i> <i>2577/78</i> <i>2578/79</i> <i>2579/80</i> <i>2580/81</i> <i>2581/82</i> <i>2582/83</i> <i>2583/84</i> <i>2584/85</i> <i>2585/86</i> <i>2586/87</i> <i>2587/88</i> <i>2588/89</i> <i>2589/90</i> <i>2590/91</i> <i>2591/92</i> <i>2592/93</i> <i>2593/94</i> <i>2594/95</i> <i>2595/96</i> <i>2596/97</i> <i>2597/98</i> <i>2598/99</i> <i>2599/00</i> <i>2600/01</i> <i>2601/02</i> <i>2602/03</i> <i>2603/04</i> <i>2604/05</i> <i>2605/06</i> <i>2606/07</i> <i>2607/08</i> <i>2608/09</i> <i>2609/10</i> <i>2610/11</i> <i>2611/12</i> <i>2612/13</i> <i>2613/14</i> <i>2614/15</i> <i>2615/16</i> <i>2616/17</i> <i>2617/18</i> <i>2618/19</i> <i>2619/20</i> <i>2620/21</i> <i>2621/22</i> <i>2622/23</i> <i>2623/24</i> <i>2624/25</i> <i>2625/26</i> <i>2626/27</i> <i>2627/28</i> <i>2628/29</i> <i>2629/30</i> <i>2630/31</i> <i>2631/32</i> <i>2632/33</i> <i>2633/34</i> <i>2634/35</i> <i>2635/36</i> <i>2636/37</i> <i>2637/38</i> <i>2638/39</i> <i>2639/40</i> <i>2640/41</i> <i>2641/42</i> <i>2642/43</i> <i>2643/44</i> <i>2644/45</i> <i>2645/46</i> <i>2646/47</i> <i>2647/48</i> <i>2648/49</i> <i>2649/50</i> <i>2650/51</i> <i>2651/52</i> <i>2652/53</i> <i>2653/54</i> <i>2654/55</i> <i>2655/56</i> <i>2656/57</i> <i>2657/58</i> <i>2658/59</i> <i>2659/60</i> <i>2660/61</i> <i>2661/62</i> <i>2662/63</i> <i>2663/64</i> <i>2664/65</i> <i>2665/66</i> <i>2666/67</i> <i>2667/68</i> <i>2668/69</i> <i>2669/70</i> <i>2670/71</i> <i>2671/72</i> <i>2672/73</i> <i>2673/74</i> <i>2674/75</i> <i>2675/76</i> <i>2676/77</i> <i>2677/78</i> <i>2678/79</i> <i>2679/80</i> <i>2680/81</i> <i>2681/82</i> <i>2682/83</i> <i>2683/84</i> <i>2684/85</i> <i>2685/86</i> <i>2686/87</i> <i>2687/88</i> <i>2688/89</i> <i>2689/90</i> <i>2690/91</i> <i>2691/92</i> <i>2692/93</i> <i>2693/94</i> <i>2694/95</i> <i>2695/96</i> <i>2696/97</i> <i>2697/98</i> <i>2698/99</i> <i>2699/00</i> <i>2700/01</i> <i>2701/02</i> <i>2702/03</i> <i>2703/04</i> <i>2704/05</i> <i>2705/06</i> <i>2706/07</i> <i>2707/08</i> <i>2708/09</i> <i>2709/10</i> <i>2710/11</i> <i>2711/12</i> <i>2712/13</i> <i>2713/14</i> <i>2714/15</i> <i>2715/16</i> <i>2716/17</i> <i>2717/18</i> <i>2718/19</i> <i>2719/20</i> <i>2720/21</i> <i>2721/22</i> <i>2722/23</i> <i>2723/24</i> <i>2724/25</i> <i>2725/26</i> <i>2726/27</i> <i>2727/2</i>						

Poselství kašny Tritonů

Jindřich Garčic

V roce 1669 se narodil Wenzel Render (31. 8. 1669 pokřtěn – 3. 8. 1733), v roce 1709 postihl město Olomouc ničivý požár a v témže roce vznikla olomoucká kašna Tritonů. Článek je malou připomínkou těchto událostí, které se odehrály před třístapadesáti a třístadeseti léty.

Wenzel Render (uvádím zde německou variantu jeho křestního jména, protože sám jméno používal v této podobě) působil jako kamenický mistr (vytvářel kamenické prvky na mnoha sochařských i architektonických dílech, pro zhotovení jejich sochařských částí dokázal vždy vybrat schopné umělce), architekt (je autorem architektonické koncepce řady rozsáhlých sochařských děl) a řečeno dnešní terminologií i jako manažer (v roce 1705 získal titul císařského privilegovaného architekta, který jej opravňoval k podnikatelské činnosti nespázané cechovními předpisy). Za svůj téměř čtyřiašedesátiletý život výrazně obohatil tvář barokní Olomouce, a vlastně i Olomouce dnešní. Mezi jeho díla patří např. portál kostela Panny Marie Sněžné v Olomouci (1714), oltář sv. Pavlína v olomouckém kostele sv. Mořice (1716) či mariánský sloup na olomouckém Dolním náměstí (1715–1723), ale nejnámějším z nich je Čestný sloup Nejsvětější Trojice (1716–1754), dnes památka UNESCO. Tento sloup W. Render navrhl, řídil zde až do konce svého života probíhající práce, výrazně se podílel na jejich finančním zajištění a veškerý svůj majetek odkázal na dokončení sloupu.

Kašna Tritonů je v pořadí druhá kašna realizovaná podle návrhu W. Rendera. Předcházela jí dnešní Jupiterova kašna na Dolním náměstí (1707, tehdy se sochou sv. Floriána) a následovaly kašny Caesarova (1725) a Merkurova (1727). Tritonova kašna patří do skupiny kašen a fontán s dvěma nádržemi, které jsou umístěny nad sebou a mají podélný oválný tvar. Mezi dochovanými olomouckými barokními kašnami tak představuje ojedinělý kompozič-

ní typ. Kašna tritonů nebyla v době svého vzniku i určitou dobu po něm označována tímto jménem. V popisu města Olomouce, který vytvořil Florian Joseph Lautzky (1705–1775) v roce 1746, tedy 37 let po vzniku kašny, není uváděno její jméno a v popisu kašny není žádná z jejích soch označena jako Triton. Žádná z nich skutečně nemá podobu typického znázornění Tritonů (dětí boha Tritona a různých mořských bohů), to je mužské postavy s lidskou podobou horní části těla a dolní polovinou těla ve formě rybího ocasu. Všechny sochy kašny patří k jiným námětovým okruhům. Její dnešní název se stal běžným až v 19. a následujících stoletích. Barokní divák nevnímal kašnu pouze jako užitkový a estetický výtvar. Pociťoval ji i jako formu obrazového sdělení, které není založeno na slovech, ale na vizuální podobě jednotlivých prvků, jejich vzájemném uspořádání a ustálené symbolice působící současně na vědomí i podvědomí.

Veškerá sochařská výzdoba kašny je umístěna uprostřed spodní nádrže na útvaru vystupujícím nad vodní hladinu a členěném do dvou výškových rovin. Spodní má podobu sochařsky provedeného skalního podloží se čtyřmi sochami podpírajícími horní oválnou nádrž. Tato nádrž ve tvaru poloviny mušle obrácené dutou stranou vzhůru společně se sochařskou výzdobou (tři sochy stojící na vyvýšené skalní ploše) vytváří druhou výškovou rovinu. Centrální umístění sochařské výzdoby uvnitř hlavní nádrže je jeden z tradičních postupů při výstavbě kašen a fontán. Je ale nutné současně upozornit, že užitý motiv „ostrova uprostřed vod“ má charakter, jak uvádí jeden z nejvýznamnějších moderních religionistů Mircea Eliade (1907–1986), prastarého obrazového symbolu konce chaosu a nastolení řádu. U soch v dolní části kašny (dvě postavy klečících mužů, dvě figury delfínů) je zřetelná návaznost na antické umění. Postavy klečících mužů na olomoucké kašně před-

stavují jednu z forem typu atlanta (mužská postava pod-
pírající různá břemena). Postavy atlantů mají svůj původ
v bájně postavě Titána Atlanta (1. pád Atlás), který musel
k vůli své účasti v nezdařené vzpouře proti nejvyššímu
řeckému bohu Diovi držet za trest nebeskou klenbu. Jako
antický pravzor klečících atlantů na olomoucké kašně lze
označit sochu Farnského Atlanta (Atlas Farnesse), kopii
vzniklou ve 2. století podle staršího helénistického origi-
nálu, umístěnou dnes v Národním archeologickém muzeu
v Neapoli. I užitý motiv delfína v poloze hlavou dolů lze
opět doložit u řady antických sochařských děl, za příklad
může sloužit třeba sousoší Eros s delfínem (Eros e Delfi-
no) vzniklé ve 2. století podle staršího řeckého díla. Tato
kopie se dnes nachází v Národním archeologickém muzeu
v Neapoli. V antických bájích je delfín chápán jako zvíře
přátelské člověku. V období baroka byly sochařské výtvo-
ry atlantů i delfínů hojně využívány při výstavbě kašen a fon-
tán, a to často i jako nosný prvek. Tuto architektonickou
funkci plní také na olomoucké kašně.

Součástí vrcholového sousoší v prostoru horní nádr-
že je stojící neoděná chlapecká postava. Daný typ vypo-
dobnění je označován termínem putto (množné číslo
putti). Jeho pravzorie třeba hledat v antickém umění, a to
ve znázornění antických bohů v podobě nahého okřídle-
ného či neokřídlelého chlapce, především boha lásky Amo-
ra či Cupida (v řecké mytologii Eros) nebo v alegorickém
zpodobnění neoblečených dětských postav. Během stře-
dověku byla tato forma vyobrazení dítěte v evropském
umění méně častá a ve větší míře se objevuje znovu až
od počátku 15. století, a to nejprve v dílech renesančních
sochařů Jacopa della Quercia (1364/74–1438) a Dona-
tella (asi 1386–1466). Barokní putto měl různé podoby
a nebyl propojen s jedním univerzálním významem.
Chlapecká postava na olomoucké kašně patří k typu sto-
jícího putta bez křídel, který je doprovázen dalšími tvory.
Nemá ani podobu amoretta (malého amora) ani malého
anděla, významově se tedy nevztahuje k oblastem lásky
a erotiky či náboženství. Představuje podobu radujícího
se, oslavujícího putta.

Socha chlapce na olomoucké kašně drží v každé ruce
řetěz s upoutaným drakem. Podoba těchto draků má svůj
původ ve středověku. Jedná se o evropskou formu jedno-
hlavého draka se dvěma křídly, čtyřmi končetinami a ješ-
těrovitým tělem, jak lze vidět např. na sousoší svatého Jiří
bojujícího s drakem, díla bratří Martina a Jiřího z Kluže
(Martinum et Georgium de Clussenberch nebo Kolozsvá-
ri Márton és György) z roku 1373, jehož originál je ulo-
žen ve Starém královském paláci v Praze. Postava draka je
v křesťanské kulturní tradici chápána jako obrazové vyjá-
dření negativní síly Satana, pohanství, zmaru či různých
forem zla. Ve výtvarném umění jsou potom od dob stře-
dověku zpracovávány náměty přemáhání či pokoření této síly.
Jedná se zvláště o výjevy boje archanděla Michaela nebo
sv. Jiří s drakem nebo draka přemoženého, to je spoutaného
řetězy, vedeného na pásku nebo ležícího u nohou případně
pod nohama různých světců, světic i jiných postav.

O čem může kašna vnímána jako určitý druh obrazové-
ho sdělení vypovídat? V nejobecnější rovině o překonání

Sochařská výzdoba kašny Tritonů. Foto: Jindřich Garčic.

Detail sochařské výzdoby kašny. Foto: Jindřich Garčic.

ničivých sil, ukončení chaosu a nastolení řádu. V daném historickém rámci o probíhajícím procesu „vzkříšení“ měst ničeného a zpusťového okupací švédské armády (1642–1650) v průběhu třicetileté války, města, které mělo podle některých úvah současníků dokonce zaniknout, ale v době vzniku kašny procházelo již svou duchovní i materiální obnovou. Nelze ani vyloučit, že vzhledem k události, ke které došlo v roce výstavby kašny, bylo její sdělení, alespoň po určitou dobu, chápáno ještě dalším způsobem. Totiž přibližně pět měsíců po uzavření smlouvy o zhotovení kašny mezi W. Renderem a městskou radou vypukl v ranních hodinách dne 21. června roku 1709 v Olomouci požár. Postihl tehdejší Českou ulici (dnes ulice 8. května), ulice Pekařskou, Ostružnickou a Ztracenou a dále Horní a Dolní náměstí. Podle dobových zpráv zničil 349 domů, kostel a faru sv. Mořice, klášter a kostel dominikánů (kostel sv. Michala) a klášter a kostel sv. Kateřiny. Dnes nevíme,

zda tato událost následně ovlivnila koncepci kašny. Její původní umístění na křižovatce několika ulic (dnešních ulic Denisovy, Ztracené a Ostružnické) bylo s velkou pravděpodobností dáno urbanistickými hledisky. Ale vzhledem k tomu, že se jednalo shodou okolností o místa nejvíce postižená požárem i k tomu, že bájní draci patří ke tvorům, kteří mohou chrlit i oheň, je zcela možné, že draci upoutání na řetězech byli olomouckými měšťany vnímáni jako symbol spoutaného ničivého živlu a kašna jako symbol následné výstavby města po požáru.

Dnešní běžný divák bude pohlížet na kašnu především jako na uměleckou památku a bude jej nejvíce oslovovat její estetická stránka. Ocení kvalitu sochařské výzdoby, která předčí sochy starších olomouckých barokních kašen, pyramidální kompozici kašny i způsob využití vodního živlu. Sochařské prvky a vodní živel jsou v rámci výstavby kašny záměrně navzájem provázány. Sochy plní současně i funkci chrličů. Voda, která z nich vytéká společně s pramenky vody přepadající přes okraje horní nádrže, vytváří estetické efekty nejen při svém pádu dolů, ale způsobuje i pohyb ve vodní hladině spodní nádrže a nabízí tak vedle zrakových i sluchové podněty. Poučenější divák patrně přihlédně i k dobovým souvislostem. Jenž symboliku obsaženou v jednotlivých prvcích není schopný vnímat v takové míře jako člověk z počátku 18. století. Události, se kterými mohla užitá symbolika souviset, jsou již pro něj značně vzdálenou minulostí nespojenou s hlubším osobním prožitkem. Ale i přes možné výhrady přispěje uvedený zorný úhel k hlubšímu porozumění tomuto dílu.

Jindřich Garčic (*1950) vystudoval obory teorie a dějiny výtvarného umění a pedagogiku dospělých na FF UP v Olomouci. V popředí jeho odborného zájmu je především problematika kulturních tradic, kulturní změny a v poslední době se věnuje také historii kašen. Je autorem či spoluautorem několika publikací.

Jin.Gar@seznam.cz

Afghánistán, Mnichov, Hasan a Olomouc

Michal Urban

V dubnu se v Olomouci konal již po páté multizánrový festival německojazyčné kultury prozaicky nazvaný *Olmützer Kulturtage*. Ten si klade za cíl nejen přiblížit českému publiku kulturu našich německojazyčných sousedů nebo třeba rozkrývat společnou historii, ale také se zabývá i společenskými tématy ryze současnými. A právě do poslední zmíněné kategorie bychom mohli zařadit autorské čtení Hasana Ali Djana, který přijel představit svoji autobiografickou knihu *Afghánistan, Mnichov, já*.

Ali Djan se dostal do Německa jako utečenec v náhradním kole kamionu již v roce 2004, kdy mu bylo 16. Tedy dlouho před tím, než tzv. „uprchlická krize“ začala plnit titulní stránky novin. Ve své knize pak popisuje celou svoji strastiplnou anabázi, včetně nelehkého života v rodné vesnici Almitu. Po smrti svého otce musel jako jedenáctiletý převzít zodpovědnost za celou rodinu. Pokoušel se vydělat peníze v těžko představitelných podmínkách na stavbách v Íránu, kde je s Afghánci zacházeno jako s lidmi druhé kategorie, až se nakonec rozhodl pro cestu do Evropy. Toto rozhodnutí bylo nanejvýš nesnadné, o Evropě totiž prakticky nic nevěděl, neuměl ani číst, ani psát. O tom všem vypráví ve své knize.

Posluchačům se na konci čtení naskytla, v našich končinách jedinečná možnost, klást dotazy. Jedinečná proto, protože se u nás většinou mluví o utečencích, ale bez utečenců. Pro zajímavost jeden dotaz z publika uvádíme: „*Cítíte se v Německu přijímán, jako člen společnosti? A pokud ano, co se musí stát, aby se člověk cítil jako člen společnosti, aby se cítil tak říkajíc jako doma?*“ A odpověď byla: „*Cítím se (v Německu) moc dobře. Já přišel jako analfabet. Byl jsem kluk, co se neuměl ani podepsat. A dnes tu sedím jako autor knihy. Už to, že jsem dostal takovou možnost, je pro mě malý zázrak. Na druhé straně je to taky tím, že tam mám svoji ženu, své přátele, práci. [...] Proto se ale také cí-*

tím dobře, protože jsem mohl převzít svůj díl společenské zodpovědnosti...

A k druhé části, co se musí stát? Myslím si, že člověk by měl být přijat takový jaký je. Nemůžeme toho příchoziho ze dne na den změnit. Říct: 'Teď jsi tady, musíš se hned změnit!' Nemůžeme přece ze dne na den ani změnit některé vlastní zvyky, které jsou v nás zakořeněné. Je to proces, který trvá roky. Plno lidí si říká: 'Jsou teď tady, měli by se naučit jazyk, najít práci...' Ale tady je plno věcí, které tito příchozí musí nejdříve zpracovat. Ti lidé, kteří přichází, měli také někde jiný život, dům, rodinu, historii, auto... A o to vše přišli. To všechno musí člověk nejdříve zpracovat, aby mohl začít od znova.'

Jako spoluorganizátor festivalu *Olmützer Kulturtage* jsem měl i vzácnou možnost strávit s Hasanem zbytek večera. Při večeri, v rámci které se náš host seznámil jak s gulášem se šesti, tak i s českým pivem, jsme pokračovali v zajímavé diskuzi o Evropě, Afghánistánu, demokracii... Hasan překvapuje svým klidem, rozvahou a trpělivostí, se kterou odpovídá na všechny pokládané otázky. Na dotaz, co ho vedlo k tomu sepsat své zkušenosti, odpověděl Hasan velice pragmaticky.

„Ta kniha se asi nedostane k těm, kteří jsou ve stejné situaci, v jaké jsem byl i já. Ale určitě si ji mohou přečíst lidé v Německu. Nebo i tady! Chtěl jsem, aby lidé mohli lépe poznat situaci, v jaké se nově příchozí nacházejí. Jak jsem již říkal při besedě. Integrace je oboustranný proces. Obě strany musejí mít zájem, jinak to nejde. Když něco neznám, tak z toho mám strach, to je pro všechny lidi přirozené, ale o to důležitější je aby se lidé vzájemně poznávali.“

Po celý večer se Hasan opakovaně pozastavoval nad tím, jak mu připadá neuvěřitelné, že zde v Evropě již přes sedmdesát let nebyla žádná válka a že když přejížděl z Německa k nám do České republiky, tak vlastně ani nevěděl,

kdy překročil hranici. Snad jsem se v tu chvíli i trochu zastyděl, že na tento „luxus“ trochu zapomináme.

Se svoji rodinou v Afghánistánu je Hasan stále ve spojení, jeho role hlavy rodiny svým způsobem stále trvá. „*Moje rodina je stále závislá na mé pomoci o to víc teď, když moji sourozenci studují. V Almitu, ve vesnici odkud pocházím, není žádná budoucnost. Proto jsem šťastný, že se moji sourozenci rozhodli studovat – i když to není vždy jednoduché.*“

V Německu už Hasan ale také není sám. Po neuvěřitelné cestě do Evropy a nelehkých začátcích v nové zemi ho čekala ještě lovestory skoro jako z filmu. Dívku svého srdce poznal, když pracoval jako uklízeč v obchodním centru.

„*Já jsem ji vůbec neoslovil, párkrát jsem ji viděl a moc se mi líbila. Ale nikdy bych si netroufl na to ji oslovit. V Afghánistánu to funguje úplně jinak. Až pak jednou, to už jsem tam nepracoval, jsem zjistil, že to mé místo vzal jeden můj kamarád. Popsal jsem mu ji a zeptal se ho, zda ji tam potkává. Hned se mě zeptal, jestli mi má sehnat její číslo. Já jsem se samozřejmě zdráhal, ale příštího dne mi ho poslal. A víš co? Já na něj nezavola, teprve až po několika měsících jsem si řekl: Vždyť nemám co ztratit! No a ono to vyšlo. A teď jsme manželé!*“

Celý příběh je o to zajímavější, že nynější Hasanova žena je Maročanka, praktikující šiitka, on sám je sunita. Na otázku, jak budou vychovávat své děti, odpovídá s lehkostí jemu vlastní:

„*Já si myslím, že by se měl každý sám rozhodnout, v co chce, nebo nechce věřit. Podívej, já tady teď s tebou sedím a piju pivo. Moje žena mi často říká, že to není správné, abych pil alkohol a já jí zase říkám, že se každý musí sám rozhodnout... Ona dá jako každá matka našim dětem to nejlepší. A až jim bude osmnáct, tak se musí sami za sebe rozhodnout, co je pro ně důležité a jakou cestou chtějí jít.*“

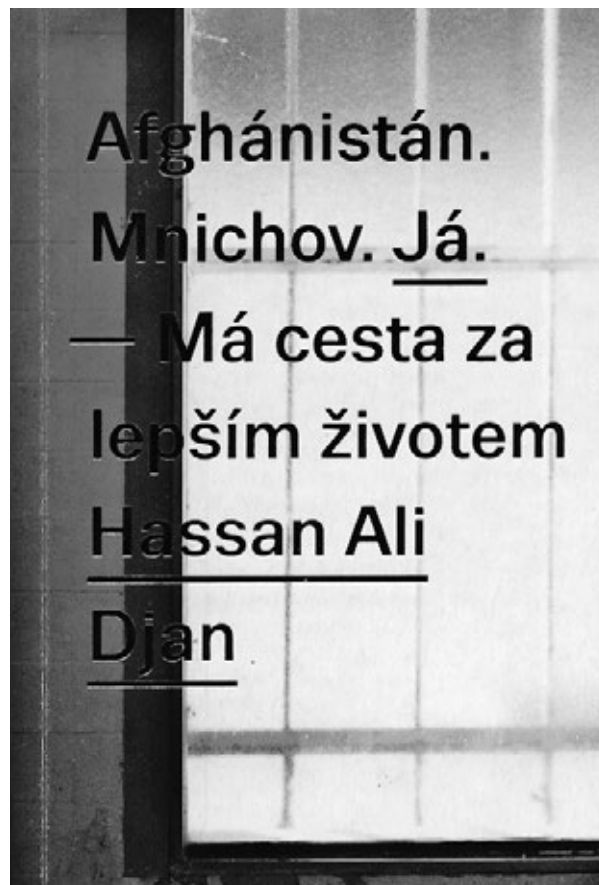
Setkání s Hasanem pro mě bylo v mnoha ohledech jedinečné. Nejvíc mě asi zaujala pokora a vděčnost, se kterou se vyjadřoval. Jeho kniha je psaná velmi srozumitelným jazykem a má schopnost čtenáře doslova vtáhnout. Jsou v ní popsané okamžiky a nejniternější dilemata ze života člověka

na útěku, které v běžném zpravodajství nenalezáme. Je to chybějící dílek do skládačky současného dění, který u nás dlouhou dobu nebyl k nalezení. Kniha je vhodná pro každého, kdo chce zjistit víc o skutečném příběhu současné migrace. *Afghánistán, Mnichov, já* vyšel v Německu v roce 2015 a do češtiny byla kniha přeložena díky iniciativě neziskové organizace Antikomplex dva roky poté.

Festival *Olmützer Kulturtag* se konal od 3.–13. 4. 2019 díky finanční podpoře Ministerstva kultury a Česko-německého fondu budoucnosti.

Michal Urban (*1992), student katedry germanistiky a kulturní antropologie FF UP, spolupracovník Antikomplexu.

urban.michal@seznam.cz

Kulturní itinerář

Vlastivědné muzeum v Olomouci

Nám. Republiky 5

Sigma / 150 let tradice výroby čerpadel

(7. 6. – 15. 9. 2019)

Podnik Sigma s Neptunovým trojzubcem v logu je ve všeobecném povědomí neodmyslitelně spojen s výrobou čerpadel a pump. Je tomu již více než 150 let, kdy zakladatel firmy Ludvík Sigmund začal v Lutíně kopat studny a vyrábět dřevěné pumpy. A jeho následovníci pokračují v započatém díle dodnes.

Výstava *Sigma 150 let tradice výroby čerpadel* si klade za cíl seznámit návštěvníka s osudy firmy od jejich počátků do současnosti. K vidění jsou zde jedinečné expo-

Výstava *Sigma / 150 let tradice výroby čerpadel*. Foto: Pavel Rozsíval, VMO.

náty – od dřevěné pumpy, již to všechno započalo, přes pumpy a čerpadla, jejichž služeb ve svých domovech užívali naši rodiče a prarodiče, až po výrobky, které můžeme využít v dnešní době i my. Výstavu doplňují filmové produkce a prezentace, zastoupeny jsou rovněž fotografie a písemnosti vztahující se ke členům rodiny Sigmundů.

Martin Zdražil

Pozdravy ze starých časů / Výstava olomouckých pohlednic z přelomu 19. a 20. století

(21. 6. – 13. 10. 2019)

Do období, kdy pohlednice prožívaly svůj zlatý věk a staly se nepostradatelnou součástí každodenního života, zavede návštěvníky Vlastivědného muzea v Olomouci výstava, která se koná v Mánesově galerii od 21. června do 13. října 2019. Jsou zde představeny originální pohlednice města Olomouce z muzejní sbírky. Jejich výběr byl zaměřen na pohlednice s tzv. dlouhou adresou, jež byly před rokem 1905 vydány místními nakladateli. Pohledové lístky dokumentující tvář hanácké metropole na prahu minulého století jistě zaujmou nejen milovníky historie. Řada exponátů upoutá pozornost také svým precizním výtvarným provedením, kuriózním námětem či milými vzkazy odesílatelů.

Obrovská popularita pohlednic na přelomu 19. a 20. století byla pobídkou pro jejich vydavatele, kteří se předháněli v nových nápadech, jak ještě více oslovit potenciální zákazníci. Objevily se pohlednice s plastickými reliéfy, pohyblivými částmi a skládkami, pohlednice dvojdílné, trojdílné, obřích formátů či atypických tvarů. I takoveto atraktivní exponáty jsou na výstavě prezentovány. Lze obdivovat žánrové pohlednice zdobené třpytkami, korálky, látkou či dokonce ptačím peřím, které pro olomouckou výstavu ze svého bohatého fondu zapůjčilo Východočeské muzeum v Pardubicích. Mimořádným exponátem je pak hrací strojek s hudebními pohlednicemi, které se na něm přehrávaly, ze sbírek pražského Národního technického muzea.

Vlastní všímavost, případně znalost městských zákoutí mohou návštěvníci výstavy otestovat na interaktivním panelu, kde je pro zájemce připraven kvíz.

Zároveň se zahájením výstavy vydalo Vlastivědné muzeum v Olomouci publikaci nazvanou *Srdečný pozdrav z Olomouce s podtitulem Historické pohlednice města z let 1894–1905*. Kniha obsahuje 125 kvalitních reprodukcí nejstarších pohlednic Olomouce z muzejní sbírky doprovázených tematickými komentáři, dále medailony místních vydavatelů pohlednic a dobové fotografie.

Hana Jakůbková

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Nebyli jsme sami

(1. 9. – 24. 11. 2019 / galerie Vlastivědného muzea Jesenicka)

Dvojazyčná výstava *Nebyli jsme sami / Nie byliśmy sami* vznikla ve spolupráci s Muzeem v Nise. Návštěvníci se na celkem čtrnácti panelech dozví o disentu a okolnostech konce režimu v ČSSR a PLR – obecně i na regionální úrovni, tedy v oblastech Jesenicka a Niska. Jak sám název napovídá, výstava zároveň pojedná o spolupráci, která se na konci 70. let rozvinula mezi československými a polskými opozičními aktivisty, kteří se scházeli na legendárních setkáních v Krkonoších či Rychlebských horách (Borůvková hora). Panely budou doplněny odbornou literaturou, dobovými dokumenty či velkoformátovými fotografiemi. Jako doprovodné akce jsou plánovány např. přednášky pro školy či diskusní panel 19. listopadu s odborníky a významnými osobnostmi spojenými s pádem komunismu na obou stranách hranice. Výstava potrvá do 24. listopadu, v příštím roce bude k vidění v nízkém muzeu.

Autoři výstavy: Mgr. Matěj Matela, Mgr. Adriana Zalewska-Wąsowicz, výtvarník: Mgr. et Bc. Markéta Kobierská.

Výtvarné umění Jesenicka a Jeseníků 20. století

(27. 10. 2019/ Zimní zahrada Priessnitzova sanatoria)

Státní okresní archiv Jeseník, Vlastivědné muzeum Jesenicka a Společnost Vincenze Priessnitzova pořádají sympozium, které se uskuteční v prostorách Priessnitzových léčebných lázních v Jeseníku – v Zimní zahradě Priessnitzova sanatoria.

Cílem sympozia je postihnout výtvarnou kulturu regionu, zejména malířskou produkci v jejich rozmanitých žánrech a technikách. Nejde nám o uměnovědné studie pro pár odborníků, sběratelů a aukčních síní, kteří rozlišují vysoké umění od nízkého, ale o iniciační postižení různých tvůrců. Je jedno, v jakém duchu tvořili, zda umění vystudovali, jsou členy výtvarných sdružení či procházejí arterapií v místních lázních. Nečiníme rozdíl mezi lokálními autory a rodáky, kteří se uchýlili mimo náš kraj, včetně soudobých umělců německých. Představíme i umělců odjinud, pro něž se Jeseníky a Jesenicko staly, byť i přechodně, jedinečnou uměleckou inspirací.

Jesenicko, osídlené do roku 1945 převážně německy mluvícím obyvatelstvem, nacházelo své správní a umělecké centrum v Opavě, kde fungoval spolek výtvarných umělců německé národnosti. Valnou část těchto umělců lze zařadit pod pojem *Heimatkunst*, umění domoviny, které vycházelo vstříc většinovému konzervativnímu vkusu jednoduchým masově přístupným zobrazením. Jen dva umělci z Jesenicka překročili pomyslnou mez regionální produkce – známý sochař Engelbert Kaps a dnes zapomenutý malíř Willy Paupie. Ten je prototypem idylické selanky slezské vesnice. Jeho obrazy zachycující pohled z Mýtinky směrem k masivu Keprníku a Šeráku jsou toho příkladem. Svou slávu si ovšem vydobyl příklonem k nacismu, jeho obraz si například koupil i Hitler a další hodnostáři.

Kromě něj však na Jesenicku a v Jeseníkách žilo a pracovalo mnoho malířů dnes naprosto zapomenutých z příčin nejen politických, resp. národnostních, ale i estetických. Až dnes oceníme naivní umění javornického nadlesního Alfreda M. Schosse. I někteří z významnějších malířů přijíždějících do našeho regionu vytvořili díla, spíše než ikonická, průkopnická, tak „suvénýrová“ – libivá, s notoricky známými lokalitami jako Praděd, Vidly, Vřesová studánka... Od nich se odlišoval opavský malíř Adolf Zdrázila, který v rámci projektu o zachování slezské kultury zachytil realistickými akvarely řadu památkových staveb na Jesenicku, jeho lidovou architekturu a krajinný charakter. Moravsko-slezský sudetský horský spolek se zasloužil o vydání

řady pohlednic z Jeseníků, které si objednal u zkušených výtvarníků, jakými byli např. vídeňský malíř Eduard Ferdinand Hofecker či Paul Aust pocházející z Kladska.

Početné množství malířů zamířilo i do lázní Gräfenberk. Najdeme mezi nimi i Čechy – Jan Krejčí, původně voják z povolání, zde žil a tvořil i přes 2. světovou válku. Až komunistický režim ho semlel v politických procesech, a teprve v posledních letech objevujeme jeho tvorbu. Pro návštěvu lázní Gräfenberk si vybral nejhodnější dobu pražský umělec Václav Malý – podzim, kdy stromové okolo cesty do lázní hraje všemi barvami. Do sanatoria Ziffer na Gräfenberku k svým příbuzným zajížděl pravidelně malíř Erich Ziffer, který se stal obětí holokaustu.

S příchodem českého obyvatelstva na Jesenícko po roce 1945 nastaly jiné životní podmínky, kdy na uměleckou tvorbu nebyla vhodná doba. Až utichl poválečný kvas a v roce 1948 došlo ke změně politického režimu, začala se nesměle obnovovat výtvarná scéna, byť ideově silně spjatá s dobou. V roce 1958 se v Priessnitzově sanatoriu v Lázních Jeseník uskutečnila výstava *Lázně Jeseník a jiné motivy* Jožky Ryšavé Kačírkové, malířky poučené klasickou českou krajinomalbou. A již od roku 1953 se v Jeseníku začala formovat Jesenícká výtvarná skupina, které se na kolektivních výstavách představuje dodnes.

Květoslav Growka

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

Akce pro veřejnost

Není-li uvedeno jinak, jsou všechny akce Vědecké knihovny v Olomouci zdarma.

Dny evropského dědictví ve Vědecké knihovně v Olomouci

(7.–8. 9. 2019 / 9:00–16:00 / studovna historických fondů, studovna vázaných novin, červený kostel)

V rámci Dnů evropského dědictví se pro širokou veřejnost otevrou ve dnech 7. a 8. září 2019 od 9 do 16 hodin ve Vědecké knihovně v Olomouci studovny historických

Bývalý německý evangelický kostel postavený v letech 1901–02 byl od konce 50. let 20. stol. až do roku 2019 využíván jako sklad knih. Zdroj: archiv VKOL.

fondů a vázaných novin. Ve studovně historických fondů si bude možné prohlédnout část originálních map, průvodců a další literatury z připravované výstavy *Na Jeseníky!* Výstava se uskuteční na podzim tohoto roku a bude pojednávat o počátcích turistiky v Jeseníkách. Studovna vázaných novin představí dokumenty vztahující se k 100. výročí vydání knihovního zákona a k 30. výročí listopadových událostí roku 1989.

Po oba dny budou moci návštěvníci nahlédnout do tzv. červeného kostela, který do letošního roku sloužil jako sklad knih.

Autorské čtení Vojtěcha Matochy

(24. 9. 2019 od 17 hodin / přednáškový sál VKOL)

Olomoucký rodák Vojtěch Matocha bude číst ze svého debutu *Prašina*, jenž se stal bestsellerem a těší se oblibě čtenářů napříč generacemi. Foglarovsky laděný a mimořádně napínavý příběh získal Cenu učitelů za přínos k rozvoji dětského čtenářství a Cenu nočních spáčů Noci s Andersenem. Autorovi přinesla nominace na Magnesii Literu, Cenu Jiřího Ortena nebo Zlatou stuhu.

Aleš Palán – Raději zešilet v divočině

(23. 10. 2019 od 17 hodin / přednáškový sál VKOL)

Dva roky strávil novinář, spisovatel a publicista Aleš Palán se samotáři ze Šumavy. Někteří si postavili v lese chýši, jiní žijí v maringotkách, případně na horských samotách. Šumavští poustevníci, samotáři, jejichž názory a životy se nepadobají vůbec ničemu, co znáte. Osm rozhovorů s lidmi žijícími dlouhodobě mimo civilizaci přináší pohled do tajuplného světa, o jehož existenci nic nevíme. Kromě knihy *Raději zešilet v divočině* představí na setkání Aleš Palán i její volné pokračování, které obsahuje i čtyři rozhovory se samotáři z Moravy.

Aleš Palán se svou knihou rozhovorů se šumavskými samotáři *Raději zešilet v divočině*. Zdroj: Aleš Palán.

Výstavy

Legenda Piłsudski

(3. 9. – 30. 9. 2019 / Galerie Biblio, 1. patro VKOL)

Výstava je pokračováním již desetileté spolupráce s Vojvodskou veřejnou knihovnou ve slezském Opolí (Wojewódzka Biblioteka Publiczna Em. Smółki w Opolu, dále WBP). V roce 2018 uspořádali polští partneři u příležitosti oslavy stého výročí znovuzískání nezávislosti Polska výstavu pod názvem „... sloužím jen Polsku. Józef Piłsudski

ve sbírkách WBP v Opolí“, která bude ve zkrácené formě představena ve Vědecké knihovně v Olomouci. Výstavu bude doprovázet i katalog zpracovaný historiky Barbarou Giedrojc, Lubomírem Novotným a Petrou Kubičkovou.

Vernisáž výstavy proběhne v úterý 3. září 2019 od 17 hodin v Galerii Biblio za přítomnosti zástupců Vojvodské veřejné knihovny.

V rámci výstavy se 11. září 2019 od 17 hodin uskuteční v přednáškovém sále VKOL přednáška Mgr. Romana Barona, Ph.D., odborníka na česko-polské vztahy v moderních dějinách z Historického ústavu Akademie věd České republiky.

Piłsudski před první světovou válkou. Zdroj: WBP.

NAKRÁJÍME,
ZAMÍCHÁME,
ROZŠLEHÁME...

aneb
*Pomocníci
v kuchyni*

MUZEUM ŠUMPERK VÝSTAVNÍ SÍŇ

VÝSTAVA BUDE ZAHÁJENA VERNISÁŽÍ
27. ČERVNA 2019 V 17 HODIN

VÝSTAVA POTRVÁ DO 11. ZÁŘÍ 2019

VSTUPNÉ: PLNÉ 40 Kč, SNIŽENÉ 20 Kč, DĚTI DO 3 LET ZDARMA
NA VERNISÁŽI SE BUDE PŘÍJEZDIT OBRAZOVÉ ZÁZNAMY PRO PROPAGACI A DOKUMENTAČNÍ ÚČELY VŠE ŠUMPERKA

[WWW.MUZEUM-SUMPERK.CZ](http://www.muzeum-sumperk.cz)